

Комунальний заклад
Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2024 РОЦІ

Інформаційно-аналітичний бюлетень

Випуск 9

Суми – 2025

Рекомендовано до друку та практичного використання вченою радою
Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти (протокол № 1 від 30.01.2025 року)

Рецензенти:

- С. Л. Бирченко** – начальник управління дошкільної, загальної середньої, інклюзивної, позашкільної освіти, виховної роботи, цифрової трансформації та впровадження інформаційних технологій Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації
- Ю. О. Нікітін** – ректор Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, доктор історичних наук, професор

Редактор:

- І. В. Удовиченко** – проректор з науково-педагогічної та методичної роботи Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, доктор педагогічних наук, професор

Укладачі:

- О. І. Остапенко** – завідувач навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
- Г. М. Браткова** – методист навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Моніторинг якості освіти в закладах освіти Сумської області у 2024 році : інформаційно-аналітичний бюлетень (випуск 9) / уклад. О. І. Остапенко, Г. М. Браткова // за ред. І. В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОППО, 2025. 122 с.

Інформаційно-аналітичний бюлетень містить матеріали про результати моніторингових досліджень, проведених навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти в закладах освіти Сумської області у 2024 році.

Інформаційно-аналітичний бюлетень стане у нагоді працівникам центрів професійного розвитку педагогічних працівників, керівникам закладів освіти та їхнім заступникам.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
I. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ (Остапенко О. І.).....	6
II. АНАЛІТИКО-СТАТИСТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	12
2.1 Моніторингове дослідження процесу підготовки здобувачів освітнього процесу до НМТ (Борисенко О. Ф.).....	12
2.2 Моніторингове дослідження реалізації професійної орієнтації учнів закладів загальної середньої освіти (Браткова Г.М.).....	27
2.3 Моніторингове дослідження «Мобінг у закладах загальної середньої освіти: запобігання і протидія» (Жила О.М.).....	41
2.4 Моніторингове дослідження «Кібербезпека учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану» (Черних О. В.).....	56
2.5 Моніторингове дослідження процесу реалізації компетентнісного навчання у закладах загальної середньої освіти (Браткова Г.М.).....	71
2.6 Моніторингове дослідження забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану (Жила О. М.).....	89
2.7 Моніторингове дослідження процесу підготовки здобувачів освіти до НМТ у закладах фахової передвищої освіти (Борисенко О.Ф.).....	104
ВИСНОВКИ.....	117
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	118

ВСТУП

Моніторинг в освіті – це засіб оцінювання, завдяки якому роблять висновки і судження, спрямовані на розвиток об'єкта, що вивчається. За допомогою моніторингу з'ясовуються взаємозв'язки між явищами, що дають можливість заздалегідь повідомляти про відхилення від норми, упереджувати помилки, а не шукати причини, щоб їх виправляти. Моніторинг, поряд із прогнозуванням, виступає одним із важливіших елементів системи інформаційного забезпечення освіти.

Реформування системи освіти України, шляхом упровадження нових технологій, поява освітніх закладів різних типів, постійна зміна потреб ринку праці, зміни в структурі системи управління освітою потребують створення єдиної системи освітньої статистики і показників якості освіти.

Проведення моніторингових досліджень відбувається відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти». Цим нормативним документом визначається «механізм підготовки та проведення моніторингу якості освіти та освітньої діяльності в закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти, незалежно від їх підпорядкування, типу і форми власності» [22].

Згідно з Порядком проведення, моніторинг реалізується з «метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти, установлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, оцінювання причин відхилення від цілей» [22].

Моніторингові дослідження у сфері освіти здійснюються з різною метою, залежно від об'єкта оцінювання, рівня проведення дослідження й рівня узагальнення результатів. Об'єктами моніторингу в освіті можуть бути:

- система освіти (професійна, фахова передвища, вища, загальна середня, національна або загальнодержавна, регіональна система, муніципальна, інституційна або локальна);

- результати освітньої діяльності;

- характеристики учасників освітнього процесу (соціальний захист, задоволеність освітніми послугами, стан здоров'я, умови життя й навчання, готовність до здійснення певної діяльності тощо);

- зв'язки споживачів освітніх послуг з освітнім середовищем (оточуючим соціумом);

- процеси функціонування й розвитку освітніх систем та управління ними;

- компоненти освітнього процесу: умови й засоби реалізації (матеріально-технічні, кадрові, санітарно-гігієнічні, нормативно-правові, фінансові, навчально-методичні умови тощо);

- організація (мережі освітніх установ, контингент і його диференціація за різними ознаками, режим роботи, розклад навчальних занять тощо);

– наслідки (результати запровадження освітніх реформ, змін навчальних програм і освітніх стандартів тощо).

Отже, моніторинг якості освіти – спеціальна система систематичного збору, обробки, зберігання й розповсюдження інформації про стан освіти, прогнозування, на підставі об'єктивних даних динаміки і основних тенденцій її розвитку та розробки, науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень, стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі.

Найчастіше ініціаторами проведення зовнішнього моніторингу виступають Міністерство освіти і науки України, Державна служба якості освіти, Український центр оцінювання якості освіти, наукові та науково-методичні установи, які належать до сфери управління освітою.

Матеріали інформаційно-аналітичного бюлетеня структуровано за двома змістовими частинами. У першій подано звіт про організацію та проведення моніторингових досліджень у Сумській області регіонального, всеукраїнського та міжнародного рівнів у 2024 році.

Друга частина містить аналітико-статистичну інформацію про результати проведення регіональних моніторингових досліджень у Сумській області методистами навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

I. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Здійснення моніторингу якості освіти в Комунальному закладі Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти унормовано Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» та іншими законодавчими актами в галузі освіти, зокрема, Указами Президента України, Постановами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти і науки України, Українського центру оцінювання якості освіти, Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації, зокрема, це:

1. Указ Президента України від 04.07.2005 № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» [46].

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти» [11].

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.11.2021 № 1232 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року № 1095» [33].

4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері загальної середньої освіти «Нова українська школа» [41].

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1141-р «Деякі питання участі України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2025» [43].

6. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 30.05.2019 № 4/4-20 «Про Стратегію розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року» [39].

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54 «Порядок проведення моніторингу якості освіти» [22].

Зміст діяльності за напрямом підготовка та проведення моніторингових досліджень визначається завданнями:

- забезпечення участі закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти у реалізації міжнародних та загальнодержавних моніторингових дослідженнях;

- розробка інструментарію та проведення регіональних моніторингових досліджень;

- підготовка аналітичних звітів, рекомендацій за результатами моніторингових досліджень;

- оприлюднення результатів моніторингових досліджень;

- здійснення методичної, консультативної допомоги органам управління освітою щодо діагностики якості освіти, технології проведення моніторингових досліджень.

Етапи проведення моніторингових досліджень якості освіти:

- розробка та проведення регіональних моніторингових досліджень;
- підготовка аналітичних звітів, рекомендацій за результатами моніторингових досліджень;
- оприлюднення результатів моніторингових досліджень;
- здійснення методичної, консультативної допомоги органам управління освітою щодо діагностики якості освіти та технології проведення моніторингових досліджень.

Проведення моніторингових досліджень у Комунальному закладі Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти здійснює навчально-методичний відділ моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання.

Відповідно до наказів Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 04.09.2023 № 335-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2023/2024 навчальному році», від 28.08.2024 № 440-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2024/2025 навчальному році», протягом 2024 року КЗ СОІПО було забезпечено навчально-методичний та організаційний супровід 7-ми регіональних моніторингових досліджень (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Моніторингові дослідження регіонального рівня

№ з/п	Тема моніторингового дослідження	Місце проведення
1	Моніторингове дослідження процесу підготовки здобувачів освітнього процесу до НМТ	Верхньосироватська, Сумська територіальні громади
2	Моніторингове дослідження реалізації професійної орієнтації учнів закладів загальної середньої освіти	Путивльська, Тростянецька територіальні громади
3	Моніторингове дослідження «Мобінг у закладах загальної середньої освіти: запобігання і протидія»	Буринська, Степанівська територіальні громади
4	Моніторингове дослідження «Кібербезпека учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану»	Миколаївська сільська, селищна, Чернечинська територіальні громади
5	Моніторингове дослідження процесу реалізації компетентнісного навчання у закладах загальної середньої освіти	Бочечківська, Охтирська територіальні громади
6	Моніторингове дослідження забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану	Попівська, Тростянецька територіальні громади
7	Моніторингове дослідження процесу підготовки здобувачів освіти до НМТ у закладах фахової передвищої освіти	Лебединська, Конотопська територіальні громади

Дослідження регіонального рівня забезпечувались інструментаріями, розробленими методистами навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання, за наукового керівництва проректора з науково-педагогічної та методичної роботи Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, доктора педагогічних наук, професора І.В. Удовиченко.

Моніторингові дослідження регіонального рівня були спрямовані на:

- дослідження процесу підготовки здобувачів освіти до НМТ;
- дослідження реалізації професійної орієнтації учнів ЗЗСО;
- аналіз забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу;
- вивчення питання кібербезпеки учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану;
- вивчення питання мобінгу у ЗЗСО, запобігання йому та протидію;
- дослідження процесу реалізації компетентнісного навчання у ЗЗСО.

Дослідження регіонального рівня дали змогу:

- проаналізувати стан підготовки учасників освітнього процесу до участі у НМТ та рівень сформованості їхньої професійної орієнтації;
- вивчити стан психологічного супроводу учасників освітнього процесу;
- дослідити ставлення педагогічних працівників до поняття мобінг у колективі та його протидію;
- оцінити рівень сформованості інформаційної безпеки (кібербезпеки) учнів в умовах воєнного стану;
- проаналізувати процес реалізації компетентнісного навчання у ЗЗСО.

Окрім того, було удосконалено інструментарій 2-х моніторингових досліджень регіонального рівня та розроблено інструментарії 4-х моніторингових досліджень: реалізації професійної орієнтації учнів закладів загальної середньої освіти, компетентнісного навчання у закладах загальної середньої освіти, «Мобінг у закладах загальної середньої освіти: запобігання і протидія», «Кібербезпека учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану».

Зокрема, розроблено:

- інструменти збирання інформації (анкети);
- засоби первинної обробки даних (узагальнені, підсумкові таблиці);
- інструкції для виконавців, респондентів, інструктивно-методичні рекомендації для координаторів щодо організації та проведення досліджень.

Основними інструментами у процесі проведення моніторингових досліджень були анкети та Google форми.

Оприлюднення моніторингових досліджень здійснювалося шляхом:

- підготовки аналітико-статистичної інформації про результати проведених моніторингових досліджень та методичних рекомендацій, які надавались керівникам місцевих органів управління освітою для ознайомлення і використання у подальшій роботі;

- висвітлення результатів проведених моніторингів через засоби масової інформації: аналітичні та статистичні звіти, статті щодо підсумків досліджень друкувались в обласних періодичних освітянських виданнях, збірниках конференцій, інформаційно-методичних збірниках;

- розміщення методичних рекомендацій за результатами досліджень на вебсайті Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти;

- обговорення на вебінарах, нарадах відповідно до напрямів роботи відділу.

У дослідженнях, респондентами яких були директори, заступники директорів, учителі, психологи, учні та їхні батьки, узяли участь 5 155 осіб.

Таким чином, перевагами участі у регіональних моніторингових дослідженнях є:

1. Отримання допомоги з питань організації, проведення моніторингових досліджень у закладі освіти, аналізу їх результатів, створення внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

2. Одержання даних по досліджуваному закладу освіти та використання їх у подальшій діяльності, в тому числі, при аналізі роботи за навчальний рік та річному плануванні.

3. Здійснення моніторингу за регіональними показниками, що можуть бути включені до системи внутрішнього моніторингу.

4. Проведення внутрішкільного дослідження за наданим інструментарієм.

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 15.04.2024 № 154-ОД «Про проведення основного етапу третього циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти у 2024 році в Сумській області» із 22 квітня до 2 травня 2024 року в Сумській області було проведено моніторингове дослідження, завданням якого було визначити рівень сформованості читацької, математичної та природничо-наукової компетентностей учнівства, яке завершує здобуття початкової освіти, а також визначити зв'язок успішності учнів із чинниками шкільного та позашкільного середовища.

До вибірки учасників моніторингу увійшли 10 закладів загальної середньої освіти: Алтинівський ліцей Кролевецької міської ради; Андріяшівський ліцей - заклад загальної середньої освіти I-III ступенів Андріяшівської сільської ради Роменського району Сумської області; Герасимівський заклад загальної середньої освіти I-II ступеня Роменської міської ради Сумської області; Глухівська загальноосвітня школа I-III ступенів № 2 Глухівської міської ради Сумської області; Заклад загальної середньої освіти I-III ступенів - заклад дошкільної освіти № 5 Тростянецької міської ради; Заклад загальної середньої освіти I-III ступенів № 2 Тростянецької міської ради; комунальна установа Сумська спеціалізована школа I-III ступенів № 29, м. Суми, Сумської області; комунальний заклад

Березівської сільської ради «Шевченківський навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа I-III ступенів, дошкільний навчальний заклад «Суничка»; Конотопський ліцей № 13 Конотопської міської ради Сумської області; Роменська загальноосвітня школа I-III ступенів № 10 Роменської міської ради Сумської області.

Важливою складовою проведення дослідження було створення для учасників безпечних умов, тому закладами освіти було проведено дослідження у захисних спорудах цивільного захисту з дотриманням вимог чинного законодавства.

Процедуру проведення дослідження забезпечували відповідальні та старші інструктори із числа працівників Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, відділів (управлінь) освіти.

У моніторинговому дослідженні узяли участь 244 четвертокласники, що становить 90,4 % від запланованої загальної кількості згідно вибірки (270 учнів).

Учні 4-х класів, у межах дослідження, виконували тестові завдання з читання, математики та природничо-наукових дисциплін («Я досліджую світ»), а також відповідали на запитання анкети. Учні протягом виконували завдання лише з одного із зазначених вище навчальних предметів. Окрім цього, анкети заповнювали також учителі.

Моніторингове дослідження було проведено на високому організаційному рівні.

Із 17 до 18 квітня 2024 року в Сумській області тривав пілотний етап міжнародного дослідження якості освіти PISA-2025 («Програма міжнародного оцінювання учнів»), завданням якого була апробація інструментів і процедур перед проведенням основного етапу, який заплановано на весну 2025 року. Пілот було проведено як онлайн-оцінювання за допомогою браузерного додатка (платформи).

До вибірки учасників пілотного етапу дослідження PISA-2025 у Сумській області увійшов Заклад загальної середньої освіти I-III ступенів – заклад дошкільної освіти № 5 Тростянецької міської ради. У стислі терміни вдалося здійснити всі підготовчі заходи, щоб провести дослідження і не втратити шанс на участь.

Важливою складовою проведення дослідження було створення для учасників безпечних умов. Відтак, закладом освіти було забезпечено проведення дослідження у захисній споруді, де дотримано безпекову складову та вимоги до інтернету для доступу до платформи, на якій проводилося оцінювання, надано необхідну кількість комп'ютерної техніки.

Процедуру проведення дослідження забезпечували: регіональний координатор, відповідальний за пункт проведення, старші інструктори, адміністратори комп'ютерного оцінювання з числа працівників закладу освіти.

Окрім того, було апробовано інструментарій для оцінювання спроможності 15-річних підлітків використовувати цифрові інструменти для досягнення певних життєвих цілей, адже інноваційною галуззю поточного циклу стало навчання в цифровому світі (Learning in the Digital World). Відібрані для тесту з англійської мови (FLA) учні читали англomовні тексти, сприймали інформацію на слух (виконували завдання з аудіювання, використовуючи повнорозмірні навушники) та зв'язно висловлювалися в усній формі на запропоновану програмою тему.

Важливим складником пілотного етапу PISA-2025 стала апробація «Анкети учня» та «Анкети для закладу освіти» (останню заповнював керівник закладу освіти). Мета такого анкетування – дослідити вплив на результати тестування учнів таких чинників, як кваліфікація вчителів, навчальні плани, методики викладання, час на навчання та навчальні можливості як всередині школи, так і поза її межами, контроль якості шкільних процесів, лідерство та шкільне управління, залучення батьків до участі в шкільному житті, мікроклімат у школі, загальні цінності, очікування високих досягнень, взаємодія та взаємна підтримка тощо.

II. АНАЛІТИКО-СТАТИСТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Моніторингове дослідження процесу підготовки здобувачів освітнього процесу до НМТ

Через російську збройну агресію в Україні змінилися умови вступу випускників до закладів фахової передвищої та вищої освіти. Замість кількох тестувань із різних навчальних предметів, усі абітурієнти вже втретє цього року, складатимуть єдиний національний мультипредметний тест (далі – НМТ), метою якого є проведення прозорої та об'єктивної вступної кампанії. Підготовка до НМТ передбачає додаткові вимоги до процесу організації роботи закладів загальної середньої освіти в цьому напрямі.

Зважаючи на актуальність зазначеної вище теми, навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОШПО в січні 2024 року було проведено моніторингове дослідження процесу підготовки здобувачів освіти до НМТ у восьми закладах загальної середньої освіти Сумської області.

Мета моніторингу полягала в аналізі ефективності підготовки учнів 11-х класів закладів загальної середньої освіти до національного мультипредметного тесту.

Для реалізації окресленої мети були поставлені завдання:

- з'ясувати напрями навчально-виховної роботи закладів загальної середньої освіти, спрямовані на підвищення ефективності організації підготовки учнів до НМТ;
- проаналізувати готовність випускників до проходження ними зовнішніх оцінювань;
- дослідити стан обізнаності учнів з інформацією щодо організації, особливостей та умов проведення зовнішніх оцінювань в Україні;
- надати методичні рекомендації педагогічним працівникам щодо підвищення ефективності підготовки випускників до складання ними НМТ.

Дослідження проводилось методом анкетування заступників директорів закладів загальної середньої освіти громади, учителів, які навчають учнів змісту навчальних предметів, що буде винесено на НМТ-2024.

Механізмом здійснення об'єктивного оцінювання якості підготовки випускників закладів загальної середньої освіти є зовнішні оцінювання, що одночасно дозволяють удосконалити систему відбору абітурієнтів до закладів фахової передвищої та вищої освіти. У зв'язку з введенням воєнного стану в країні, підготовка учнів 11-х класів до НМТ є фактично підготовкою до вступних випробувань, що висуває додаткові вимоги до підвищення ефективності роботи закладів загальної середньої освіти в цьому напрямі.

Для реалізації мети дослідження щодо вивчення організації підготовки учнів до НМТ, у процесі анкетування різних категорій педагогічних працівників (заступників директорів та учителів-предметників) пропонувалися спільні запитання, аналіз яких проводився у порівнянні.

У моніторингу взяли участь 329 респондентів (2 % заступників директорів, 29 % учителів, 69 % учнів 11-х класів) (рис. 2.1.1).

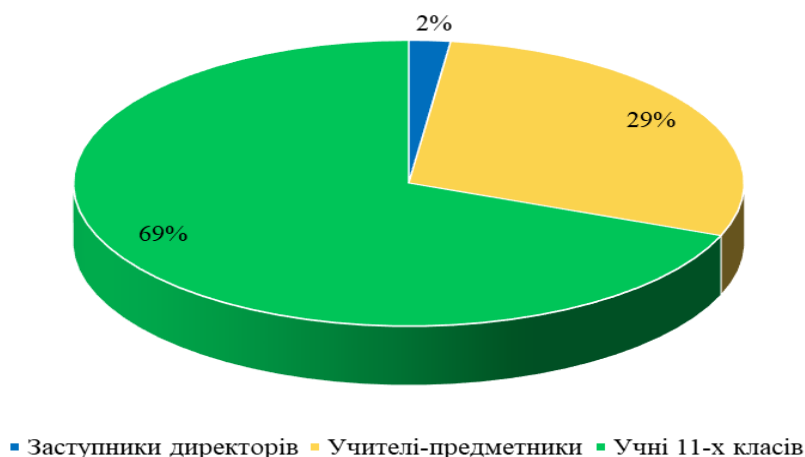

Рисунок 2.1.1. Кількісний склад респондентів

У проведеному моніторингу взяли участь 8 заступників директорів закладів загальної середньої освіти, 50 % із яких, мають стаж керівної роботи понад 10 років та опікуються організацією підготовки учнів до зовнішніх оцінювань від 5 до 10 років.

Переважає більшість (86 %) учителів, які стали респондентами дослідження, мають педагогічний стаж роботи понад 10 років. Значна частина є учителями першої (26 %), вищої (58 %) кваліфікаційних категорій та мають достатній досвід підготовки випускників до зовнішніх оцінювань.

Зовнішні оцінювання, за час свого проведення, зарекомендували себе як дієвий засіб об'єктивного оцінювання навчальних досягнень учнів 11-х класів та якості їхньої підготовки до вступу у заклади фахової передвищої та вищої освіти. Станом на січень 2024 року прийняті рамкові документи, які попередньо визначають порядок проведення НМТ у поточному навчальному році. Як зазначили опитані заступники директорів (100 %), зі згаданими вище документами ознайомлені всі педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти. Із цим твердженням погодилися 88 % учителів, а 12 % опитаних указали, що ознайомлені з відповідними документами лише частково.

На думку всіх заступників директорів, під час воєнного стану учителі дізнаються про новації НМТ та про особливості проведення вступної кампанії здебільшого централізовано, на педагогічних радах, засіданнях професійних педагогічних спільнот. Із цим твердженням погодилися 86 % учителів; 17 % повідомили про, переважно, самостійне опрацювання нормативних документів, що визначають порядок проведення зовнішніх оцінювань; 27 % респондентів ознайомлюються з відповідними документами під час консультацій з методистами Сумського ОППО.

Більшість (67 %) заступників директорів вважають, що військові дії на території України майже не вплинули на ставлення випускників до майбутніх вступних випробувань. Зазначили, що підготовка учнів до НМТ погіршилась 12 % опитаних. На думку 18 % заступників директорів, частина випускників,

у зв'язку з військовими діями на території України, відмовилась від вступу до закладів вищої освіти (рис. 2.1.2).

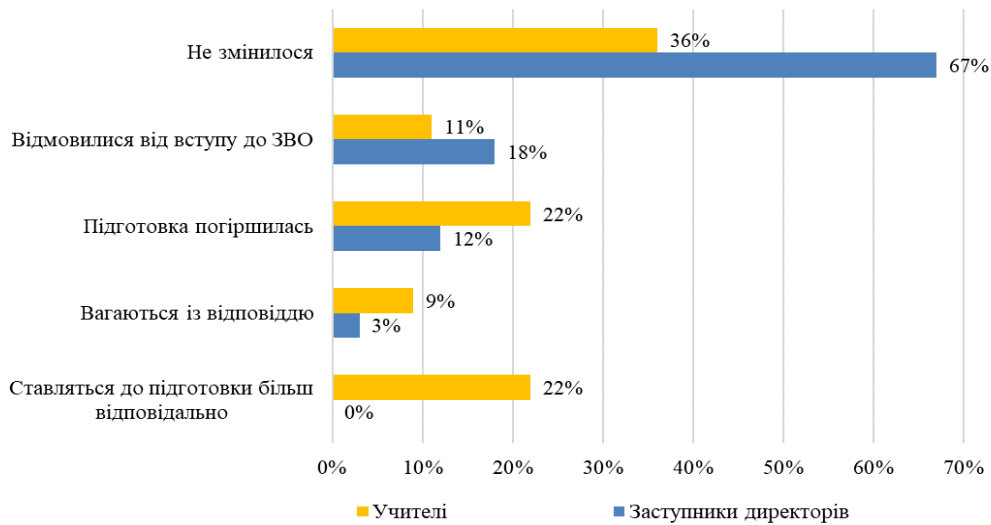

Рисунок 2.1.2. Ставлення випускників закладів освіти до проведення зовнішніх оцінювань

Із думкою представників адміністрації погодилися не всі опитані учителі: 22 % респондентів указали, що учні почали ставитися до вступних випробувань більш відповідально; 36 % зазначили, що ставлення одинадятикласників до підготовки не змінилося (рис. 2.1.2).

Основними факторами, що впливають на ступінь готовності учнів до вступних випробувань, заступники директорів назвали наявність у випускників мотивації (100 %), необхідних знань (84 %), організовану роботу вчителів-предметників (42 %), обізнаність із процедурою проведення НМТ (44 %).

На думку вчителів, пріоритетними факторами, що впливають на готовність учнів до участі у НМТ, як і для опитаних представників адміністрації, є наявність у випускників мотивації (76 %) та необхідних знань (59 %). При цьому, 48 % опитаних учителів вважають свою роботу запорукою успішного складання учнями вступних випробувань (рис. 2.1.3).

Рисунок 2.1.3. Основні фактори, що впливають на готовність учнів до НМТ

Слід зазначити, що жоден із опитаних учителів не відзначив матеріальні статки родин учнів фактором, що суттєво впливає на готовність випускників до складання вступних випробувань (рис. 2.1.3).

На запитання про ефективність різних напрямів діяльності закладів освіти із підготовки учнів до вступних випробувань, відповіді обох категорій опитаних педагогічних працівників (заступників директорів та учителів) збігаються за змістом та мають деякі розбіжності у процентному співвідношенні. На думку респондентів, найбільша увага в закладі загальної середньої освіти має приділятися проведенню регулярного системного повторення, роботі учнів над тестовими завданнями, проведенню інформаційно-роз'яснювальної роботи з учнями та їхніми батьками (рис. 2.1.4).

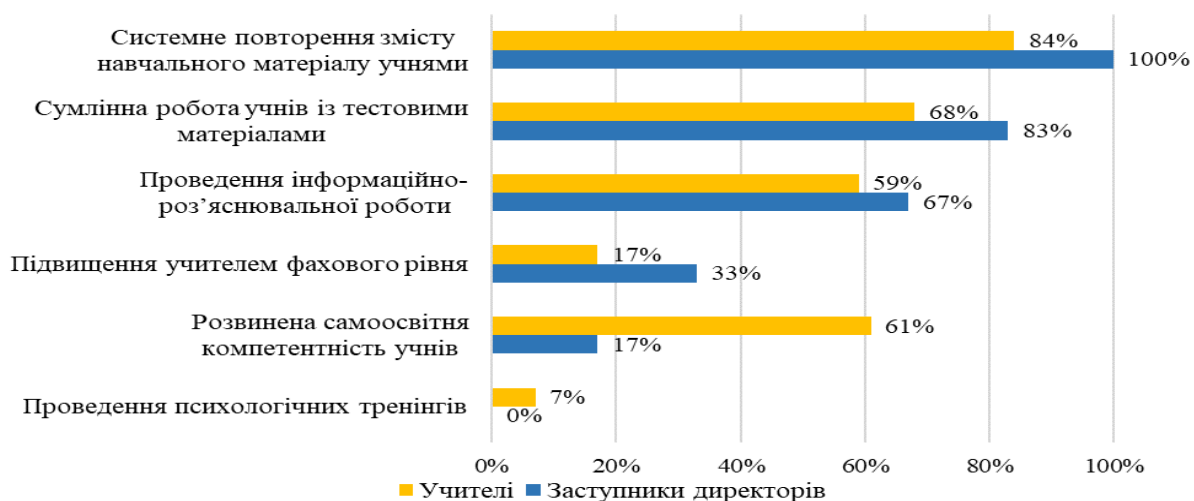

Рисунок 2.1.4. Напрями діяльності закладів загальної середньої освіти, що підвищують ефективність складання учнями НМТ

Як свідчать результати опитування педагогічних працівників, спостерігається розбіжність в оцінці і самооцінці ролі та відповідальності вчителя за підготовку випускників до НМТ. Так, третина (33 %) опитаних представників адміністрації вважають, що існує залежність між фаховим рівнем учителя та успішністю учнів при складанні НМТ; погоджуються з цим твердженням лише 17 % учителів-предметників. Натомість, більш важливим напрямом діяльності закладу освіти з підготовки одинадятикласників до НМТ, 61 % учителів вважають розвиток самоосвітньої компетентності учнів.

Як зазначили опитані педагогічні працівники, у досліджених закладах освіти значна увага приділяється розвитку ключових та предметних компетентностей, творчих здібностей учнів, вихованню самодисципліни. Учителі ознайомлюють старшокласників із платформами для самостійної підготовки до НМТ, проводять профорієнтаційну роботу. У закладах освіти організовуються індивідуальні консультації для учнів, проводяться предметні факультативи, здійснюється психологічна підтримка випускників тощо.

Заступники директорів зазначили, що у закладах освіти, де вони працюють, педагогами активно проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота серед учнів випускних класів та їхніх батьків. Із необхідною

інформацією про організацію та умови проведення зовнішніх оцінювань учні дізнаються переважно на класних годинах (77 % відповідей). Частина (27 %) заступників директорів указали на самостійне опрацювання випускниками інформації з офіційних сайтів Українського центру оцінювання якості освіти, Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, а також закладів вищої освіти.

Важливою складовою підготовки учнів до НМТ є предметна (змістова) готовність випускників закладів загальної середньої освіти. Усі опитані заступники директорів зазначили, що найважливішими показниками змістової готовності учнів є наявність у них необхідного обсягу знань. Проте, досвід педагогів свідчить, що підготовка учнів до вступних випробувань – процедура, яка відокремлена (за змістом) від змісту навчальних програм старшої школи. Таким чином, перед закладами освіти постає проблема необхідності використання варіативної складової навчальних планів в організації підготовки учнів до НМТ.

Проведене анкетування заступників директорів дало змогу встановити, що в усіх закладах освіти, які взяли участь у моніторингу, надаються години варіативної складової на вивчення навчальних предметів, які винесено на НМТ. При цьому, 59 % респондентів указали, що у досліджених закладах освіти надаються додаткові години для вивчення окремих навчальних предметів; 61 % повідомили про організовані курси за вибором та факультативи. У 42 % закладів загальної середньої освіти за рахунок варіативної складової проводяться групові та індивідуальні заняття з учнями.

Важливою складовою підготовки учнів до вступних випробувань є організація спрямованої психологічної допомоги учням старшої школи. До завдань психолога школи, учителів, які навчають учнів випускних класів, класних керівників, входить проведення психологічного налаштування одинадцятикласників на участь у процедурі вступних випробувань, усунення в учнів стану тривожності. Одним із засобів такої психолого-педагогічної допомоги є організація в закладах загальної середньої освіти психологічних тренінгів для випускників. Як відповіли заступники директорів, зазначені вище заходи реалізуються у всіх закладах загальної середньої освіти, проте вони не вважають психологічні тренінги ефективною формою роботи щодо підготовки випускників до НМТ.

Важливу роль у процесі підготовки учнів до вступних випробувань відіграє профорієнтаційна робота. З метою ознайомлення випускників зі змістом діяльності представників різних професій, потребами вітчизняного ринку праці, програмами навчання закладів вищої освіти України, у досліджених закладах проводять зустрічі з представниками закладів вищої освіти, колишніми випускниками, ярмарки професій. Класні керівники та інші педагогічні працівники ознайомлюють учнів із сучасними тенденціями ринку праці, стратегіями та плануванням кар'єри. Відповідна інформація висвітлюється педагогічними працівниками у соціальних мережах, на сайтах закладів освіти.

Як показало дослідження, усі заступники директорів (50 % – систематично, 50 % – періодично) звертаються до місцевих органів управління освітою з питань підготовки учнів до НМТ. Також, для отримання інформації із зазначених вище питань, заступники директорів звертаються до Центру професійного розвитку педагогічних працівників.

Користуються рекомендаціями та настановами методистів Сумського ОППО щодо підготовки учнів до вступних випробувань усі (100 %) опитані респонденти. Роз'яснювальної допомоги потребують 55 % опитаних заступників директорів та 14 % учителів, інформаційної підтримки – 10 % заступників директорів та 39 % учителів. Не потребують додаткових консультацій методистів щодо підготовки учнів до НМТ 35 % заступників директорів та 44 % учителів (рис. 2.1.5).

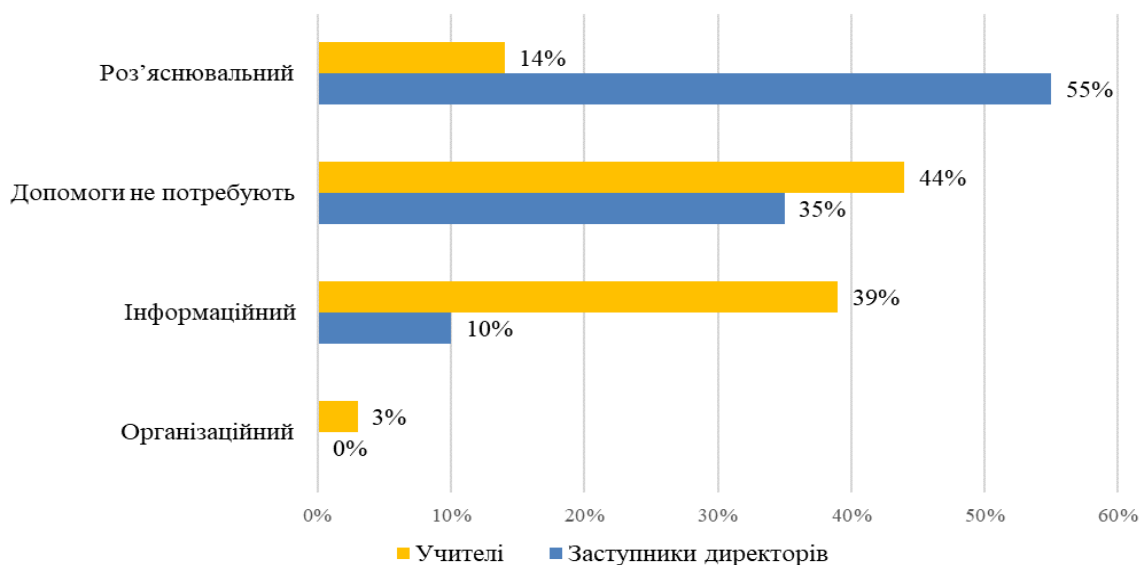

Рисунок 2.1.5. Напрями, із яких потребують допомоги респонденти дослідження з питань підготовки учнів до НМТ

У ході анкетування вчителів було запропоновано визначити знання та навички, що, на їхню думку, можуть суттєво покращити успішність складання випускниками НМТ. Серед запропонованих варіантів відповідей найчастіше вчителі обирали навички виконання тестових завдань (68 %), уміння правильно розподіляти час при виконанні завдань різного ступеню складності (67 %), сформованість в учнів навчально-пізнавальних навичок (64 %), засвоєння програмного матеріалу (62 %), знання процедури проведення НМТ (58 %) (рис. 2.1.6).

Відповіді, надані вчителями, певним чином повторюють відповіді учнів-респондентів, проте, відрізняються у відсотках. Так, 59 % найголовнішим вважають сформованість навчально-пізнавальних навичок (уміння логічно мислити, аналізувати, добирати аргументи, робити висновки тощо); 47 % – знання процедури проведення НМТ; 44 % – навички виконання тестових завдань; 42 % – уміння правильно розподіляти час (рис. 2.1.6).

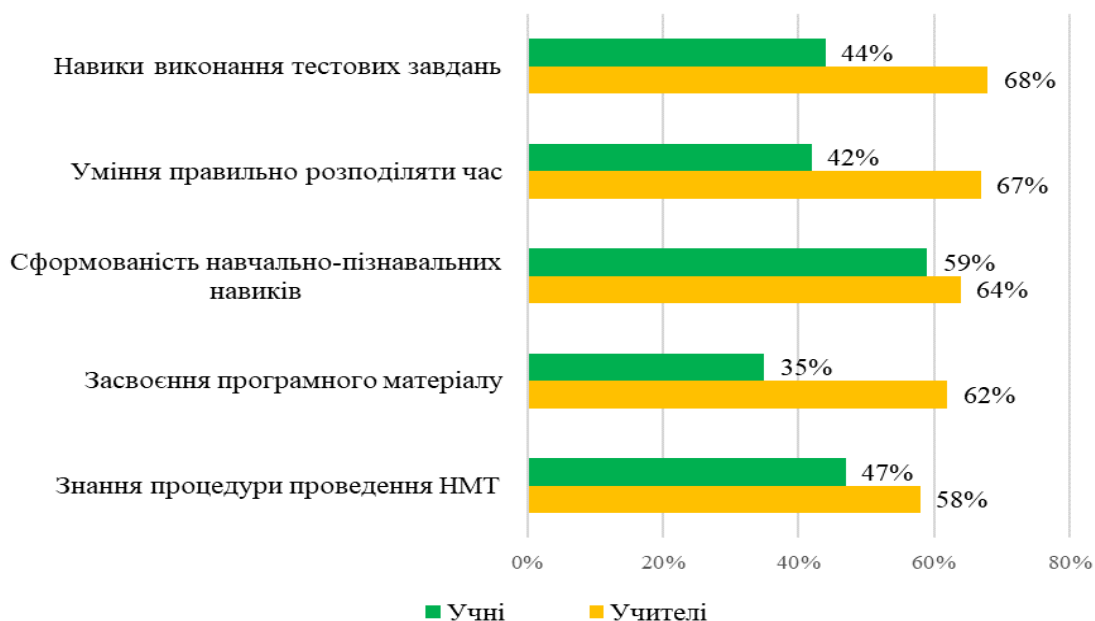

Рисунок 2.1.6. Знання та навички, що підвищують результативність складання учнями НМТ

Окрім зазначеного вище, на думку вчителів, на підвищення результативності складання вступних випробувань найбільше впливають: самопідготовка (86 %), сумлінне виконання учнями домашніх завдань (72 %), відвідування предметних факультативів, курсів за вибором та гуртків (38 %), відвідування підготовчих онлайн-курсів у закладах вищої освіти (38 %), заняття учнів із репетитором (17 %).

Як показало дослідження, усі опитані вчителі здійснюють цілеспрямовану роботу за напрямом підготовки учнів до НМТ: проводять аналіз сертифікаційних робіт, опрацьовують зі старшокласниками на уроках завдання попередніх років, використовують у педагогічній практиці тестовий контроль знань. Так, 87 % опитаних учителів систематично пропонують учням виконувати завдання у тестовій формі, періодично тестовий контроль проводять 11 %, зрідка – 2 % респондентів.

Як і в попередні роки, у процесі підготовки учнів до НМТ, учителі використовують різні джерела інформації: довідники, посібники, методичні розробки з предметів навчання (47 %); Інтернет-джерела, спеціалізовані освітні сайти та платформи (65 % опитаних). Регулярно опрацьовують матеріали офіційних сайтів Українського центру оцінювання якості освіти, Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти 69 % респондентів. Указали на активне використання ними інформації зі спеціалізованих педагогічних видань 19 % опитаних, 20 % – на опрацювання матеріалів шкільного підручника (рис. 2.1.7).

Рисунок 2.1.7. Джерела інформації, якими користуються вчителі для підготовки учнів до НМТ

Учителі (80 %) зазначили, що активно опрацьовують з учнями завдання сертифікаційних робіт попередніх років. Більшість опитаних (89 %) систематично проводять роботу з покращення знань учнів із початковим рівнем успішності: 61 % – організовують індивідуальні заняття, 37 % – групові консультації. Пропонують учням для виконання індивідуальні завдання 41 % опитаних.

Готовність учнів до вступних випробувань учителі закладів загальної середньої освіти міської громади оцінюють, здебільшого, достатнім та високим рівнями; сільських закладів – середнім рівнем.

Висока професійна компетентність учителів, їхнє прагнення до саморозвитку, уміння зацікавити та вмотивувати учнів, здатні суттєво вплинути на результати їхніх вступних випробувань. Проте, більшість із них (64 %) зазначили, що успішність учнів залежить, насамперед, від зусиль та здібностей самих випускників. Пов'язують високу кваліфікацію педагога з рівнем навчальних досягнень учнів 17 % опитаних учителів.

Результати анкетування 62 % учителів показали, що зміна військово-політичної ситуації в країні не вплинула на їхнє особисте ставлення до зовнішніх оцінювань; 35 % указали на частковий вплив; 3 % повідомили, що їхні погляди на проведення зовнішніх оцінювань в Україні змінилися суттєво.

У процесі підготовки учнів до вступних випробувань лише у 34 % учителів не виникає жодних перешкод. Відчувають байдуже ставлення до результативності складання НМТ із боку випускників та їхніх батьків 36 % респондентів; зазначили, що не вистачає навчальних годин для підготовки учнів 27 % опитаних. Повідомили про відсутність знань із деяких навчальних тем 4 % учителів(рис. 2.1.8).

Рисунок 2.1.8. Труднощі, із якими стикаються учителі при підготовці учнів до НМТ

У проведеному дослідженні взяли участь 227 учнів 11-х класів закладів загальної середньої освіти. Як показали результати проведеного моніторингу, 91 % учнів планують складати НМТ для вступу до закладів вищої освіти.

Більшість опитаних учнів (78 %) уже визначились із закладами освіти, до яких будуть вступати у 2024 році: 43 % обирають регіональні заклади вищої освіти; 29 % – заклади вищої освіти інших областей України; закордонним закладам освіти надають перевагу 6 % майбутніх абітурієнтів. Не визначилися щодо свого подальшого навчання 22 % респондентів.

При виборі закладу вищої освіти для вступу, випускники, за результатами опитування, здебільшого керуються перспективами подальшого працевлаштування (86 %), власними навчальними досягненнями та прогнозованими результатами НМТ (55 %), престижністю закладу вищої освіти та обраної спеціальності (47 %), порадами рідних та друзів (19 %), міркуваннями безпеки (12 %) (рис. 2.1.9).

Рисунок 2.1.9. Мотивація вибору випускниками закладу вищої освіти та спеціальності для подальшого навчання

Звертає на себе увагу той факт, що вибір закладу вищої освіти та спеціальності, з орієнтацією на потреби вітчизняного ринку праці, обирають лише 37 % випускників (рис. 2.1.9).

Майбутній вибір спеціальності учнів, які взяли участь у моніторингу, здебільшого, пов'язаний з бізнесом і управлінням (21 %), медициною (7 %), інженерією (7 %), зі сферою інформаційних технологій (6 %), фізкультурою і спортом (6 %). Не визначилися з вибором майбутньої спеціальності близько третини (36 %) респондентів.

Із вибором предметів для вступу вже визначилися 82 % здобувачів загальної середньої освіти. Серед навчальних дисциплін (окрім обов'язкових предметів) більшість учнів обирають: іноземну мову (41 %), біологію (26 %), географію (17 %).

У виборі предметів тестування респонденти орієнтуються, перш за все, на вимоги, що викладені у проєкті Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2024 році.

Як зазначили 50 % респондентів, у закладах освіти, де вони навчаються, здійснюється підготовка учнів до вступу з усіх навчальних предметів. Указали на те, що підготовка до НМТ у досліджених закладах освіти проводиться з окремих дисциплін, – 34 % опитаних.

Відповіді респондентів свідчать, що 14 % із них необхідна додаткова підготовка з навчальних предметів НМТ; 24 % випускників вважають себе гарно підготовленими лише з окремих дисциплін.

На думку опитаних учнів 11-х класів, найбільше, при підготовці до вступних випробувань, їм можуть допомогти виконання завдань у тестовій формі (34 %), заняття з репетитором (21 %), самоосвіта (19 %), відвідування підготовчих курсів (13 %), психологічні тренінги (5 %).

Із метою вдосконалення власної предметної підготовки, респонденти дослідження опрацьовують інформацію з Інтернет-джерел (71 %), зі збірників тестових завдань (38 %), конспектів уроків (37 %), довідників (22 %), шкільних підручників (20 %). Спеціально не готуються до вступу 4 % учнів (рис. 2.1.10).

Рисунок 2.1.10. Джерела інформації, які використовують учні для підготовки до НМТ

Окрім зазначеного вище, випускники користуються спеціалізованими Інтернет-ресурсами для дистанційної підготовки до вступних випробувань, що пропонуються МОНУ, УЦОЯО, закладами вищої освіти, онлайн-платформами, онлайн-курсами, онлайн-тренажерами. Моніторинг показав, що найчастіше учні використовують ресурси Освіта-онлайн (34 %), ZNOUA (41 %). Не знають про існування зазначених вище інтернет-ресурсів 9 % учнів.

Як свідчать результати анкетування, з метою отримання інформації щодо НМТ, 70 % учнів регулярно відвідують офіційні сайти Українського центру та 44 % – Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти. Не користуються інформацією вказаних вище офіційних сайтів 13 % випускників.

Про наявність інформації щодо правил проходження НМТ у поточному навчальному році, зразків завдань та рекомендацій вчителів, що розміщені на шкільних сайтах, повідомили 64 % учнів. Із них, 46 % учнів ознайомлюються з цією інформацією регулярно. Не відвідують сайт закладу освіти, у якому навчаються, 36 % учнів 11-х класів.

Респонденти вказали, що із процедурою проведення НМТ вони ознайомлюються, переважно, на класних годинах (70 %), тематичних батьківських зборах (54 %), онлайн-зустрічах із викладачами ЗВО (39 %). Про відсутність таких заходів, повідомили 9 % опитаних.

Вступні випробування, особливо під час воєнного стану, можуть викликати в учнів певні труднощі ще на підготовчому етапі, – про що повідомили 85 % респондентів. Так, респонденти зазначили, що отримати бажаний результат тестування їм можуть завадити: надмірне навчальне навантаження в школі (25 %), психологічні чинники (16 %), недостатня наполегливість та організованість (13 %), відсутність мотивації (11 % відповідей).

Для покращення власної підготовки, учні потребують більше знань з певних навчальних предметів (49 %), роз'яснень особливостей вступної кампанії 2024 року в Україні (12 %), інформації про корисні джерела для самопідготовки (9 %) та психологічних тренінгів (7 %) (рис. 2.1.11).

Рисунок 2.1.11. Допомога (інформація), якої потребують випускники для підготовки до НМТ

У ході проведеного моніторингу було досліджено, якою є самооцінка знань учнів із тих навчальних предметів, що у поточному році винесені для складання НМТ. Отже, за даними самооцінки (за шкалою від 1 до 5 балів), рівень підготовки учнів із більшості навчальних предметів є середнім у міських закладах освіти; достатнім – у сільських.

Найбільша кількість випускників міських закладів освіти оцінила свої знання високим рівнем із іноземної мови (10 %), української мови (8 %). Найгірше, за результатами самооцінки, підготовлені учні з хімії та фізики: близько третини (34 % та 32 % учнів, відповідно) указали на низький рівень своїх знань із цих навчальних предметів (рис. 2.1.12).

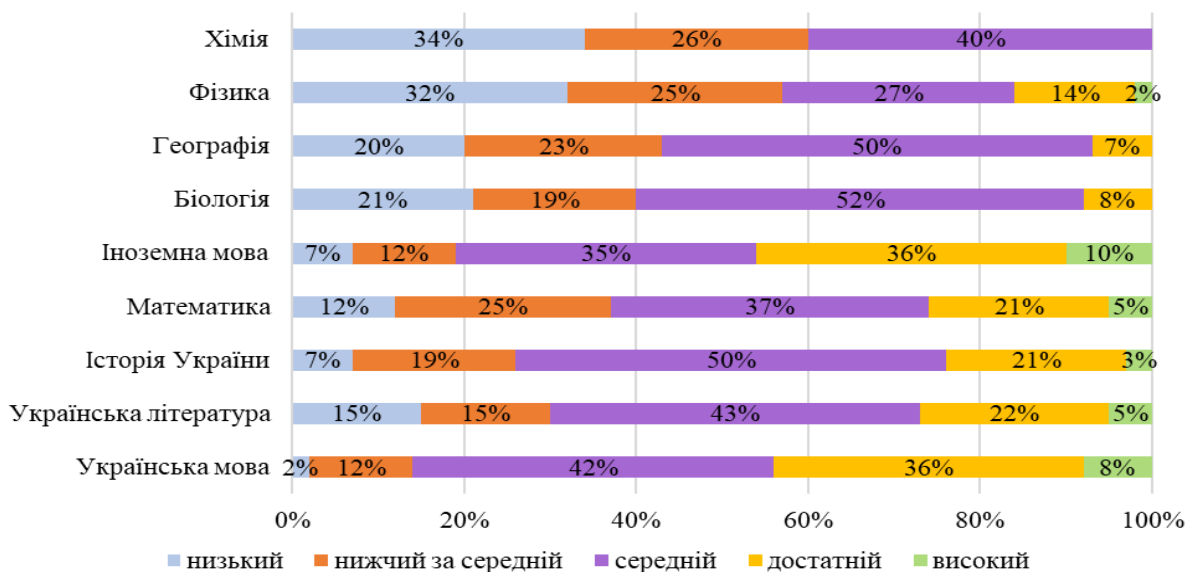

Рисунок 2.1.12. Рівень підготовленості учнів до складання НМТ (за результатами самооцінки учнів міських закладів освіти)

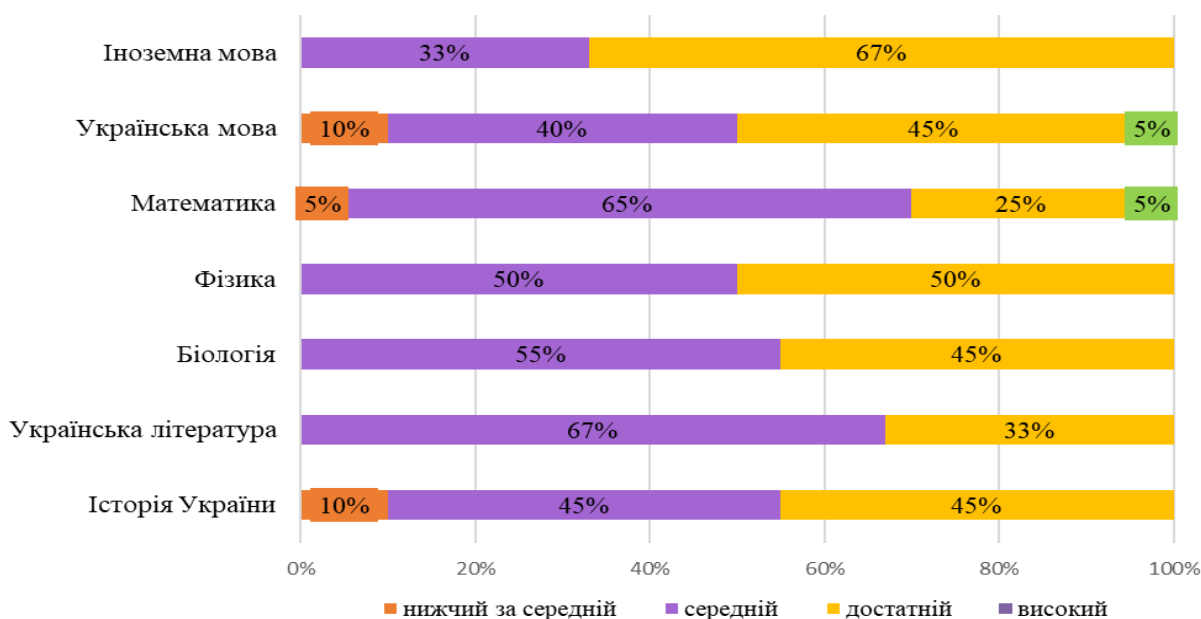

Рисунок 2.1.13. Рівень підготовленості учнів до складання НМТ (за результатами самооцінки учнів сільських закладів освіти)

Найбільша кількість випускників сільських закладів освіти оцінила свої знання високим рівнем із української мови (5 %), математики (5 %). Найгірше, за результатами самооцінки, підготовлені учні з історії України: близько 10 % респондентів указали на нижчий за середній рівень своїх знань із цього навчального предмету. Жоден учень не оцінив свої знання з історії України високим рівнем (рис. 2.1.13).

Із метою підвищення результативності складання вступних випробувань, 16 % учнів займаються з репетиторами; 58 % готуються для вступу до закладів фахової передвищої та вищої освіти самостійно. Організованого повторення на уроках вистачає 36 % респондентів; 9 % випускників відвідують додаткові заняття та факультативи.

Як показало дослідження, попри складність військово-політичної та економічної ситуації в Україні, переважна більшість учнів (97 %) не відмовилася від планів свого подальшого навчання в закладах фахової передвищої та вищої освіти. Більшість (84 %) респондентів вдячні за свої навчальні досягнення вчителям; 73 % – власній наполегливій праці.

Висновки

1. У всіх досліджених закладах загальної середньої освіти проводиться організована робота з підготовки випускників до складання НМТ.

2. Усі заступники директорів зазначили, що 100 % учителів закладів загальної середньої освіти, які взяли участь у дослідженні, у повній мірі ознайомлені зі змінами та особливостями проведення НМТ у 2024 році. Із цим твердженням погодились 88 % опитаних учителів.

3. Більшість (67 %) заступників директорів вважають, що військові дії на території України не вплинули на ставлення учнів до майбутніх вступних випробувань.

4. Основними факторами, що впливають на ступінь готовності учнів до вступних випробувань, заступники директорів вважають: наявність у випускників мотивації (100 %), необхідних знань (84 %), організовану роботу вчителів-предметників (42 %), обізнаність учнів із процедурою проведення НМТ (41 %).

5. Вважають свою роботу запорукою успішного складання учнями вступних випробувань 17 % учителів міських та 78 % – сільських закладів освіти.

6. Жоден із опитаних учителів не відзначив матеріальні статки родин випускників, рівень їхньої комп'ютерної грамотності, – факторами, що впливають на готовність учнів до НМТ.

7. Найбільша увага в закладі загальної середньої освіти, на думку педагогічних працівників, має приділятися проведенню регулярного системного повторення навчального матеріалу, проведенню інформаційно-роз'яснювальної роботи з учнями та їхніми батьками, роботі учнів над тестовими завданнями.

8. Важливим напрямом діяльності закладу освіти з підготовки одинадцятикласників до НМТ, учителі (61 %) назвали розвиток самоосвітньої компетентності учнів.

9. У всіх закладах освіти, які взяли участь у моніторингу, надаються години варіативної складової на вивчення навчальних предметів, які винесено на НМТ.

10. Усі (100 %) заступники директорів звертаються до спеціалістів місцевих органів управління освітою, консультантів Центрів професійного розвитку педагогічних працівників з питань підготовки учнів до НМТ.

11. Усі (100 %) опитані заступники директорів та вчителі користуються рекомендаціями та настановами методистів Сумського ОППО щодо підготовки учнів до НМТ.

12. Найважливішими умовами для успішного складання учнями НМТ, на думку учителів, є самопідготовка (86 %), сумлінне виконання домашніх завдань (72 %), відвідування учнями предметних факультативів, курсів за вибором та гуртків (38 %), заняття учнів із репетиторами (17 %).

13. Опитані учителі (61 %) систематично проводять індивідуальні заняття з невстигаючими учнями; групові консультації – 37 % учителів-предметників.

14. Зазначили, що успішність учнів залежить, насамперед, від зусиль та здібностей самих випускників, – 64 % учителів. Пов'язують високу кваліфікацію педагога з рівнем навчальних досягнень учнів 17 % опитаних.

15. Готовність учнів до вступних випробувань учителі міських закладів освіти оцінили, переважно, достатнім та високим рівнями; сільських закладів – середнім рівнем.

16. У процесі підготовки учнів до вступних випробувань, у 34 % опитаних учителів не виникає жодних перешкод; 36 % респондентів відчують байдуже ставлення до результативності складання НМТ з боку випускників та їхніх батьків.

17. Зазначили, що зміна військово-політичної ситуації в країні не вплинула на їхнє особисте ставлення до зовнішніх оцінювань, – 62 % учителів.

18. Планують складати НМТ, із метою вступу до закладів фахової передвищої та вищої освіти, – 91 % опитаних учнів 11-х класів.

19. Вибір закладу вищої освіти та спеціальності, з орієнтацією на потреби вітчизняного ринку праці, здійснюють 37 % випускників 11-х класів.

20. Близько третини (36 %) випускників не визначилися щодо свого подальшого навчання.

21. Серед навчальних дисциплін (окрім обов'язкових предметів) учні, для складання НМТ, найчастіше обирають іноземну мову (41 %), біологію (26 %).

22. Додаткова підготовка з предметів НМТ необхідна 14 % учнів; 24 % випускників вважають себе гарно підготовленими лише з окремих навчальних дисциплін.

23. Із метою вдосконалення власної предметної підготовки, учні-респонденти опрацьовують інформацію з Інтернет-джерел (71 %), збірників тестових завдань (38 %), конспектів уроків (37 %), довідників (22 %).

24. Із метою отримання інформації щодо НМТ та вступних випробувань, 70 % учнів регулярно відвідують офіційний сайт Українського центру оцінювання якості освіти.

25. Із процедурою, організацією, особливостями проведення НМТ учні ознайомлюються, переважно, на класних годинах (70 %), тематичних батьківських зборах (54 %), онлайн-зустрічах із викладачами закладів вищої освіти (39 %).

26. Випускникам отримати бажаний результат тестування найбільше можуть завадити надмірне навчальне навантаження (25 %), психологічні чинники (невпевненість, страхи, хвилювання) (16 %).

27. Для покращення власної підготовки до НМТ учні потребують більше знань із певних навчальних предметів (49 %), роз'яснень особливостей вступної кампанії 2024 року в Україні (12 %).

28. За даними самооцінки, рівень підготовки учнів сільських закладів освіти, із більшості навчальних предметів НМТ, є достатнім; міських закладів освіти – середнім.

29. Додатково займаються з репетиторами 16 % випускників; готуються до вступу самостійно – 58 % учнів-респондентів. Організованого повторення на уроках вистачає 36 % респондентів.

30. Попри складність військово-політичної та економічної ситуації в Україні, переважна більшість учнів (97 %) не відмовилися від планів свого подальшого навчання в закладах вищої освіти.

2.2. Моніторингове дослідження реалізації професійної орієнтації учнів закладів загальної середньої освіти

Реформа профільної освіти є однією зі складових становлення Нової української школи. Нова українська школа орієнтована на потреби учнів та покликана надавати не лише необхідні знання, а й формувати ключові компетентності молоді, що сприятимуть свідомому обранню сфери професійної діяльності.

У Державному стандарті базової середньої освіти визначено мету Нової української школи, зокрема, це – «...формування компетентностей, необхідних для їх (учнів) соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії...».

Профорієнтаційна робота – один із головних аспектів виховної роботи закладу загальної середньої освіти, спрямований на підготовку учнів до свідомого вибору професії, визначення свого місця в суспільстві. Відстеження стану організації профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти є необхідною умовою впровадження принципів Нової української школи на етапах базової середньої та профільної освіти.

У лютому 2024 року навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОІППО було проведено моніторингове дослідження реалізації професійної орієнтації учнів закладів загальної середньої освіти.

Мета моніторингу полягала в аналізі стану організації та ефективності профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти.

Для реалізації окресленої мети були поставлені завдання:

- отримати інформацію про стан організації профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти;
- виявити мотиви професійного самовизначення учнів, їхньої готовності до свідомого вибору професії;
- порівняти уявлення різних груп респондентів щодо ефективності організації профорієнтаційної роботи в закладах освіти;
- виявити проблеми, що постають перед педагогічними працівниками у процесі організації профорієнтаційної роботи в закладах освіти;
- надати рекомендації щодо підвищення ефективності профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти.

У моніторинговому дослідженні взяв участь 801 респондент із одинадцяти закладів загальної середньої освіти Сумської області, із них: 13 заступників директорів закладів освіти (2 %), 33 класні керівники (4 %), 254 учні 9-х класів (32 %), 169 учнів 11-х класів (21 %), 332 батьки (41 %).

Професійна орієнтація – це система навчально-виховних заходів для надання молоді особистісно орієнтованої допомоги у виявленні й розвитку здібностей і схильностей, професійних і пізнавальних інтересів у виборі професії, а також формування у них готовності працювати й бути

конкурентоспроможними на ринку праці. Профорієнтація реалізується через освітній процес, позашкільну роботу з учнями.

Більшість педагогічних працівників, а саме 82 % заступників директорів та дві третини (65 %) класних керівників, вважають, що профорієнтаційною роботою з учнями мають займатися заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Серед батьків із цим погоджуються 46 % опитаних. Більше половини (56 %) представників адміністрації та 44 % класних керівників не знімають відповідальності за цей вид діяльності із закладів загальної середньої освіти; поділяють таку думку 27 % батьків.

Окрім того, заступники директорів зазначили, що роботу з профорієнтації учнів мають здійснювати фахівці – кар'єрні консультанти (50 % відповідей). Класні керівники (49 %) упевнені, що, окрім закладів освіти, профорієнтаційною роботою мають займатися центри зайнятості; 18 % батьків вважають, що саме вони (батьки) мають займатися профорієнтацію своїх дітей (рис. 2.2.1). Таким чином, представники адміністрації закладів освіти перерозподіляють відповідальність між різними установами (особами); класні керівники покладають її, здебільшого, на заклади освіти, що надають професійну підготовку, та центри зайнятості.

Рисунок 2.2.1. Установи (особи), які мають займатися організацією профорієнтаційної роботи учнів

Профорієнтаційною роботою в закладах загальної середньої освіти займаються, здебільшого, класні керівники, про що зазначили всі (100 %) представники адміністрації та 73 % класних керівників. Більшість (64 %) заступників директорів та 57 % класних керівників зазначили, що до такого виду діяльності активно долучені соціальні педагоги; у меншій мірі – психологи та вчителі, які не є класними керівниками (рис. 2.2.2).

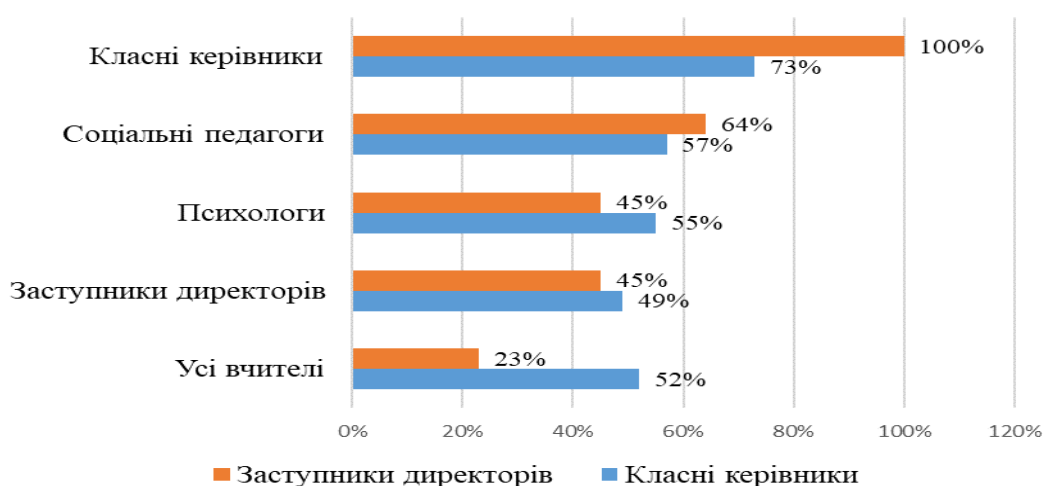

Рисунок 2.2.2. Особи, які займаються профорієнтаційною роботою в закладах загальної середньої освіти

Оскільки посада кар'єрного консультанта в сучасній школі не передбачена, його функції виконують адміністрація, класні керівники, соціальні педагоги, психологи, учителі-предметники.

Три чверті класних керівників (75 %) стверджують, що у закладах освіти є інформаційно-роздаткові матеріали профорієнтаційного спрямування для учнів, стенди з інформацією про професії (50 % відповідей). Більшість респондентів цієї категорії зазначили, що використовують можливості інформаційних технологій: профорієнтаційні сторінки на шкільних сайтах (69 %), мультимедійні презентації та відеоуроки (56 %). Інформацію про наявність інформаційно-роздаткових матеріалів профорієнтаційного спрямування та сторінок на сайтах закладів освіти підтвердили від 22 % до 33 % учнів. У закладах освіти майже відсутня спеціальна література про професії, про що повідомили класні керівники (12 %), учні 9-х (16 %) та 11-х класів (5 %) (рис. 2.2.3).

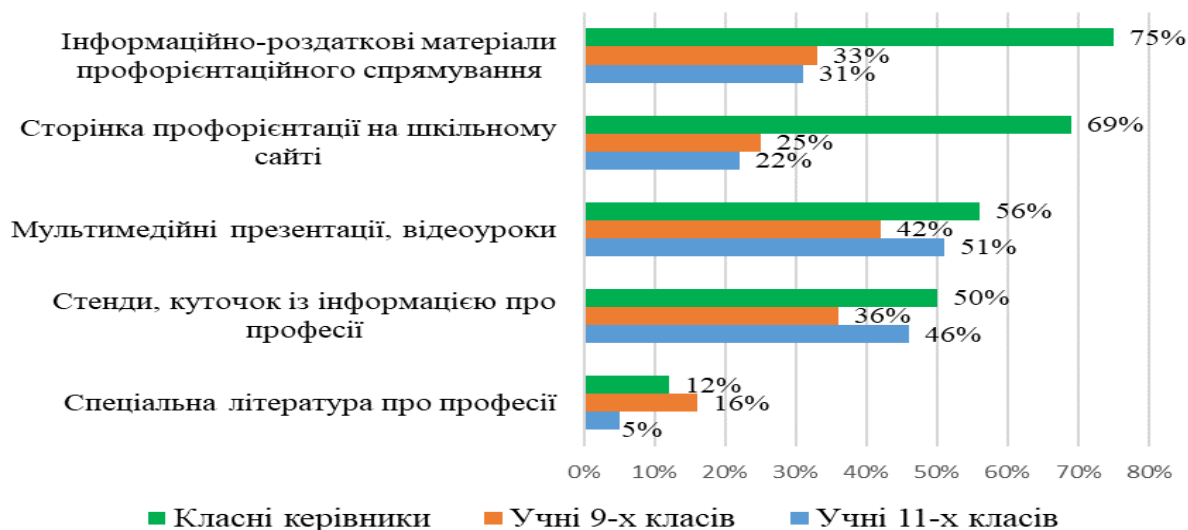

Рисунок 2.2.3. Інформаційні ресурси з профорієнтації, що наявні в закладах загальної середньої освіти

У семи із одинадцяти (64 %) закладів освіти, які брали участь у дослідженні, відсутні комп'ютерні програми для психологічного тестування учнів; програми з переліком і характеристикою професій (для учнів різних вікових категорій); програми для розробки профорієнтаційних занять для вчителів. У одному із закладів освіти наявність таких програм підтвердив представник адміністрації, проте, класні керівники не знають про їх наявність. У цілому, можна констатувати, що комп'ютерними програмами профорієнтаційного спрямування в досліджуваних закладах освіти не користуються.

Аналізуючи результати опитування, можна констатувати, що в закладах освіти, що брали участь у дослідженні, здебільшого, використовуються традиційні форми профорієнтаційної роботи. Так, усі класні керівники (100 %) найбільш поширеними формами професійної орієнтації в закладах освіти називають лекції (бесіди); презентації закладів професійної освіти, коледжів, університетів; психологічні заняття та тренінги; опитування (тестування) учнів психологом щодо їхніх інтересів та здібностей. Переважна більшість учнів 9-х та 11-х класів (від 70 % до 92 %) це підтверджують. Менш активно застосовуються такі форми профорієнтаційної роботи, як відвідування днів відкритих дверей у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти; зустрічі з представниками певних професій (від 75 % до 32 % відповідей респондентів).

Результати анкетування свідчать про те, що деякі форми профорієнтаційної роботи використовуються у край рідко. Так, 71 % учнів 11-х та 51 % учнів 9-х класів зазначили, що для них ніколи не проводили екскурсії на підприємства, не організовували зустрічі з представниками центру зайнятості (56 % відповідей учнів 11-х класів, 63 % відповідей учнів 9-х класів). Ніколи не спілкувались із фахівцями з профорієнтації (кар'єрними менеджерами) 62 % учнів 11-х та 58 % учнів 9-х класів, хоча ці інституції (центри зайнятості та центри кар'єри) якраз опікуються питаннями організації профорієнтаційної роботи (рис. 2.2.4).

Рисунок 2.2.4. Форми профорієнтаційної роботи, що рідко використовують у закладах загальної середньої освіти (кількість негативних відповідей)

Завдання профорієнтаційної роботи в сучасній школі полягає не тільки в ознайомленні учнів зі світом професій, а й у розвитку в учнів самопізнання як основи професійного самовизначення та формування відповідних компетентностей. Усі класні керівники (100 %) наголосили, що вчителі працюють над формуванням в учнів такої ключової компетентності, як уміння вчитися впродовж життя, сприяють розвитку уміння організовувати самоосвітню діяльність; проводять заняття, тренінги задля формування соціальних навиків учнів (самопрезентація, ефективне спілкування, командна робота, лідерські навички, керування емоціями, гнучкість тощо). Переважна більшість (94 %) респондентів формують в учнів підприємливість та фінансову грамотність; дві третини (65 %) класних керівників проводять заняття з розвитку кар'єри (створення резюме, мотиваційних листів, проходження інтерв'ю, планування кар'єрних траєкторій). Дещо менша кількість учнів (від 51 % до 92 %) упевнена у сформованості в них окремих умінь і навиків, що сприяють їхньому професійному самовизначенню (рис. 2.2.5).

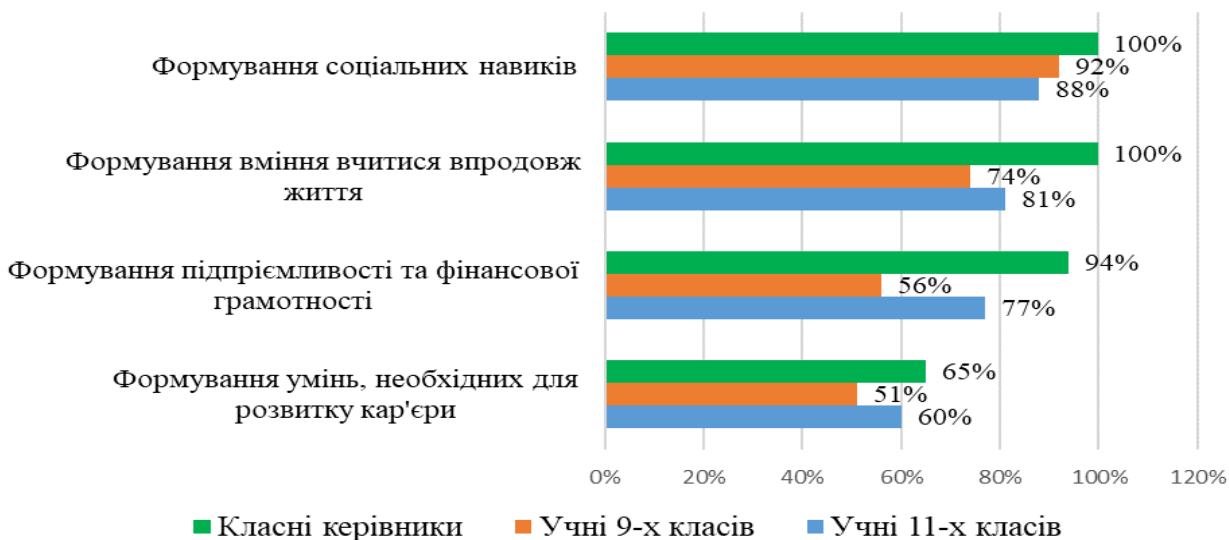

Рисунок 2.2.5. Формування окремих умінь і навиків, що сприяють професійному самовизначенню учнів

Важливою частиною профорієнтаційної роботи в закладі освіти є профільне навчання учнів у старшій школі. У закладах освіти, що брали участь у дослідженні, у 10-11-х класах навчається 410 учнів, із них у профільних класах – 264 особи (64 %). Профільна освіта в структурі Нової української школи обумовлює побудову індивідуальної освітньої траєкторії учнів, можливість обирати ними профіль навчання, відповідно до інтересів і здібностей, забезпечує свідомий вибір професії у майбутньому.

Умовою свідомого вибору профілю навчання в старшій (профільній) школі, як й ефективності профільного навчання, є ґрунтовна допрофільна підготовка в базовій школі. Головною метою допрофільної підготовки є розвиток в учнів здібностей робити усвідомлений вибір подальшого профілю

навчання. Школярі мають навчитися об'єктивно оцінювати власні здібності до навчання за різними профілями, здійснювати вибір профілю, що співпадає з їхніми здібностями та інтересами, бути готовими докласти зусиль для отримання якісної освіти.

Як свідчать результати опитування класних керівників, у закладах освіти найбільш поширеною формою допрофільної підготовки учнів є учнівські олімпіади (75 % відповідей), поглиблене вивчення одного або кількох навчальних предметів у базовій школі (67 %), вивчення бажань та можливостей учнів щодо необхідності введення того чи іншого профілю (64 %). Учні залучають до роботи наукових товариств, Малої академії наук (37 %). Частина опитаних учнів 9-х класів (40 %) відповіли, що в закладах освіти, при визначенні профілів навчання, враховуються думки старшокласників. Слід звернути увагу на те, що наявність у закладах освіти факультативів, предметних гуртків, клубів професійного спрямування, що відповідають інтересам учнів підтвердили 27 % класних керівників та 25 % учнів 9-х класів (рис. 2.2.6).

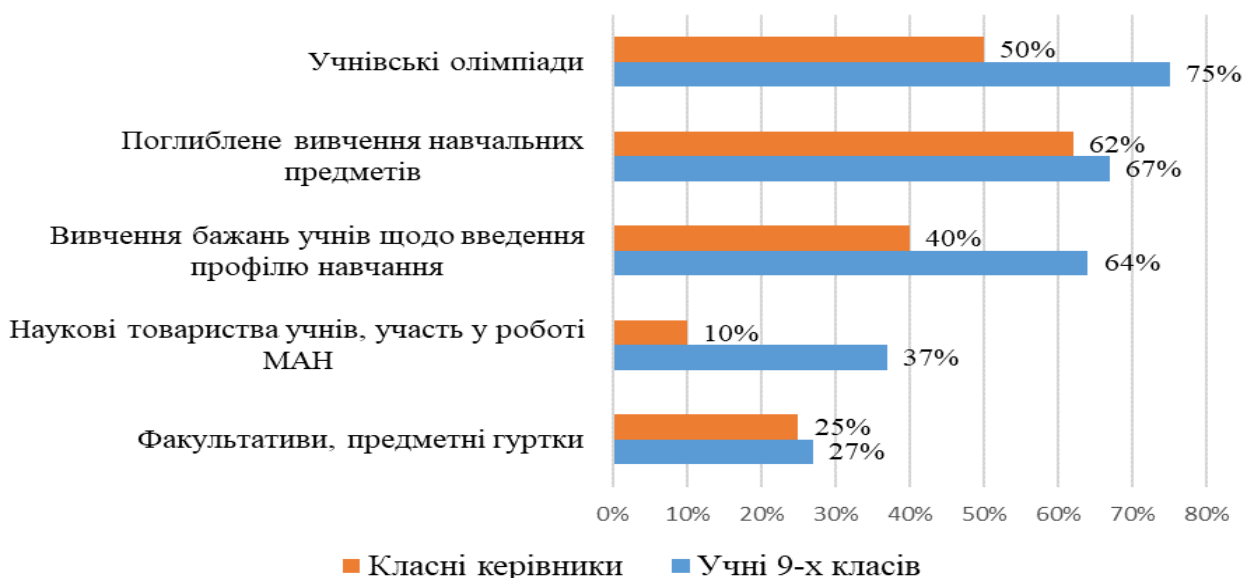

Рисунок 2.2.6. Форми допрофільної підготовки, що використовують у закладах загальної середньої освіти

Представники адміністрації закладів освіти, що брали участь у моніторингу, зазначили, що під час формування профілів навчання, керуються, переважно, результатами діагностики можливостей та здібностей учнів (71 %), готовністю вчителів до навчання учнів у профільних класах (65 %), запитами батьків (61 %), наявністю навчально-методичного забезпечення певного профілю (52 %).

Під час комплектування профільних класів у закладах освіти, ураховуються, насамперед, бажання учнів (94 % відповідей заступників директорів, 71 % – класних керівників), бажанням батьків (49 % і 55 % відповідей), рекомендації психологів (45 % і 58 % відповідей) (рис. 2.2.7).

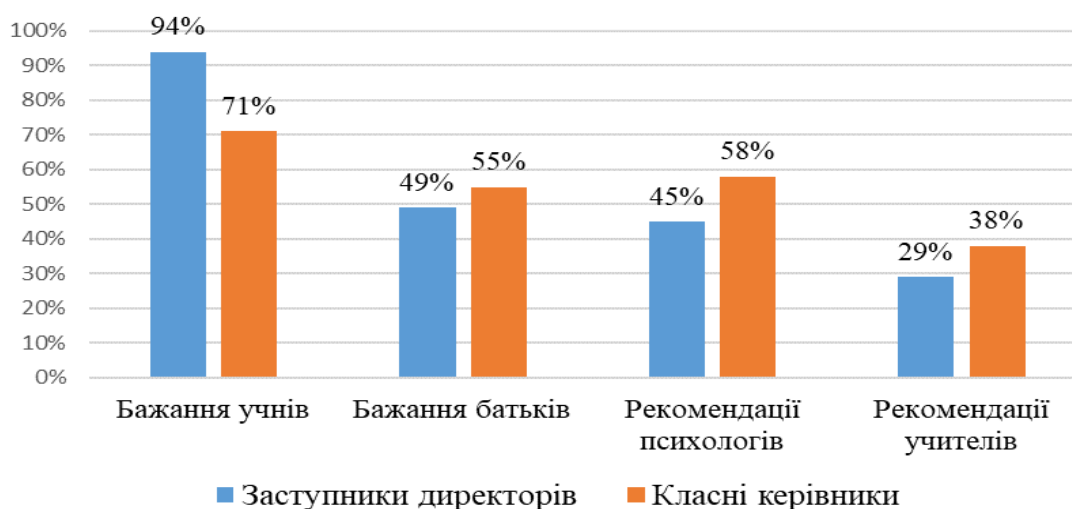

Рисунок 2.2.7. Підстави для комплектування профільних класів

Більшість (72 %) учнів 11-х класів, які навчаються в профільних класах, та 63 % батьків задоволені профілями навчання, що пропонують у закладах освіти. Проте, значний відсоток (37 %) учнів 11-х класів не пов'язують свій вибір професії із профілем класу, у якому навчаються.

Бажання отримати вищу освіту мають 91 % учнів 11-х класів та 53 % учнів 9-х класів; 16 % учнів 9-х класів планують вступати до закладів фахової передвищої освіти, 18 % – до закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Три чверті батьків (74 %) підтримують своїх дітей у цьому прагненні; 18 % з ним не згодні, але вважають, що дитина має право на власний вибір.

Дослідження показало, що 40 % учнів 11-х класів обирають вищу освіту тому, що робота, якій вони хочуть себе присвятити, потребує вищої освіти; 37 % – вважають, що вища освіта гарантує успішну кар'єру; кожен четвертий учень (25 %) зазначив, що вища освіта дає можливість підвищити свій культурний, інтелектуальний рівень.

На момент опитування, 65 % учнів 11-х класів визначились із професією (видом діяльності), 26 % – визначились, але мають певні сумніви; 9 % – поки не мають уявлення про майбутню професію. Важливо подбати про те, щоби відомості про професію не виявилися неповними, однобічними. Згідно з відповідями респондентів, цей вибір достатньо усвідомлений лише для половини (52 %) учнів: вони знають про попит на професію на ринку праці, специфіку та умови роботи, оплату праці, перспективи кар'єрного росту тощо; 21 % опитаних обізнані з майбутньою професією у цілому; 8 % – не замислювалися над цим питанням; 19 % не змогли надати відповідь.

Як показало опитування, допомагають учням у виборі професії такі фактори, як знання про різні професії та види діяльності (59 % відповідей учнів 9-х класів, 35 % – учнів 11-х класів), інформація про сучасні професії, що користуються попитом на ринку праці (53 % відповідей учнів 9-х класів, 49 % – учнів 11-х класів). Поради батьків є більш важливими для учнів

9-х класів (21 % відповідей), а особисте спілкування з представниками різних професій – для учнів 11-х класів (25 %) (рис. 2.2.8).

Рисунок 2.2.8. Фактори, що допомагають учням зробити професійний вибір

Вирішальними у виборі професії для більшості опитаних учнів є особисті захоплення, власні схильності (63 % відповідей учнів 9-х класів, 71 % – учнів 11-х класів); власні здібності, можливості, рівень підготовки (43 % відповідей учнів 9-х класів, 50 % – учнів 11-х класів). Для учнів 9-х класів важливою є позиція батьків, старших членів сім'ї (35 %), а для учнів 11-х класів – попит на професію, можливість працевлаштування (44 %). Іноді вибір учнів є, здебільшого, емоційним, поверхневим: так, кожен п'ятий респондент зважає на популярність (престижність) професії (29 % учнів 9-х класів, 19 % – учнів 11-х класів). Розподіл відповідей батьків, у цілому, збігається з відповідями учнів, однак, батьки недооцінюють такий фактор, як популярність (престижність) професії – вирішальним його назвали лише 6 % опитаних (рис.2.2.9).

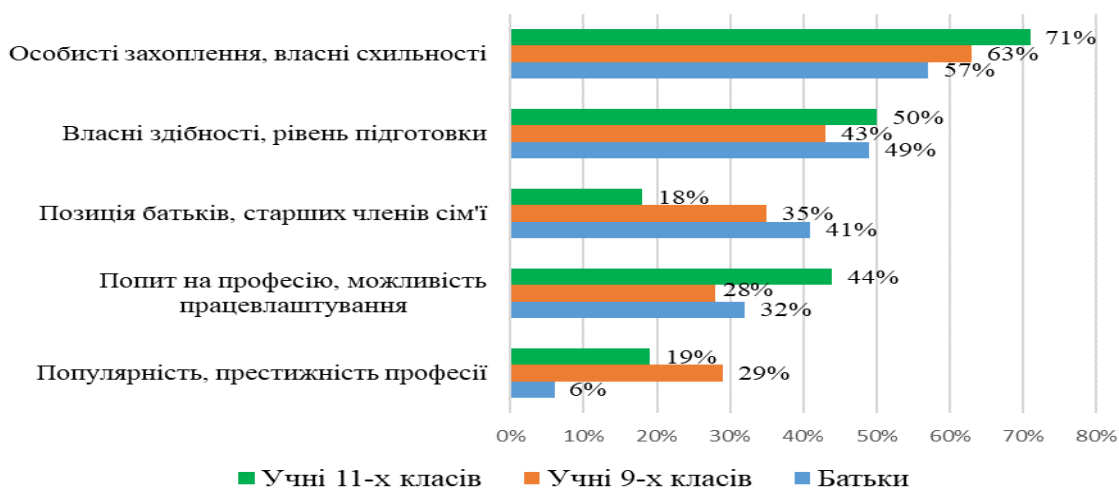

Рисунок 2.2.9. Фактори, які є вирішальними для учнів у виборі професії

Варто наголосити на тому, що, безумовно, важливо, щоб очікування старшокласників, щодо своєї майбутньої професії і кар'єри, базувалися на їхніх здібностях і вподобаннях; водночас, не менш важливо, щоб ці очікування відповідали реаліям і запитам сучасного ринку праці. На думку класних керівників, зробити правильний вибір професії старшокласникам заважає відсутність чіткого розуміння власних можливостей та здібностей (56 %); недостатня поінформованість, поверхнєве уявлення про професії (44 %); недостатня поінформованість про попит на сучасному ринку праці (31 %). Для батьків (28 % відповідей) суттєвим фактором, який заважає учням зробити вибір професії, є недостатня поінформованість про світ професій (рис. 2.2.10).

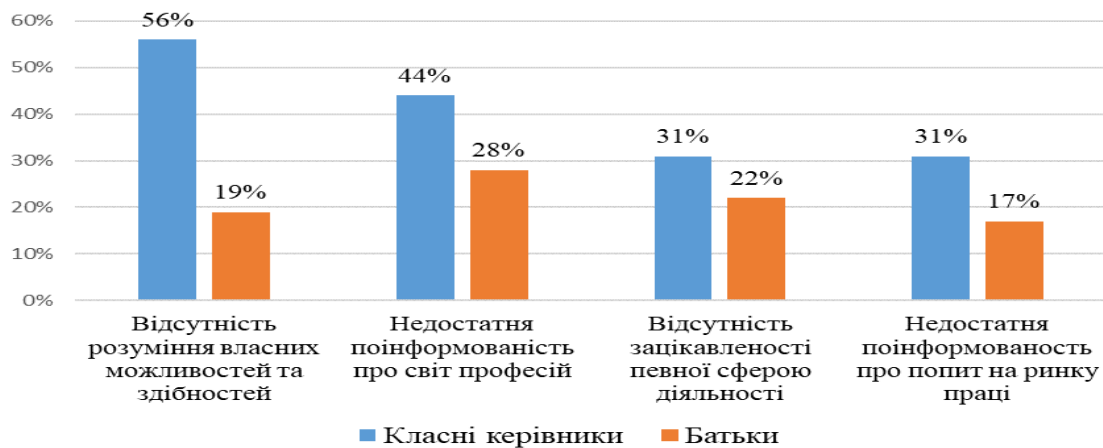

Рисунок 2.2.10. Фактори, що заважають учням зробити вибір професії

Успіх у професійній діяльності, на думку учнів, у першу чергу, залежить від здібностей, нахилів людини (67 % відповідей учнів 9-х класів, 70 % – учнів 11-х класів) та наполегливості, бажання постійно навчатися (54 % відповідей учнів 9-х класів, 60 % – учнів 11-х класів). Дещо менше респондентів (45 % учнів 9-х класів, 47 % – учнів 11-х класів) указали на важливість уміння взаємодіяти з людьми (рис. 2.2.11).

Рисунок 2.2.11. Фактори, від яких залежить успіх у професійній діяльності

Три чверті (75 %) учнів 11-х класів готові докладати зусиль для розвитку, удосконалення, у разі неповної відповідності обраному профілю діяльності, серед учнів 9-х класів цей відсоток дорівнює 59 %; більше третини (37 %) із них не впевнені у власних силах, обрали відповідь «важко відповісти».

Основним джерелом інформації профорієнтаційного змісту для учнів є інтернет-ресурси, засоби масової інформації (58 % відповідей учнів 9-х класів, 60 % учнів 11-х класів). Інформацію про професії учні також отримують від батьків (старших членів сім'ї) (46 % відповідей учнів 9-х, 35 % – 11-х класів); учителів, психолога (42 % відповідей учнів 9-х класів, 35 % – учнів 11-х класів). Майже третина (31 %) учнів 11-х класів формує уявлення про професію на підставі власних спостережень.

Узагальнюючи результати опитування, можна констатувати, що профорієнтаційна робота в досліджуваних закладах загальної середньої освіти, у цілому, налагоджена. Більшість (по 63 %) заступників директорів і класних керівників ефективність цієї роботи оцінили як середню; майже третина (31 %) класних керівників та чверть (25 %) заступників директорів, – як високу. Оцінка батьків менш оптимістична, низькою ефективність профорієнтаційної роботи вважають 7 % респондентів цієї категорії (рис. 2.2.12). Серед учнів 11-х класів 9 % опитаних зауважили, що заходи з профорієнтації нецікаві, одноманітні.

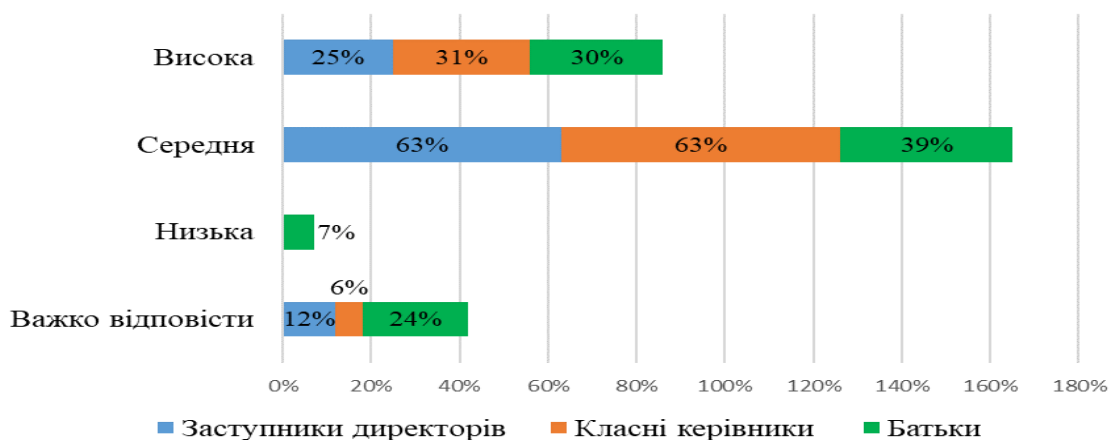

Рисунок 2.2.12. Ефективність профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти

Слід відзначити той факт, що профорієнтаційна робота в закладі освіти допомагає визначитись із вибором професії 44 % учнів 9-х класів та 39 % учнів 11-х класів; половина (51 %) батьків обрали відповідь «так», однак, 19 % вважають, що профорієнтаційна робота в закладі освіти не проводиться, чи заходи нецікаві, одноманітні.

Одним із завдань дослідження було виявити труднощі, із якими стикаються вчителі в процесі здійснення профорієнтаційної роботи. Так, 60 % представників адміністрації та майже третина вчителів (31 %) указують на брак сучасних інформаційно-методичних матеріалів профорієнтаційної

тематики; 41 % класних керівників – на слабку матеріально-технічну базу закладів освіти (неможливість створення кабінету профорієнтації у закладі освіти, відсутність комп’ютерних програм із профорієнтації тощо), 24 % – на нестачу сучасних інформаційних та наочних матеріалів та відсутність зацікавленості учнів щодо профорієнтаційних заходів (рис. 2.2.13).

Рисунок 2.2.13. Труднощі, що виникають у процесі профорієнтаційної роботи

Основними джерелами отримання інформації профорієнтаційного спрямування класні керівники назвали інтернет (76 %) та інформаційні ресурси закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти (68 %). Інформацію та методичну допомогу консультантів центрів професійного розвитку педагогічних працівників з цього питання отримують 34 % респондентів, на курсах підвищення кваліфікації – 22 % опитаних.

Дослідження виявило, що за останні 5 років більше половини класних керівників (59 %) не підвищували кваліфікацію з питань профорієнтаційної освіти та методики профорієнтаційної роботи, майже третина респондентів (30 %) ніколи не підвищували кваліфікацію з цієї тематики. Водночас, 40 % опитаних відповіли, що вони не потребують допомоги з питань профорієнтації; 18 % зазначили, що цього потребують. Серед складників профорієнтаційної роботи, респондентам (49 %) не вистачає сучасних комп’ютерних програм із профорієнтації; інформації про сучасні професії, запити на ринку праці (37 % відповідей).

Напрямами підвищення ефективності профорієнтаційної діяльності в закладах загальної середньої освіти респонденти назвали: залучення до роботи в закладі освіти фахівців з профорієнтації (69 % відповідей заступників директорів, 56 % – батьків), покращення інформаційно-методичного забезпечення профорієнтаційної роботи (62 % відповідей заступників директорів) та системну співпрацю з центром зайнятості (54 %). Майже чверть батьків (23 %) вважають, що доречною буде співпраця з підприємствами регіону, що орієнтуватиме учнів на потреби сучасного ринку праці.

Висновки

1. У моніторинговому дослідженні взяв участь 801 респондент із одинадцяти закладів загальної середньої освіти Сумської області, із них: 13 заступників директорів закладів освіти (2 %), 33 класні керівники (4 %), 254 учні 9-х класів (32 %), 169 учнів 11-х класів (21 %), 332 батьки (41 %)

2. Більшість педагогів (82 % заступників директорів і 65 % класних керівників) вважають, що профорієнтаційною роботою з учнями, у першу чергу, мають займатися заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти; 46 % опитаних батьків із цим погоджуються.

3. Заступники директорів (50 %) зазначили, що роботу з профорієнтації учнів мають здійснювати фахівці з цього питання – кар'єрні консультанти. Класні керівники (49 %) упевнені, що, окрім закладів освіти, профорієнтаційною роботою мають займатися центри зайнятості.

4. Заступники директорів закладів загальної середньої освіти (56 %) та класні керівники (44 %) не знімають відповідальності за профорієнтаційну роботу із закладів загальної середньої освіти.

5. Усі представники адміністрації (100 %) закладів загальної середньої освіти та 73 % класних керівників зазначили, що в закладах освіти профорієнтаційною роботою займаються, здебільшого, класні керівники. Долучені до цього виду діяльності також заступники директорів, соціальні педагоги, психологи, учителі-предметники.

6. У закладах освіти є інформаційні матеріали профорієнтаційного спрямування для учнів (75 % відповідей класних керівників), стенди з інформацією про професії (50 % відповідей). Педагогічні працівники використовують профорієнтаційні сторінки на шкільних сайтах (69 %), мультимедійні презентації та відеоуроки (56 %). У закладах освіти майже відсутня спеціальна література про професії.

7. У семи з одинадцяти (64 %) закладів освіти відсутні комп'ютерні програми для психологічного тестування учнів; програми з переліком і характеристикою професій (для учнів різних вікових категорій); програми для розробки профорієнтаційних занять для вчителів. В одному із закладів освіти наявність таких програм підтвердив представник адміністрації закладу освіти, проте, класні керівники не знають про їх наявність. У цілому, комп'ютерними програмами профорієнтаційного спрямування в досліджуваних закладах освіти не користуються.

8. У закладах освіти, здебільшого, використовуються традиційні форми профорієнтаційної роботи. Класні керівники (100 %) найбільш поширеними формами професійної орієнтації в закладах освіти називають лекції (бесіди); презентації закладів професійної освіти, коледжів, університетів; психологічні заняття та тренінги; опитування (тестування) учнів психологом щодо їхніх інтересів та здібностей. Переважна більшість учнів (від 70 % до 92 %) це підтверджують.

9. Деякі форми профорієнтаційної роботи використовуються у край рідко. Так, 71 % учнів 11-х та 51 % учнів 9-х класів зазначили, що для них

ніколи не проводили екскурсії на підприємства, не організовували зустрічі з представниками центру зайнятості (56 % відповідей учнів 11-х класів, 63 % – учнів 9-х класів). Ніколи не спілкувались із фахівцями з профорієнтації (кар'єрними менеджерами) 62 % учнів 11-х та 58 % учнів 9-х класів.

10. Найбільш поширеною формою допрофільної підготовки учнів є учнівські олімпіади (75 % відповідей), поглиблене вивчення одного або кількох навчальних предметів у базовій школі (67 %), вивчення бажань та можливостей учнів щодо необхідності введення того чи іншого профілю (64 %). Слід звернути увагу на те, що наявність у закладах освіти факультативів, предметних гуртків, клубів професійного спрямування, що відповідають інтересам учнів підтвердили 27 % класних керівників та 25 % учнів 9-х класів.

11. Представники адміністрації закладів освіти, що брали участь у моніторингу, зазначили, що під час формування профілів навчання, керуються, переважно, результатами діагностики можливостей та здібностей учнів (71 %), готовністю вчителів до навчання учнів у профільних класах (65 %), запитами батьків (61 %), наявністю навчально-методичного забезпечення певного профілю (52 %).

12. Під час комплектування профільних класів у закладах освіти, ураховуються, насамперед, бажання учнів (94 % відповідей заступників директорів, 71 % – класних керівників), бажанням батьків (49 % і 55 % відповідей), рекомендації психологів (45 % і 58 % відповідей).

13. Більшість (72 %) учнів 11-х класів, які навчаються в профільних класах, та 63 % батьків задоволені профілями навчання, що пропонують у закладах освіти. Проте, значний відсоток (37 %) учнів 11-х класів не пов'язують свій вибір професії із профілем класу, у якому навчаються.

14. На момент опитування, 65 % учнів 11-х класів визначились із професією (видом діяльності), 26 % – визначились, але мають певні сумніви; 9 % – поки не мають уявлення про майбутню професію.

15. Вибір професії учнями 11-х класів достатньо усвідомлений лише для половини (52 %) опитаних: вони знають про попит на професію на ринку праці, специфіку та умови роботи, оплату праці, перспективи кар'єрного росту тощо; 21 % опитаних обізнані з майбутньою професією у цілому; 8 % – не замислювалися над цим питанням; 19 % не змогли надати відповідь.

16. Учні зазначили, що допомагають їм у виборі професії такі фактори, як знання про різні професії та види діяльності (59 % відповідей учнів 9-х класів, 35 % – учнів 11-х класів), інформація про сучасні професії, що користуються попитом на ринку праці (53 % відповідей учнів 9-х класів, 49 % – учнів 11-х класів). Поради батьків є більш важливими для учнів 9-х класів (21 % відповідей), а особисте спілкування з представниками різних професій – для учнів 11-х класів (25 %).

17. Вирішальними у виборі професії, для більшості учнів, є особисті захоплення, власні схильності (63 % відповідей учнів 9-х класів, 71 % – учнів 11-х класів); власні здібності, можливості, рівень підготовки (43 % відповідей учнів 9-х класів, 50 % – учнів 11-х класів). Для учнів 9-х класів важливою є

позиція батьків, старших членів сім'ї (35 %), а для учнів 11-х класів – попит на професію, можливість працевлаштування (44 %).

18. Класні керівники вважають, що зробити правильний вибір професії старшокласникам заважає відсутність чіткого розуміння власних можливостей та здібностей (56 % відповідей); недостатня поінформованість, поверхнєве уявлення про професії (44 %); недостатня поінформованість про попит на сучасному ринку праці та відсутність зацікавленості певною сферою діяльності (31 %).

19. Джерелами інформації профорієнтаційного змісту для учнів є інтернет-ресурси, засоби масової інформації (58 % відповідей учнів 9-х класів, 60 % учнів 11-х класів). Інформацію про професії учні також отримують від батьків (старших членів сім'ї) (46 % відповідей учнів 9-х, 35 % – 11-х класів); учителів, психолога (42 % і 35 % відповідей, відповідно). Майже третина (31 %) учнів 11-х класів формує уявлення про професію на підставі власних спостережень.

20. Профорієнтаційна робота в досліджуваних закладах загальної середньої освіти, у цілому, налагоджена. Більшість (по 63 %) заступників директорів і класних керівників ефективність цієї роботи оцінили як середню; майже третина (31 %) класних керівників та чверть (25 %) заступників директорів як високу.

21. Профорієнтаційна робота в закладі освіти допомагає визначитись із вибором професії 44 % учнів 9-х класів та 39 % учнів 11-х класів; половина (51 %) батьків обрали відповідь «так», однак, 19 % вважають, що профорієнтаційна робота в закладі освіти не проводиться, чи заходи нецікаві, одноманітні.

22. Класні керівники основними джерелами отримання інформації профорієнтаційного спрямування назвали інтернет (76 %) та інформаційні ресурси закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти (68 %). Інформацію та методичну допомогу консультантів центрів професійного розвитку педагогічних працівників з цього питання отримують 34 % респондентів, на курсах підвищення кваліфікації – 22 % опитаних.

23. Більшість (60 %) представників адміністрації та майже третина вчителів (31 %) указують на брак сучасних інформаційно-методичних матеріалів профорієнтаційної тематики; 41 % класних керівників – на слабку матеріально-технічну базу закладів освіти (неможливість створення кабінету профорієнтації у закладі освіти, відсутність комп'ютерних програм із профорієнтації тощо), 24 % – на нестачу сучасних інформаційних та наочних матеріалів та відсутність зацікавленості учнів щодо профорієнтаційних заходів.

24. За останні 5 років більше половини класних керівників (59 %) не підвищували кваліфікацію з питань профорієнтаційної освіти та методики профорієнтаційної роботи, майже третина респондентів (30 %) ніколи не підвищували кваліфікацію з цієї тематики.

2.3. Моніторингове дослідження «Мобінг у закладах загальної середньої освіти: запобігання і протидія»

У Законі України від 16 листопада 2022 року № 2759-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)», що набув чинності 11 грудня 2022 року, прописано визначення мобінгу як терміну. Мобінг (цькування) – систематичні (повторювані) тривалі умисні дії або бездіяльність роботодавця, окремих працівників або групи працівників трудового колективу, спрямовані на приниження честі та гідності працівника, його ділової репутації, у тому числі з метою набуття, зміни або припинення ним трудових прав та обов’язків, що проявляються у формі психологічного та/або економічного тиску, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, створення стосовно працівника напруженої, ворожої, образливої атмосфери, у тому числі такої, що змушує його недооцінювати свою професійну придатність [13]. Законом Верховної Ради України від 1 грудня 2022 року № 2806-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо протидії порушенню прав у сфері праці» визначено відповідальність за цькування і приниження на робочому місці [14].

У лютому 2024 року навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОППО було проведено моніторингове дослідження «Мобінг у закладах загальної середньої освіти: запобігання і протидія» у закладах загальної середньої освіти області.

Головні завдання зазначеного вище дослідження полягали у вивченні:

- стану обізнаності педагогічних працівників із поняттям психологічного насильства на робочому місці;
- рівня психосоціального комфорту вчителів у освітніх закладах територіальної громади;
- наявності та частоти звернень педагогічних працівників стосовно систематичних цькувань у колективах;
- головних видів мобінгу, із якими стикаються вчителі у закладах освіти, хто є мобером та проти кого спрямовується пресинг;
- чинників, що призводять до виникнення насильства й тиранії в педагогічних колективах;
- напрямів та шляхів підтримки закладами освіти територіальної громади антимобінгової стратегії;
- основних джерел правового захисту педагогічних працівників та урегулювання робочих відносин при виникненні ситуації мобінгу в колективі.

Опитування проводилося шляхом анкетування представників адміністрації та педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти.

У моніторинговому дослідженні взяли участь 314 респондентів із п’ятнадцяти закладів загальної середньої освіти Сумської області, із них:

25 (8 %) представників адміністрації закладів освіти (директори, заступники директорів), 289 учителів (92 %).

У ході моніторингового дослідження було проведено опитування педагогічних працівників щодо того, наскільки вони комфортно почуваються в педагогічних колективах закладів освіти, де вони працюють, та щодо їхнього емоційного благополуччя. Отримані результати анкетування з цього питання свідчать про те, що більше половини (58 %) педагогічних працівників почувають себе у закладі освіти, у якому вони працюють, комфортно; 40 % опитаних учителів зазначили, що вони, у цілому, задоволені взаємовідносинами, що панують у колективі; 2 % відмітили, що у закладах освіти присутня недоброзичливість, заздрість та міжособистісна конкуренція (рис. 2.3.1).

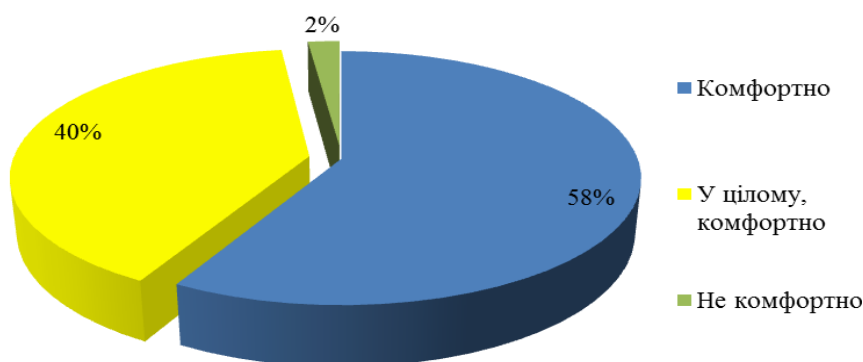

Рисунок 2.3.1. Оцінка вчителями комфортності освітнього середовища у закладах освіти, де вони працюють

Результати анкетування учителів засвідчили, що більше половини (56 %) педагогічних працівників відчують атмосферу доброзичливості та взаємодопомоги у своїх колективах, переважна більшість респондентів (85 %) ніколи не стикалися зі зневажливим ставленням до своїх пропозицій, ідей або виконаної роботи. Більше двох третин учителів (74 %) зазначили, що їх або їхніх колег ніколи не критикували в грубій чи образливій формі та 46 % опитаних відчують, що робоче навантаження цілком відповідає посадовим обов'язкам. Більшість респондентів (84 %) указали, що керівництво закладів освіти ніколи не надавало перевагу окремим співробітникам без об'єктивних на це причин.

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що у закладах освіти, що брали участь в опитуванні, переважає демократичний (колегіальний) стиль керівництва, що ґрунтується на гуманному, поважному ставленні до кожного члена колективу, на командній роботі та співпраці. Учителів заохочують брати участь у процесах прийняття рішень та вирішення освітніх проблем. Окрім того, більшість педагогічних працівників (79 %) зазначили, що вони повністю задоволені професійними стосунками з

керівником закладу освіти та оцінкою своєї роботи адміністрацією (66 %). Учителі, під час опитування, відмітили, що керівництво завжди реагує на їхні зауваження та пропозиції, що стосуються роботи у закладі освіти, та підтримує задоволення робочих інтересів і об'єктивних потреб. Більше двох третин педагогічних працівників (67 %) відчують підтримку та зацікавленість адміністрації закладу освіти у своєму професійному та особистому зростанні.

Узагальнення думок респондентів із питання щодо задоволеності міжособистісними стосунками у педагогічних колективах дали можливість зробити висновок, що вчителі позитивно оцінюють свої взаємовідносини з колегами (71 %) та їхню готовність до взаємодопомоги (71 %) (рис. 2.3.2). Значна кількість респондентів (80 %) указали на той факт, що вони не стикалися з відмовами колег у наданні допомоги чи навмисним ускладненням виконання своїх посадових обов'язків, а також самі ніколи не нехтували аналогічними проханнями.

Результати анкетування педагогічних працівників свідчать про те, що у педагогічних колективах, які брали участь у моніторинговому дослідженні, переважає атмосфера єдиної команди, де чітко сформульовані завдання, критерії оцінки результативності роботи та розроблені механізми стимулювання працівників.

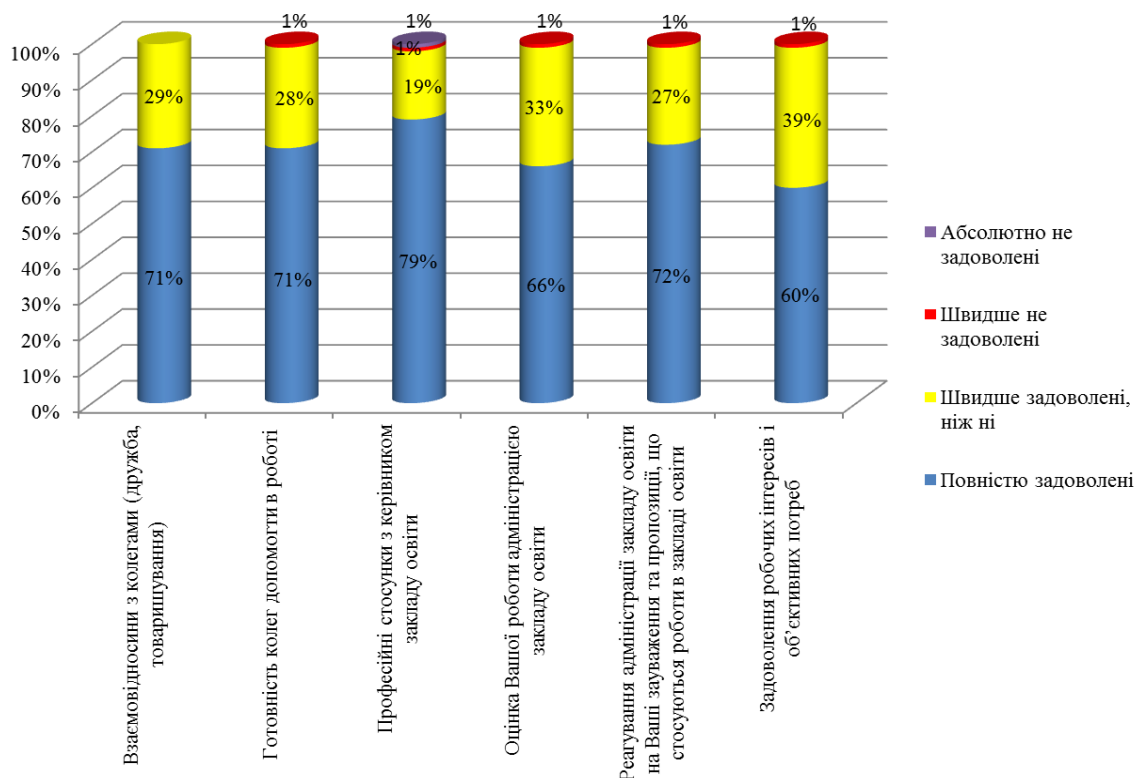

Рисунок 2.3.2. Складові робочих міжособистісних стосунків педагогічних працівників у закладі освіти (відповіді вчителів)

Окрім того, педагогічні працівники позитивно оцінили використання робочого часу; 60 % респондентів повністю задоволені організацією своєї педагогічної діяльності, що не виходить за межі розподілу робочого часу.

Більше третини опитаних учителів (38 %) виявили високий рівень задоволеності навчально-матеріальною базою та умовами праці у закладах освіти, де вони працюють; 3 % педагогічних працівників указали, що вони швидше не задоволені, а 1 % респондентів абсолютно не влаштовує навчальне забезпечення та матеріальна база закладів освіти.

Психологічний мікроклімат є однією з важливих характеристик педагогічного колективу, значимою для діяльності його членів. Сприятливий мікроклімат у закладі освіти спонукає його співробітників до продуктивної спільної діяльності та всебічного розвитку особистості. За визначенням 76 % опитаних педагогічних працівників та 84 % керівників закладів освіти, мікроклімат у їхньому колективі сприяє міжособистісній співпраці його співробітників, водночас, 24 % респондентів-учителів та 16 % представників адміністрації закладів освіти зазначили, що співпраця, переважно, є ситуативною (рис. 2.3.3).

На запитання анкети «Чи сприяє адміністрація закладу освіти створенню комфортного психологічного мікроклімату в колективі?» 98 % учителів та 100 % керівників відповіли ствердно. Безперечно, такі високі показники свідчать про те, що заклади освіти проводять активну роботу щодо стабілізації взаємин у педагогічних колективах, сприяють створенню особливої атмосфери задоволення педагогічною працею та спрямовують свої зусилля на реалізацію соціально-психологічних функцій управління задля створення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату, необхідного для продуктивної роботи всього педагогічного колективу.

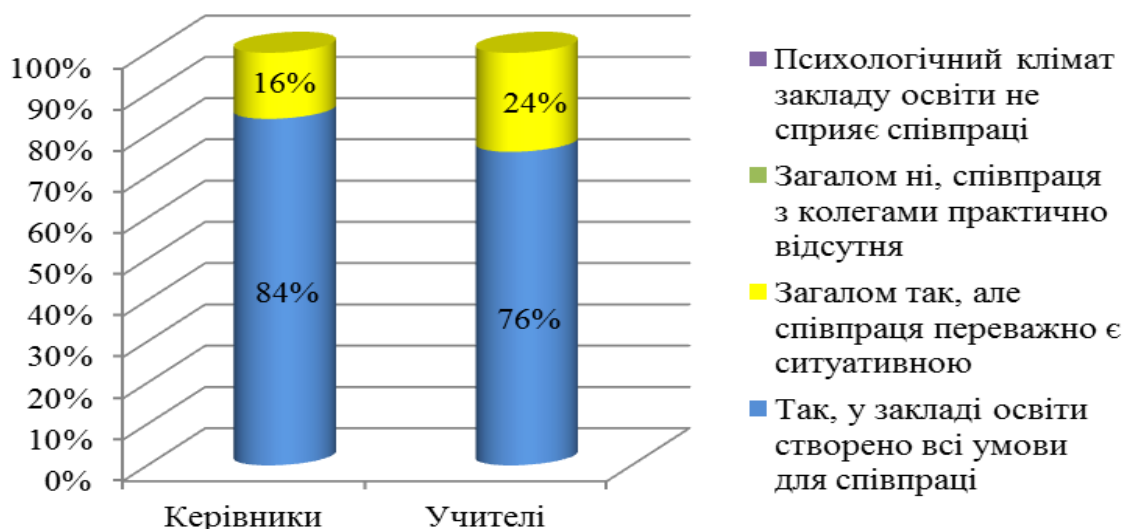

Рисунок 2.3.3. Оцінка педагогічними працівниками умов колективної співпраці

Одним із основних факторів, що впливає на формування позитивного психологічного мікроклімату у закладі освіти, є частота конфліктів, що виникають у його колективі. Висока конфліктність і низька згуртованість співробітників призводить до погіршення умов для психологічного і соціального розвитку особистості, створює передумови для прояву мобінгу, що може стосуватися як учителів, так і директорів.

Згідно з дослідженнями «Preventing and addressing violence and harassment in the world of work through occupational safety and health measures» Міжнародної організації праці (ILO), психологічне насильство й тиранія в колективах – явище не рідкісне. В Україні проблема мобінгу є не на стільки резонансною як в інших європейських країнах, зокрема, у пояснювальній записці до проєкту Закону України про внесення змін до статті 16 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» зазначається, що за 2023 рік до Державної служби з питань праці та територіальних органів надійшло 553 звернення щодо ознак мобінгу в трудових колективах. Разом із цим, політика України, у сфері соціального захисту працівників, зосереджена на формуванні здорового робочого середовища, де кожен працівник має право на повагу, справедливе ставлення та можливість професійного розвитку.

За результатами моніторингового дослідження, майже всі (95 %) педагогічні працівники, за останній навчальний рік, не стикалися з випадками мобінгу у своїй роботі, та 92 % керівникам закладів освіти не надходило жодних повідомлень з цього приводу. Незначна кількість директорів (8 %) указали, що отримували не більше одного повідомлення від співробітників закладу освіти стосовно системного цькування у колективі, та 1 % учителів зазначили, що випадки мобінгу траплялися декілька разів за останній рік. Водночас, частина опитаних директорів періодично стикалися з проявами мобінгу на робочому місці по відношенню до себе: 20 % – із поширенням чуток та недостовірної інформації серед колективу, що мали негативний вплив на репутацію; 20 % – із вербальною агресією (умисні висловлювання інших осіб, спрямовані викликати негативні переживання, образи, погрози); 12 % – із постійною необґрунтованою критикою та незадовільною оцінкою роботи; 8 % – із соціальною ізоляцією в колективі (відсутністю неформальних відносин та спілкування з іншими членами педагогічного колективу); один керівник закладу освіти зазначив, що його навмисно обмежували у доступі до необхідної інформації. Але ці випадки, за визначенням респондентів, носять ситуативний характер.

За даними моніторингу, учителі, у своїй роботі, стикалися з проявами мобінгу рідше: 74 % респондентів зазначили, що не були свідками чи учасниками мобінгових ситуацій. Проте, 8 % педагогічних працівників повідомили, що на них були покладені надмірні доручення, які не відповідали їхнім посадовим обов'язкам; 6 % респондентів були об'єктом поширення чуток та недостовірної інформації серед колективу, що мали негативний вплив на їхню репутацію; 5 % піддавалися вербальній агресії, 4 %

учителів зазнавали соціальної ізоляції, 3 % – безпідставної зміни та погіршення умов праці, відпочинку (рис. 2.3.4).

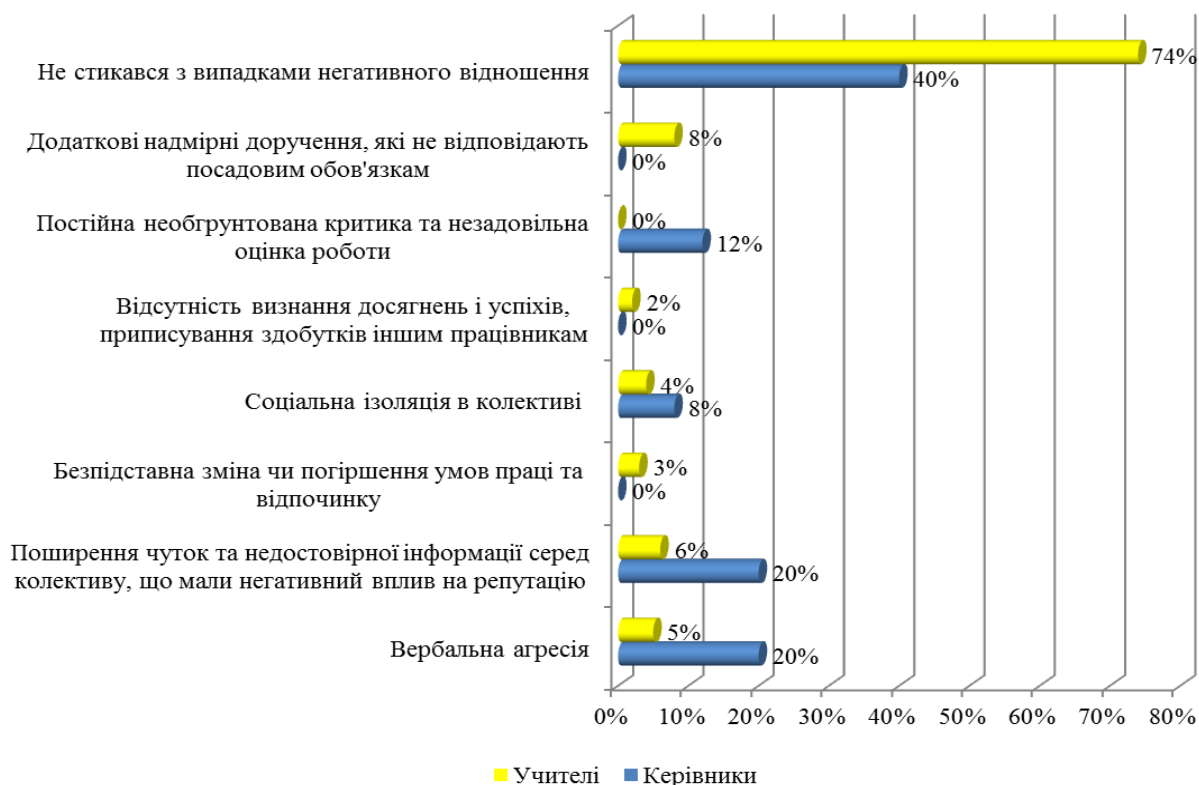

Рисунок 2.3.4. Прояви ознак мобінгу, із якими стикалися респонденти у закладах освіти, де вони працюють

Це свідчить про те, що у колективах сприяють створенню культури поваги та взаємопідтримки, зміцненню корпоративної культури, співпраці та командній роботі (73 %), що підтверджують результати анкетування учителів стосовно того, яку роботу проводить заклад освіти щодо недопущення видів насильства.

Відповідаючи на запитання опитувальника «Заклад освіти проводить активну роботу щодо недопущення всіх видів насильства і має чіткі правила реагування на прояви насильства й знущання (мобінгу)?», педагогічні працівники позитивно оцінили підтримку закладом освіти антимобінгової стратегії. Так, більше половини (61 %) учителів зазначили, що у закладі освіти уживаються заходи щодо створення безпечного та дружнього робочого середовища, адміністрація підтримує працівників та реагує на будь-які прояви насильства, регулярно оцінює ефективність вжитих заходів щодо запобігання мобінгу та вносить відповідні зміни до політики його протидії. Три чверті (74 %) респондентів відмітили, що у закладі освіти, де вони працюють, розроблено чіткі правила (протоколи) щодо попередження й реагування на прояви насильства. Близько двох третин (69 %) опитаних підтвердили, що адміністрація закладу освіти оперативно та об'єктивно реагує на скарги та підозри, стосовно виявлення випадків мобінгу,

забезпечуючи ретельний розгляд кожного випадку, вживає необхідних заходів для запобігання подальшому насильству і захисту жертв (рис. 2.3.5).

Рисунок 2.3.5. Заходи та дії з підтримки у закладі освіти антимобінгової стратегії

За результатами моніторингового дослідження можна констатувати, що у закладах освіти, які брали участь у дослідженні, проводиться профілактична робота щодо виявлення та запобігання будь-яких проявів насильства, – про що повідомили усі респонденти. Майже усі керівники (96 %) та 91 % учителів зауважили, що у закладах освіти, де вони працюють, регулярно проводяться заходи інформаційно-роз'яснювального характеру із усіма учасниками освітнього процесу щодо підвищення здатності ефективно запобігати конфліктним ситуаціям та реагувати на них. Водночас, 4 % респондентів із числа представників адміністрації закладів освіти та 8 % опитаних учителів повідомили, що зазначений вище вид роботи проводиться регулярно, але тільки для учнів. Незначна кількість (1 %) педагогічних працівників відмітили, що у закладі освіти, де вони працюють, проводяться заходи інформаційно-роз'яснювального характеру, з метою виявлення ознак цькування, але не частіше, ніж один-два рази на рік. (рис. 2.3.6).

Майже всі респонденти (92 % керівників та 95 % учителів) запевнили, що за останній навчальний рік не стикалися у своїй роботі з випадками пресингу на робочому місці, а самі ніколи не були ініціаторами мобінгу в

колективі. Водночас, представники адміністрації повідомили про випадки психологічного тиску у колективі, які мали місце безпосередньо між членами колективу (4 %); у 4 % випадків ініціатором конфліктної ситуації був співробітник по відношенню до керівника. Серед причин виникнення недоброзичливого міжособистісного ставлення у колективі 16 % керівників указали на суб'єктивну, особисту неприязнь, непорозуміння між членами колективу, 4 % – супротив змінам та нововведенням.

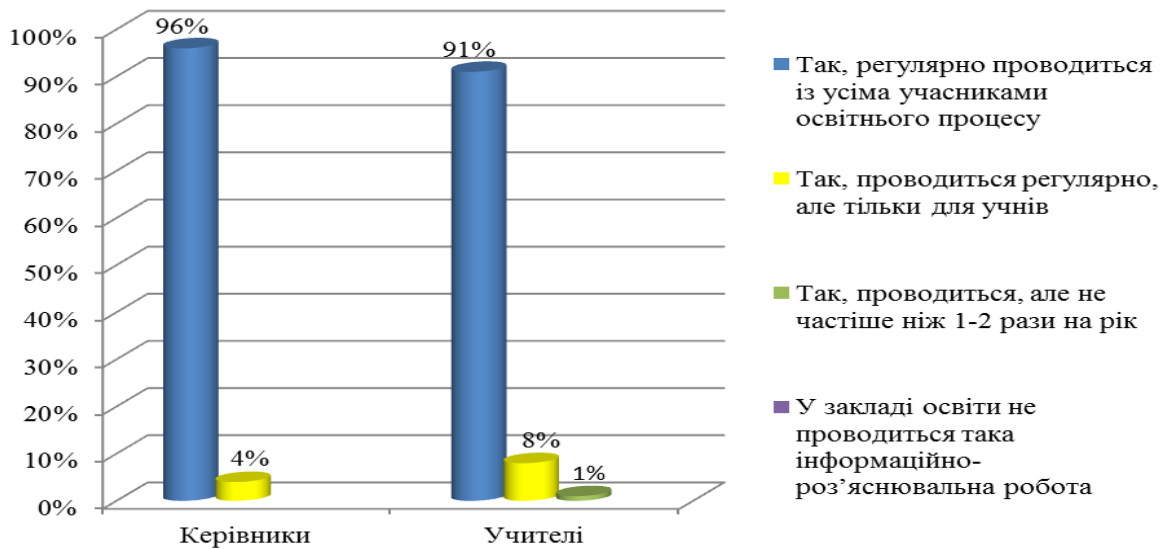

Рисунок 2.3.6. Проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи для учасників освітнього процесу з метою виявлення ознак мобінгу

Відповідаючи на запитання анкети «У закладі освіти, де Ви працюєте, реагують на Ваші звернення чи звернення Ваших колег про випадки мобінгу?», переважна більшість (79 %) педагогічних працівників запевнила, що випадків цькувань у їхніх колективах не було. Проте, 12 % учителів відмітили, що адміністрація закладів освіти завжди оперативно реагує на скарги щодо ситуацій мобінгу та дискримінації; 7 % – переважно так; 1 % – переважно ні; 1 % – ні, ніколи (рис. 2.3.7).

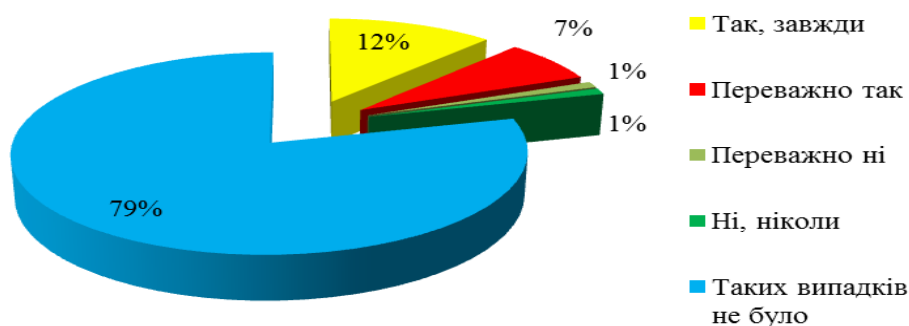

Рисунок 2.3.7. Реагування адміністрації закладів освіти на звернення педагогічних працівників про випадки мобінгу (відповіді учителів)

Як показало проведене моніторингове дослідження, більше двох третин (76 %) керівників закладів загальної середньої освіти, які брали участь в опитуванні, відзначають, що у їхніх колективах не відбувається ігнорувань, уникнення спілкування або навмисного відчуження окремих співробітників. Більше третини (36 %) представників адміністрацій стверджують про те, що серед колективу не було випадків поширення чуток та недостовірної інформації, що мали негативний вплив на репутацію його членів. За визначенням переважної більшості керівників закладів освіти (84 %), представники адміністрації активно підтримують професійне та особисте зростання співробітників.

Результати анкетування педагогічних працівників засвідчили, що адміністрація закладу освіти відповідає за створення безпечного та дружнього робочого середовища, підтримує працівників, регулярно оцінює ефективність вжитих заходів щодо запобігання мобінгу.

Аналізуючи результати опитування педагогічних працівників, можна констатувати той факт, що вчителі, у більшості випадків (від 42 % до 79 %), повністю задоволені створеними у закладах освіти умовами для своєї професійної діяльності. Зокрема, 60 % респондентів висловили своє повне задоволення раціональним використанням свого робочого часу, 42 % – навчально-матеріальною базою закладу освіти та умовами праці у ньому. Згідно з відповідями учителів, 79 % опитаних цілком влаштовують професійні стосунки з керівництвом закладів освіти, де вони працюють; 72 % респондентів позитивно оцінили оперативність реагування адміністрації закладу освіти на їхні зауваження та пропозиції, що стосуються роботи в закладі освіти (рис. 2.3.8).

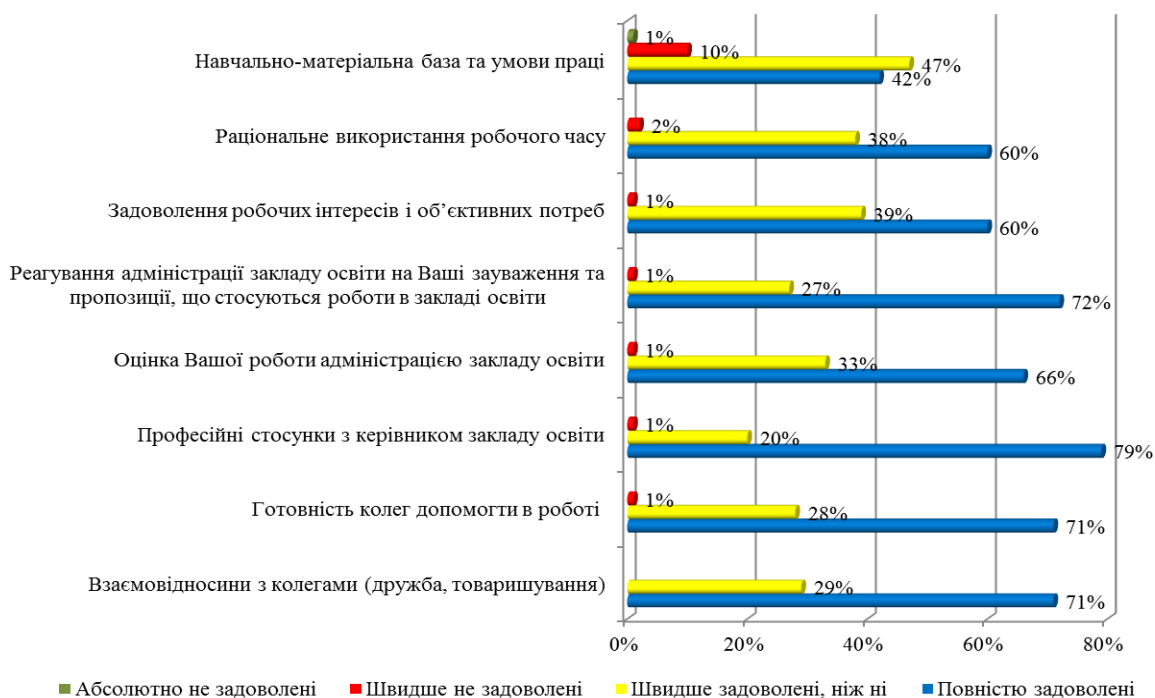

Рисунок 2.3.8. Задоволеність учителів окремими аспектами організації освітнього процесу у закладі освіти

Як показало опитування, майже половина (46 %) респондентів-учителів наголосили, що покладені на них завдання повністю відповідають їхнім посадовим обов'язкам. На запитання анкети «Як часто Ви відчуваєте тиск або залякування, зокрема, через надмірне навантаження роботою чи недостатні терміни виконання поставлених завдань?» більше ніж три чверті респондентів (81 %) відповіли, що ніколи не стикалися у своїй роботі з високим рівнем вимог та недостатньою підтримкою зі сторони керівництва. Незначна кількість (5 %) учителів зазначили, що вони мають велике коло обов'язків, інколи відчувають брак підтримки та зазнають надмірної критики керівництва (рис. 2.3.9).

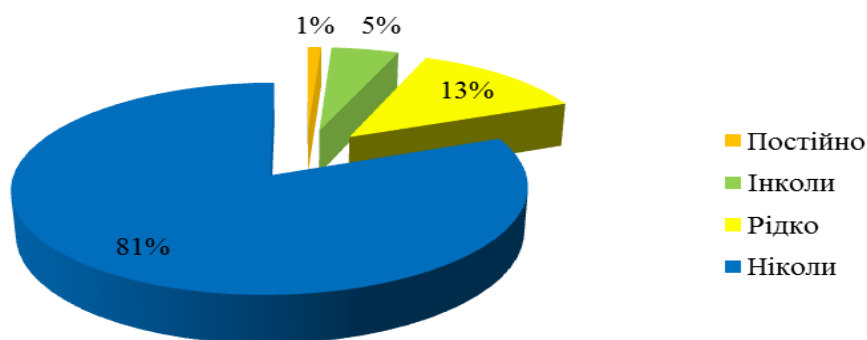

Рисунок 2.3.9. Частота відчуття в учителів тиску або залякування через надмірне навантаження роботою

Як показало опитування учителів, у педагогічних колективах закладів загальної середньої освіти, що брали участь у дослідженні, відсутня необґрунтована критика, незадовільна оцінка роботи педагогічних працівників керівництвом, надмірна прискіпливість та навантаження учителів, а також не мають місця випадки навмисного обмеження доступу членів колективу до необхідної інформації, про що свідчить той факт, що жоден із опитаних педагогічних працівників не зазначив у своїх анкетах, що він стикався у своїй роботі з такими ситуаціями. Учителі в опитувальниках відмітили, що адміністрація закладу освіти визнає досягнення та успіхи своїх працівників і сприяє їхньому кар'єрному росту.

Аналізуючи результати опитування представників адміністрації, варто зазначити, що у педагогічних колективах були присутні поодинокі випадки недобррозичливого ставлення до керівника закладу освіти, але ці ситуації мали ситуативне походження і не відбувалися на систематичній основі.

Результати анкетування педагогічних працівників засвідчили, що у 79 % опитаних учителів серед їхнього колективу не має таких людей, з якими б вони не хотіли спілкуватися. Майже чверть (21 %) респондентів повідомили, що у закладі освіти є співробітники, з якими вони не бажають підтримувати спілкування. Разом із тим, 30 % опитаних педагогічних працівників стверджують, що у закладі освіти немає колег, хто не хотів би спілкуватися із

ними; 64 % респондентів не визначилися із відповідями; 6 % педагогічних працівників відповіли, що у колективах закладів освіти, де вони працюють, є люди, які не хочуть із ними спілкуватися. Таким чином, у закладах загальної середньої освіти відсутні ситуації соціальної ізоляції та емоційного вигорання окремих членів колективу, що підтримує сприятливий мікроклімат освітнього середовища як основи підвищення продуктивної діяльності працівників закладу освіти.

У колективах закладів загальної середньої освіти, що брали участь у дослідженні, рідко виникають конфлікти, а складні ситуації відкрито обговорюються з керівництвом. За визначенням 73 % педагогічних працівників, при виникненні ситуації мобінгу в колективі, за захистом своїх прав, у першу чергу, вони звернулися б до безпосереднього керівника, що свідчить про відкритість спілкування, довіру у відносинах між керівництвом та членами колективу; 11 % респондентів зазначили, що взагалі б нікуди не зверталися. Підтвердженням доброзичливих міжособистісних стосунків у колективі є той факт, що 7 % педагогічних працівників звернулися б за отриманням допомоги до своїх колег. Незначна кількість опитаних учителів (3 %) відповіли, що для отримання допомоги звернулися б до керівника вищого рівня, 2 % – первинної профспілкової організації; 3 % – інших правозахисних організацій; 1 % – суду (рис. 2.3.10).

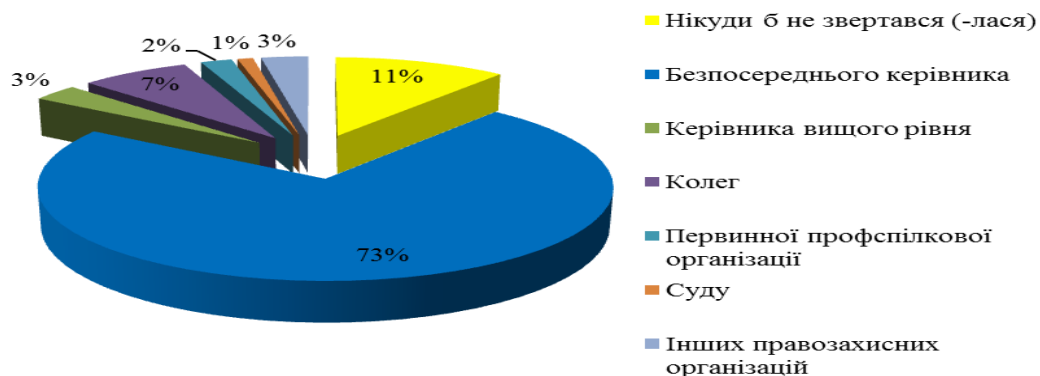

Рисунок 2.3.10. Особи та організації, до яких звернулися б педагогічні працівники за захистом своїх прав при виникненні ситуацій мобінгу в колективі

Підтвердженням панування сприятливого мікроклімату у педагогічних колективах, що брали участь у моніторинговому дослідженні, є той факт, що у більше половини опитаних учителів (60 %) не виникало бажання змінити своє місце роботи, якби у них була така можливість. Педагогічним працівникам комфортно працювати у колективах і вони не зазнають психологічного тиску з боку своїх колег чи керівництва. Більше третини респондентів (34 %) відмітили, що вони ніколи не замислювалися над питанням повторного працевлаштування, що, зокрема, указує на створені у педагогічних колективах оптимально позитивні взаємини із повним задоволенням міжособистісних стосунків. За визначенням 6 % опитаних

педагогічних працівників, вони хотіли б змінити своє місце роботи, якби у них була така можливість, але причини при цьому не вказують (рис. 2.3.11).

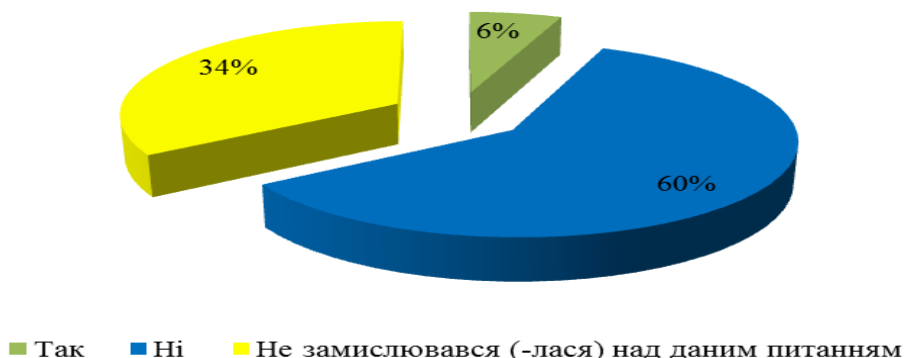

Рисунок 2.3.11. Бажання педагогічних працівників змінити місце роботи, якби у них була така можливість

Слід відмітити, що майже всі (97 %) педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, які брали участь у моніторинговому дослідженні, не стикалися у своїй роботі із ситуаціями мобінгу та цілком задоволені професійними стосунками зі своїми колегами, керівництвом. Респонденти дослідження повідомили, що у закладах освіти, де вони працюють, час від часу виникають конфліктні ситуації, але вони не мають системного характеру.

Загалом, 88 % респондентів позитивно оцінили роботу закладів освіти щодо запобігання та боротьби з мобінгом у закладах загальної середньої освіти і стверджують, що це потребує спільних зусиль як від керівництва, так і від співробітників. На думку представників адміністрації закладів освіти (96 %), які брали участь у дослідженні, головне завдання при урегулюванні деструктивних ситуацій, – визначити конфлікт на початковій його стадії.

На запитання опитувальника «Як би Ви зреагували на виявлення ситуації мобінгу в очолюваному Вами колективі?», майже усі керівники закладів освіти (96 %) відповіли, що намагалися б відразу залагодити конфлікт, 4 % – втрутилися б лише тоді, коли ігнорувати проблему було б уже неможливо. Це свідчить про те, що керівники закладів освіти цілковито усвідомлюють покладену на них відповідальність за створення безпечного та дружнього робочого середовища, підтримку працівників та реагування на будь-які прояви насильства у педагогічних колективах.

Таким чином, аналіз відповідей представників адміністрації дає можливість припустити, що директори закладів освіти проявляють особисту зацікавленість у підтриманні сприятливого мікроклімату в колективі, сприяють професійному зростанню вчителів, розуміють їхні труднощі і проблеми.

Як зазначили усі (100 %) опитані директори, вони особисто беруть активну участь у процесі управління закладом освіти, не перекладаючи виконання своїх обов’язків на інших членів колективу. Відчувають, що

користуються повагою та авторитетом своїх колег, 100 % опитаних директорів. При цьому, 72 % із них повідомили, що ніколи не відчували зневажливого ставлення до своїх пропозицій і думок; 20 % стикалися із ігноруванням колегами їхньої думки час від часу; 8 % – дуже рідко.

Таким чином, проведене моніторингове дослідження показало, що у педагогічних колективах досліджених закладів загальної середньої освіти Сумської області, наразі, відсутні факти мобінгу та склалася здорова психологічна атмосфера у колективах, члени яких згуртовані, свідомо дисципліновані та почуваються комфортно на робочому місці; налагоджена ефективна комунікація між адміністрацією та членами колективу.

Висновки

1. Більше половини (58 %) педагогічних працівників почувають себе у закладі освіти, у якому вони працюють, комфортно; 40 % опитаних учителів зазначили, що вони, у цілому, задоволені взаємовідносинами, що панують у колективі; 2 % відмітили, що у закладах освіти присутня недоброзичливість, заздрість та міжособистісна конкуренція.

2. Більше половини (56 %) педагогічних працівників відчують атмосферу доброзичливості та взаємодопомоги у своїх колективах, переважна більшість (85 %) ніколи не стикалися зі зневажливим ставленням до своїх пропозицій, ідей або виконаної роботи.

3. Більше двох третин учителів (74 %) зазначили, що їх або їхніх колег ніколи не критикували в грубій чи образливій формі.

4. Більшість респондентів (84 %) указали, що керівництво закладів освіти ніколи не надавало перевагу окремим співробітникам без об'єктивних на це причин.

5. Більшість педагогічних працівників (79 %) зазначили, що вони повністю задоволені професійними стосунками з керівником закладу освіти та оцінкою своєї роботи адміністрацією (66 %). Учителі відмітили (67 %), що керівництво завжди реагує на їхні зауваження та пропозиції, що стосуються роботи у закладі освіти, та підтримує задоволення їхніх робочих інтересів і об'єктивних потреб.

6. Більше двох третин педагогічних працівників (67 %) відчують підтримку адміністрації щодо свого професійного розвитку та визнання своїх досягнень, успіхів.

7. Учителі (71 %) позитивно оцінюють свої взаємовідносини з колегами, 71 % – готовність до взаємодопомоги; 80 % – не стикалися з відмовами колег у наданні допомоги чи навмисним ускладненням виконання своїх посадових обов'язків, а також самі ніколи не ігнорували аналогічних прохань.

8. За визначенням 76 % опитаних педагогічних працівників та 84 % керівників закладів освіти, мікроклімат у колективі сприяє міжособистісній співпраці його співробітників, водночас, 24 % респондентів-учителів та 16 % представників адміністрації закладів освіти зазначили, що співпраця переважно є ситуативною.

9. У закладах загальної середньої освіти проводиться активна робота щодо стабілізації взаємин у педагогічних колективах, створенню атмосфери задоволення педагогічною працею, спрямовуються зусилля на реалізацію соціально-психологічних функцій управління задля створення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату.

10. Майже всі (95 %) педагогічні працівники, за останній навчальний рік, не стикалися з випадками мобінгу у своїй роботі, та 92 % керівникам закладів освіти не надходило жодних повідомлень з цього приводу.

11. У колективах сприяють створенню культури поваги та взаємопідтримки, зміцненню корпоративної культури, командної роботи.

12. Три чверті (74 %) респондентів відмітили, що у закладі освіти, де вони працюють, розроблено чіткі правила (протоколи) щодо попередження й реагування на прояви насильства. Близько двох третин (69 %) опитаних підтвердили, що адміністрація закладів освіти оперативно та об'єктивно реагує на скарги та підозри, стосовно виявлення випадків мобінгу, забезпечуючи ретельний розгляд кожного випадку, вживаючи, при цьому, необхідних засобів.

13. Майже усі керівники (96 %) та 91 % учителів зауважили, що у закладах освіти, де вони працюють, регулярно проводяться заходи інформаційно-роз'яснювального характеру із усіма учасниками освітнього процесу щодо підвищення здатності ефективно запобігати конфліктним ситуаціям та реагувати на них. Водночас, 4 % представників адміністрації закладів освіти та 8 % опитаних учителів повідомили, що зазначений вище вид роботи проводиться регулярно, але тільки для учнів.

14. Більше трьох четвертин (76 %) керівників закладів освіти відзначили, що у колективах не уникають спілкування або навмисного відчуження окремих співробітників. Більше третини (36 %) представників адміністрацій стверджують, що серед колективу не було випадків поширення чуток та недостовірної інформації, яка мала негативний вплив на репутацію його членів.

15. У більшості випадків, учителі задоволені створеними у закладах освіти умовами для своєї професійної діяльності. Зокрема, 60 % респондентів висловили своє повне задоволення раціональним використанням свого робочого часу, навчально-матеріальною базою закладу освіти та умовами праці у ньому (42 %). Для майже половини (46 %) респондентів-учителів покладені на них завдання повністю відповідають їхнім посадовим обов'язкам.

16. Більше ніж три чверті респондентів (81 %) відповіли, що ніколи не стикалися у своїй роботі з високим рівнем вимог та недостатньою підтримкою зі сторони керівництва; у 5 % учителів є велике коло обов'язків, вони інколи відчують брак підтримки та зазнають надмірної критики керівництва.

17. У педагогічних колективах закладів загальної середньої освіти, що брали участь у дослідженні, відсутня необґрунтована критика, незадовільна оцінка роботи керівництвом, надмірна прискіпливість та навантаження

педагогічних працівників, а також не мають місця випадки навмисного обмеження доступу до необхідної інформації.

18. Опитані директори періодично стикалися з проявами мобінгу на робочому місці по відношенню до себе: 20 % – із поширенням чуток та недостовірної інформації серед колективу, що мали негативний вплив на репутацію; 20 % – із вербальною агресією (умисні висловлювання інших осіб, спрямовані викликати негативні переживання, образи, погрози); 12 % – із постійною необґрунтованою критикою та незадовільною оцінкою роботи; 8 % – із соціальною ізоляцією в колективі (відсутністю неформальних відносин та спілкування з іншими членами педагогічного колективу); один керівник закладу освіти зазначив, що його навмисно обмежували у доступі до необхідної інформації. Але ці випадки, за визначенням респондентів, носять ситуативний характер.

19. За визначенням більше двох третин педагогічних працівників (73 %) педагогічних працівників, при виникненні ситуації мобінгу в колективі, за захистом своїх прав, у першу чергу, вони б звернулися до безпосереднього керівника; 11 % – взагалі б нікуди не зверталися; 7 % – до своїх колег; 3 % учителів відповіли, що для отримання допомоги звернулися б до керівника вищого рівня; 3 % – інших правозахисних організацій; 2 % – первинної профспілкової організації; 1 % – суду.

20. У більше половини (60 %) опитаних учителів не виникало бажання змінити своє місце роботи, якби у них була така можливість. Більше третини респондентів (34 %) відмітили, що вони ніколи не замислювалися над питанням повторного працевлаштування; 6 % відповіли, що, якби у них була така можливість, вони б хотіли змінити своє місце роботи.

21. Майже усі керівники (96 %) закладів освіти, при виявленні ситуації мобінгу у колективі, намагалися б відразу залагодити конфлікт, що свідчить про цілковите усвідомлення керівництвом покладеної на них відповідальності за створення безпечного та дружнього робочого середовища.

2.4. Моніторингове дослідження «Кібербезпека учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану»

На сьогоднішній день учителі, учні, їхні батьки активно використовують в освітньому процесі мережу інтернет як потужне джерело інформаційних ресурсів. Ураховуючи високу динамічність розповсюдження інформації у мережі інтернет, слід постійно контролювати такі загрози, як дезінформація, маніпуляція, фейкові новини, вірусні атаки, шахрайство, пропаганда терористичної та екстремістської діяльності, що особливо гостро стали відчуватися під час дії воєнного стану в Україні.

Із початком війни, Україна стала ціллю чисельних кібератак, що охопили як державні установи, організації, заклади освіти, так і пересічних громадян. Наразі, створення безпечного освітнього середовища, збереження персональних даних учасників освітнього процесу, формування інформаційно-цифрової компетентності, дотримання правил захищеного користування інтернет-ресурсами в кіберпросторі, – є важливими показниками якості освіти.

Під кіберпростором слід розуміти середовище (віртуальний простір), що надає можливості для здійснення комунікацій та реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій із використанням мережі інтернет або інших глобальних мереж передачі даних.

У Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначено термін «кібербезпека», як захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі.

Оскільки об'єм інформаційних даних збільшується й усе більше користувачів працюють і спілкуються у мережі інтернет, кіберзлочинці розробляють складні методи та прийоми для отримання доступу до ресурсів. Щороку кількість кібератак збільшується, а зловмисники розробляють нові методи для уникнення виявлення їхньої злочинної діяльності. Тому, дослідження такого питання, як кібербезпека учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану, набуває особливо важливого значення.

У березні 2024 року навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та ЗНО було проведено моніторингове дослідження «Кібербезпека учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану».

Метою дослідження було вивчення особливостей використання мережі інтернет учасниками освітнього процесу, оволодіння навиками і знаннями, дотичними до сфери кібербезпеки; отримання інформації про рівень цифрової грамотності та кібербезпеки серед учасників освітнього процесу задля уникнення потенційних загроз.

Для реалізації окресленої мети були поставлені завдання:

- проаналізувати особливості використання мережі інтернет учасниками освітнього процесу;
- проаналізувати інформацію про рівень цифрової грамотності та кібербезпеки серед учителів і учнів 5-6-х, 10-11-х класів;
- надати рекомендації щодо організації кібербезпеки учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Дослідження проводилось методом анкетування учителів, учнів закладів освіти, які навчаються в 5-6-х та 10-11-х класах, їхніх батьків.

Моніторинг було проведено у 14-х закладах загальної середньої освіти Сумської області. У дослідженні взяли участь 1234 респондентів, із них: 229 учителів, 343 учнів 5-6-х класів, 196 учнів 10-11-х класів та 466 батьків.

Одним із освітніх завдань закладу освіти є сприяння розвитку критичного мислення, цифрової грамотності і навиків кіберзахисту, орієнтування здобувачів освіти на безпечне поводження у мережі інтернет. Тому, дедалі більшої значущості набуває створення безпечного інформаційно-освітнього середовища закладів освіти різного рівня та профілю, що має створюватися спільними зусиллями педагогічних працівників та батьків.

За період дії воєнного стану в Україні, кількість часу, що вчителі працюють онлайн, суттєво збільшилась, – так вважають 80 % опитаних учителів. На думку 14 % респондентів, ця константа залишилась без змін, у порівнянні з довоєнним періодом; 6 % учителів зазначили, що кількість часу для роботи онлайн зменшилась.

Як показали результати дослідження, для обробки інформації, під час роботи, учителі використовують, переважно, ноутбуки (64 %), у той час, як учні 5-6-х класів користуються ноутбуками (27 %) та смартфонами (53 %), учні 10-11-х класів надають перевагу ноутбукам (23 %) та смартфонам (66 %). Значно менше, усіма категоріями опитаних, використовуються стаціонарні комп'ютери та планшети (рис. 2.4.1).

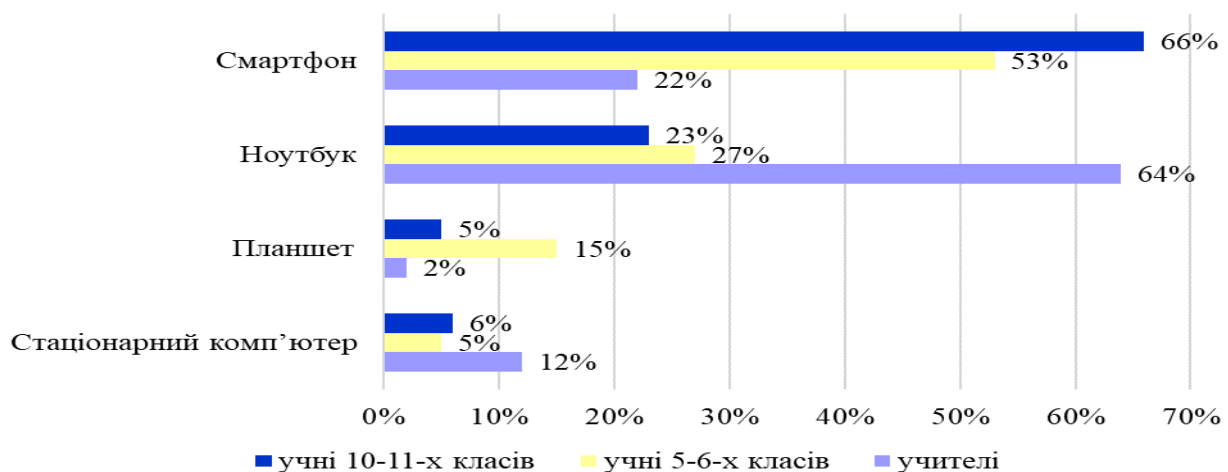

Рисунок 2.4.1. Пристрої для обробки інформації, що використовують учасники освітнього процесу

Учителі оцінюють свій рівень знань та навиків у галузі кібербезпеки як достатній (59 %); 13 % – як високий, 27 % – середній. Лише 1 % респондентів вважає, що має низький рівень знань у галузі кібербезпеки (рис. 2.4.2).

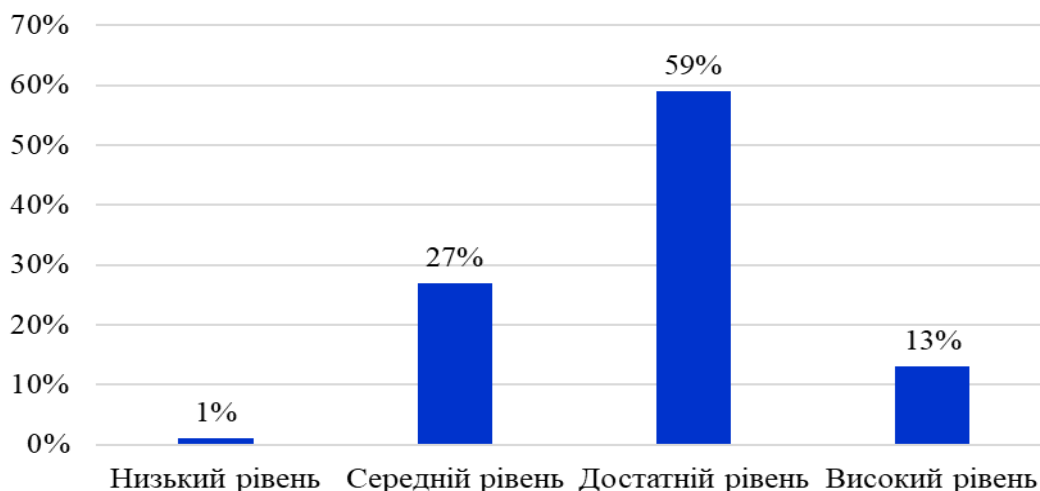

Рисунок 2.4.2. Рівень знань і навиків учителів у галузі кібербезпеки

На запитання «Чи потрібні Вам додаткові інструменти для підвищення особистого рівня знань та навиків у галузі кібербезпеки?» більше половини учителів (63 %) відповіли, що швидше ні, ніж так; 33 % опитаних зазначили, що швидше так, ніж ні; 4 % – потребують додаткових інструментів для підвищення рівня знань у галузі кібербезпеки.

Основними джерелами отримання інформації щодо питань безпеки використання мережі інтернет для вчителів є інтернет-ресурси (80 %), засоби масової інформації (телебачення, радіо, газети, журнали) (60 %), соціальні мережі (60 %), колеги (52 %), члени сім'ї, друзі, знайомі (28 %) (рис. 2.4.3).

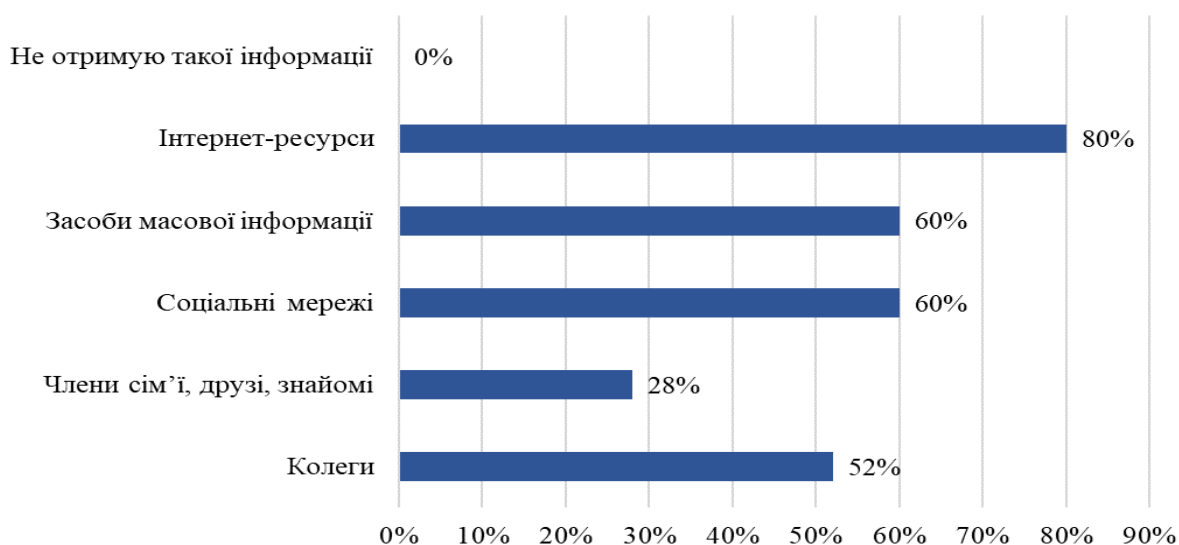

Рисунок 2.4.3. Джерела отримання вчителями інформації щодо питань безпеки використання мережі інтернет

За період дії воєнного стану в Україні, зросла кількість кіберзагроз, – так вважає більшість (87 %) учителів. Важко відповісти було на це запитання 13 % респондентів.

Для забезпечення себе у мережі інтернет від різного рода кіберзагроз, слід дотримуватися основних правил кібергігієни: перевіряти існуючі облікові записи електронної пошти та акаунтів у соціальних мережах; своєчасно оновлювати операційну систему гаджетів; створювати надійні паролі; використовувати двофакторну аутентифікацію; регулярно копіювати інформацію на зовнішній жорсткий диск; використовувати антивірусні програми для захисту комп'ютера чи смартфона від різного виду загроз.

На запитання «Які паролі Ви створюєте для облікових записів (соціальних мереж, електронних скриньок, інтернет-банкінгу тощо)?» майже половина вчителів (48 %) зазначили, що складні (комбінацію літер, цифр, символів); 22 % респондентів відповіли, що використовують складні паролі, які не повторюються у різних облікових записах; 20 % опитаних використовують прості паролі (дату народження, ім'я, номер телефону); 10 % – створюють складний пароль, але використовують його в усіх облікових записах.

Учителі (11 %) стикалися із загрозами у галузі кібербезпеки і це, у результаті, завдало фінансової або іншої шкоди; 63 % опитаним траплялися загрози в кіберпросторі, але це не завдало їм жодної шкоди; не стикалися із загрозами у галузі кібербезпеки 26 % респондентів.

Учителі (29 %) вважають, що молодь є найбільш уразливим сегментом суспільства щодо кібербезпеки; на думку 40 % учителів, молодь повинна відігравати більш активну роль у протидії загрозам, які виникають у кіберпросторі, так як є найбільш активним сегментом суспільства. Лише 7% опитаних зазначили, що молодь є активним сегментом у створенні загроз кібербезпеці (рис. 2.4.4).

Рисунок 2.4.4. Роль молоді в галузі кібербезпеки

Кіберзагрози існують скрізь, де застосовуються інформаційні технології, тож кожен учасник освітнього процесу може у своїй діяльності зіткнутися зі спамом, вірусами, зломом комп'ютера, хакерством, шахрайством та з багатьма іншими проблемами, на які потрібно не тільки оперативно реагувати, а й вміти запобігати їх появі. Тому, систематичне нагадування в контексті уроку про різні аспекти організації інформаційної безпеки має бути одним із пріоритетних завдань учителя. У сучасних закладах освіти інформаційно-комунікаційні технології використовуються у процесі вивчення всіх навчальних предметів.

За результатами моніторингового дослідження було з'ясовано, що у період дії воєнного стану учителі часто стикаються з такими загрозами у галузі кібербезпеки, як спам (41 %), віруси (33 %), шахрайство (20 %), кібербулінг (19 %), фінансові крадіжки (18 %), хакерство (14 %), «групи смерті» (12 %). Учні 10-11-х класів систематично стикаються у кіберпросторі зі спамом (43 %), вірусами (43 %), шахрайством (24 %), їхні батьки – із вірусами (22 %) та спамом (19 %) (таблиця 2.4.1).

Таблиця 2.4.1

Загрози в галузі кібербезпеки (кількість відповідей)

Перелік загроз у сфері кібербезпеки	Ніколи			Інколи			Часто		
	учителі	учні 10-11-х класів	батьки	учителі	учні 10-11-х класів	батьки	учителі	учні 10-11-х класів	батьки
Хакерство	61 %	59 %	83 %	25 %	29 %	8 %	14 %	12 %	9 %
Шахрайство	30 %	54 %	74 %	50 %	22 %	12 %	20 %	24 %	14 %
Спам	27 %	16 %	47 %	32 %	41 %	34 %	41 %	43 %	19 %
Віруси	27 %	26 %	45 %	40 %	31 %	33 %	33 %	43 %	22 %
Фінансові крадіжки	60 %	82 %	87 %	22 %	16 %	8 %	18 %	2 %	5 %
«Групи смерті»	74 %	88 %	89 %	14 %	11 %	9 %	12 %	1 %	2 %
Крадіжка особистих даних	63 %	67 %	89 %	24 %	28 %	9 %	13 %	5 %	2 %
Крадіжка пароля	68 %	69 %	85 %	18 %	24 %	14 %	14 %	7 %	1 %
Жорстоке поводження з дітьми	69 %	84 %	88 %	16 %	11 %	11 %	15 %	5 %	1 %
Кібербулінг	61 %	72 %	88 %	20 %	19 %	11 %	19 %	9 %	1 %

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що більшість учителів (76 %) вважають доцільним і необхідним введення систематичних навчальних занять для учнів із безпечного користування мережею інтернет; 5 % опитаних зазначили, що такої необхідності не має; 19 % респондентів не відповіли.

Майже всі опитані учителі (99 %) зазначили, що у закладі освіти здійснюються тематичні заходи, класні години, бесіди для учнів на тему кібербезпеки та кіберзагроз під час дії воєнного стану та систематично реалізуються подібні заходи для батьків.

Якщо виникає небезпека для учнів у мережі інтернет, то учителі звертаються за допомогою до поліції (60 %), колег (42 %), сервісного центру або технічної підтримки (59 %), друзів або знайомих (36 %), засобів масової інформації (23 %).

Уважають, що анонімність у мережі інтернет не є абсолютною й може бути розкрита у випадках загрози громадському порядку та захисту прав громадян 65 % учителів. Разом із цим, 7 % учителів погодились із твердженням, що на своїх сторінках у соціальних мережах можна писати й розміщувати все, що користувач вважає за потрібне, бо це його особиста справа та свобода слова, проте, для майже чверті (24 %) опитаних учителів, права людини можуть бути реалізовані тільки у реальному житті, поза мережею інтернет.

Таким чином, учителі, у цілому, розуміють поняття кібербезпеки та безпечної поведінки в мережі інтернет, але потребують поглиблення й систематизації знань для підвищення особистого рівня, навиків у сфері кібербезпеки.

Мережа інтернет стала вагомою складовою життя сучасних учнів, формує їхні уподобання, стиль мислення. Можливості швидкого доступу до інформації через активне використання, для виходу в мережу інтернет, смартфонів і планшетів учнями, які ще не мають навиків критичного до неї ставлення, часто формує у них викривлену картину світу й відчуття вседозволеності, перетворює на жертви шахрайства та маніпуляцій у кіберпросторі.

Із початком дії воєнного стану в Україні, значно зросла кількість закладів освіти, які навчають учнів за дистанційною формою. А, відтак, маючи необмежений доступ до мережі інтернет, учні неконтрольовано споживають небезпечний інтернет-контент.

Так, користуються протягом дня мережею інтернет більше 6 годин – 28 % учнів 5-6-х класів, 48 % – учнів 10-11-х класів та 31 % – батьків; користуються мережею інтернет менше години – 5% учнів 5-6-х класів, 1 % – учнів 10-11-х класів, 4 % – батьків (рис. 2.4.5).

Батьки мають говорити з дитиною про безпеку в мережі інтернет та допомагати розвивати їй критичне мислення, учити робити аргументований вибір та нести відповідальність за його наслідки.

На думку учнів 5-6-х класів (36 %) та учнів 10-11-х (21 %), батьки контролюють час, який вони проводять у мережі інтернет. Кожного п'ятого учня 5-6-х класів та майже половину (44 %) учнів 10-11-х класів батьки не контролюють. Згідно з відповідями 12 % батьків, вони не вважають за потрібне це робити (рис. 2.4.6).

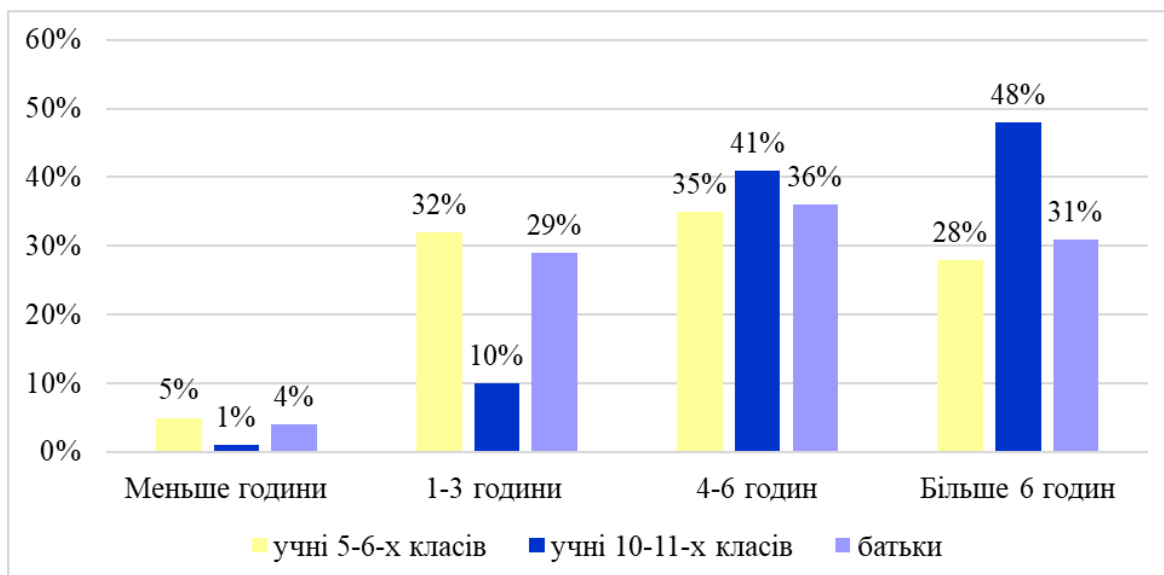

Рисунок 2.4.5. Користування мережею інтернет протягом дня

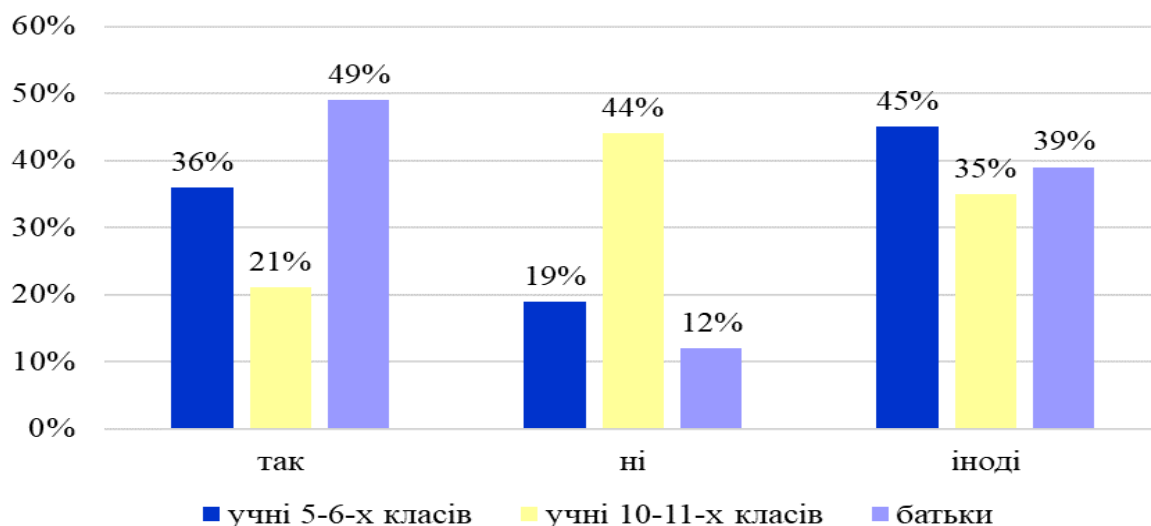

Рисунок 2.4.6. Контроль проведеного часу учнями у мережі інтернет з боку батьків

Проста заборона використання гаджетів може призвести до втрати довіри дитини до дорослого та приховування нею своїх захоплень, тому батькам варто формувати у дітей культуру використання мережі інтернет у повсякденному житті.

Так, для безпечного користування мережею інтернет, батьки (27 %) установлюють фільтри та програми, що блокують небажаний контент; 38 % опитаних установлюють години перебування в мережі інтернет; 35 % – обговорюють та критично оцінюють разом із дітьми зміст сайтів, деякі пости у соціальних мережах; 49 % – спостерігають за тим, що переглядає їхня дитина.

У ході моніторингового дослідження було виявлено розбіжність між відповідями учнів та їхніх батьків. Так, 54 % батьків уважають, що

переглядають разом із дітьми сайти (це підтвердили 31 % учнів 5-6-х класів та 20 % учнів 10-11-х класів). На думку 42 % учнів 5-6-х класів та 15 % учнів 10-11-х класів, батьки не контролюють їхнє користування мережею інтернет, але погодились із цим твердженням лише 8 % батьків (рис. 2.4.7).

Рисунок 2.4.7. Заходи безпеки щодо безпечного користування мережею інтернет дітьми (кількість відповідей)

Більшість учнів 5-6-х класів (71 %) не «клікають» по незнайомим посиланням у мережі інтернет, 22 % – роблять це іноді; 7 % опитаних переходять по незнайомим посиланням систематично. У переважній своїй більшості, учні розуміють, які ситуації є потенційно небезпечними у мережі інтернет. Так, надсилення незнайомцям інформації про себе, місце проживання чи навчання, – 87 % опитаних вважають прикладом небезпечного поведіння у мережі інтернет; 82 % таким небезпечним поведінням вважають спілкування з незнайомцями; 82 % – перехід за посиланнями та завантаження файлів, що надсилають незнайомі користувачі; 76 % – зустрічі з людьми, із якими знайомляться в мережі інтернет.

Перебуваючи в мережі інтернет, учні 5-6-х класів (60 %) більшість свого часу витрачають на перегляд відео на ютубі та на гру в онлайн-ігри (55 %). Учні 10-11-х класів (79 %) надають перевагу спілкуванню у соціальних мережах; 75 % – пошуку інформації для навчання, 71 % – прослуховуванню музики, 60 % – перегляду відео на ютубі. Батьки (73 %), переважно, спілкуються у соціальних мережах, 64 % опитаних – переглядають фільми та серіали (таблиця 2.4.2).

Таблиця 2.4.2

Види діяльності у мережі інтернет (кількість відповідей)

Варіанти відповідей	Ніколи цього не роблю			Займаюсь цим час від часу			Переважно займаюсь саме цим		
	учні 5-6-х класів	учні 10-11-х	батьки	учні 5-6-х класів	учні 10-11-х	батьки	учні 5-6-х класів	учні 10-11-х	батьки
Перегляд фільмів (серіалів)	12 %	9 %	6 %	60 %	49 %	30 %	28 %	42 %	64 %
Спілкування в соціальних мережах	7 %	0 %	3 %	51 %	21 %	24 %	42 %	79 %	73 %
Читання книг	24 %	37 %	14 %	62 %	49 %	45 %	14 %	14 %	41 %
Гра в онлайн-ігри	5 %	7 %	11 %	40 %	41 %	30 %	55 %	52 %	59 %
Пошук інформації для навчання	6 %	0 %	9 %	50 %	25 %	39 %	44 %	75 %	52 %
Перегляд відео на ютубі	6 %	7 %	5 %	34 %	33 %	33 %	60 %	60 %	62 %
Прослуховування музики	11 %	5 %	1 %	43 %	24 %	42 %	46 %	71 %	57 %
Купівля онлайн	52 %	19 %	35 %	37 %	67 %	55 %	11 %	14 %	10 %

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що, за період дії воєнного стану в Україні, кількість часу, що учні 10-11-х класів проводять онлайн, збільшилась, – так вважає 63 % опитаних. На думку 37 % – залишилась без змін; жодним із опитаних учнів не було зазначено, що кількість часу, проведеного онлайн, зменшилась, у порівнянні з довоєнним періодом. Разом із цим, 79 % учнів 10-11-х класів вважає, що кількість кіберзагроз зростає; залишилась без змін – для 5 %; важко відповісти було на це запитання 16 % респондентів.

На запитання «Які паролі Ви створюєте для облікових записів (соціальних мереж, електронних скриньок, інтернет-банкінгу тощо)?» майже половина учнів 10-11-х класів (45 %) зазначили, що складні (комбінацію літер, цифр, символів); 35 % респондентів відповіли, що використовують складні паролі, які не повторюються у різних облікових записах; 15 % опитаних використовують прості паролі (дату народження, ім'я, номер телефону); 5 % – створюють складний пароль, але використовують його у всіх облікових записах.

Учні 10-11-х класів, у переважній своїй більшості, розуміють, які ситуації є потенційно небезпечними у мережі інтернет. Так, усі (100 %) надсилення незнайомцям інформацію про себе, місце проживання чи навчання вважають прикладом небезпечного поведіння у мережі інтернет; спілкування з незнайомцями – 90 %; зустрічі з людьми, із якими знайомляться в мережі інтернет – 75 %; перехід за посиланнями та завантаження файлів, що надсилають незнайомі користувачі – 65 %; розміщення на своїх сторінках у соціальних мережах особистих даних (дати народження, адреси проживання тощо) – 55 %.

Більше половини (52 %) учнів 10-11-х класів стикалися із загрозами в кіберпросторі, але це не завдало їм жодної шкоди; не стикалися із загрозами у сфері кібербезпеки – 48 % опитаних. Більшість (68 %) учнів 10-11-х класів не «клікають» по незнайомим посиланням у мережі інтернет; 32 % – «клікають» іноді. Таким чином, школярі розуміють, які ризики можуть виникати від необдуманих дій у кіберпросторі.

Учні 10-11-х класів, у переважній своїй більшості, усвідомлюють, у яких ситуаціях порушуються права людини у мережі інтернет. Так, 95 % учнів вважають порушенням прав людини у мережі інтернет зламування акаунту іншої особи; 85 % – розміщення фото, відеозйомки людей без їхньої згоди; 80 % – цькування, погрози, переслідування людини, яка не подобається, у приватному спілкуванні в мережі інтернет; 75 % – розголошення приватних подробиць життя людей; 45 % – розміщення у мережах неправдивої інформації, фейків.

Свою поведінку, у цілому, оцінили як безпечну в мережі інтернет 55 % опитаних учнів 10-11-х класів, проте, 25 % респондентів хочуть отримати більше знань для безпечного поводження; 10 % опитаних не знають про такі правила; для 10 % учнів у мережі інтернет не існує жодних небезпек.

Якщо виникає небезпека у мережі інтернет, то більшість учнів (67 % учнів 10-11-х класів та 75 % учнів 5-6-х класів) звертаються за допомогою до батьків; поліції (45 % і 32 %, відповідно); учителів (25 % і 15 %, відповідно) (таблиця 2.4.3).

Таблиця 2.4.3

При виникненні небезпеки в мережі інтернет
звертаються за допомогою (кількість відповідей)

Варіанти відповідей	Ніколи не звернусь		Можливо звернусь		Точно звернусь	
	учні 5-6-х класів	учні 10-11-х класів	учні 5-6-х класів	учні 10-11-х класів	учні 5-6-х класів	учні 10-11-х класів
Психолога, соціального педагога	28 %	27 %	57 %	48 %	15 %	25 %
Сервісного центру або технічної підтримки	53 %	34 %	41 %	32 %	6 %	34 %
Поліції	21 %	16 %	47 %	39 %	32 %	45 %
Батьків	5 %	8 %	20 %	25 %	75 %	67 %
Знайомих (друзів)	21 %	12 %	56 %	42 %	23 %	46 %
Учителів	25 %	28 %	60 %	47 %	15 %	25 %
Засобів масової інформації	60 %	68 %	34 %	25 %	6 %	7 %
Нікуди	52 %	86 %	37 %	11 %	11 %	3 %

Таким чином, учням, батькам та педагогічним працівникам необхідно формувати компетентності щодо безпечної поведінки в мережі інтернет, критичне мислення, під час сприйняття інформації та знати правила інформаційної гігієни, щоби запобігти впливу подібних ризиків та потраплянню у небезпечні ситуації.

Без можливості доступу до мережі інтернет почувається нормально більше половини (60 %) учнів 5-6-х класів та 45 % учнів 10-11-х класів, із цим погоджуються 49 % батьків; у 21 % учнів 5-6-х класів та 30 % учнів 10-11-х класів це викликає пригнічене самопочуття (рис. 2.4.8).

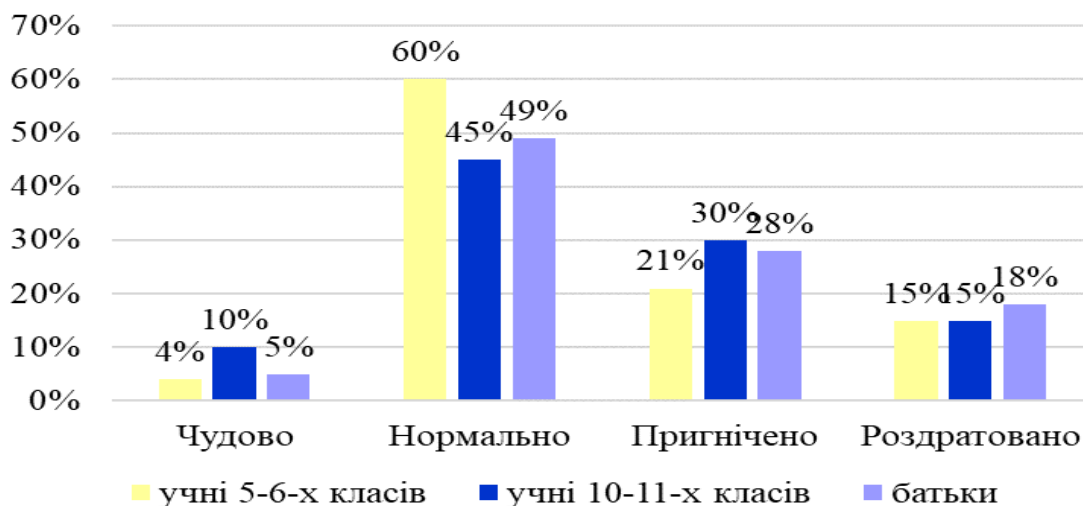

Рисунок 2.4.8. Самопочуття учнів без можливості доступу до мережі інтернет

Під час освітнього процесу, перебування дітей у закладі освіти, відповідальність за життя та здоров'я дітей покладається не тільки на керівника закладу освіти, учителів, а й безпосередньо на батьків. Батькам потрібно формувати корисні звички використання гаджетів та цифрового середовища у дітей; розвивати цифрові, соціальні й емоційні навички, критичне мислення; формувати відповідальну поведінку та психологічну стійкість у них; підвищувати самооцінку у дітей, дозволяти їм самостійно робити вибір і бути відповідальними за нього; учити моделям поведінки із негативним досвідом у мережі інтернет; установлювати часові межі користування девайсами, гаджетами, щоби лімітувати час, проведений в режимі онлайн.

За період дії воєнного стану в Україні, кількість часу, що проводять батьки онлайн, збільшилась, так вважає 67 % опитаних; залишилась без змін, у порівнянні з довоєнним періодом – для 27 % опитаних; 6 % батьків зазначили, що кількість часу, проведеного в мережі інтернет, не зменшилась. Користуються мережею інтернет протягом дня (1-3 години) – 29 % опитаних батьків, 4-6 годин – 36 % респондентів, більше 6 годин – 31 %, менше години – 4 % батьків.

За результатами моніторингового дослідження, більшість батьків (76 %) знає, які сайти у мережі інтернет відвідує їхня дитина, 8 % опитаних не

володіє цією інформацією, 16 % респондентів не відповіли на це запитання. Доступ, а саме логін і пароль, до акаунтів дитини у соціальних мережах мають 60 % батьків, не мають доступу – 40 % опитаних. Переважна більшість (84 %) батьків знають, із ким спілкується їхня дитина у мережі інтернет; не знають – 4 %; 12 % респондентів не відповідали на це запитання. Постійно розмовляють із дитиною про правила поведінки в мережі інтернет – 62 % батьків; 32 % – іноді, ситуативно; 6 % опитаних не вважають за потрібне вести подібні розмови.

Більше половини батьків (72 %) вважають доцільним і необхідним введення систематичних (постійних) навчальних занять із безпечного користування мережею інтернет для школярів; 6 % опитаних зазначили, що такої необхідності не має; 22 % респондентів не відповіли на це запитання.

Основними джерелами отримання інформації щодо питань безпеки використання мережі інтернет для 63 % батьків є заклад освіти, де навчається їхня дитина; соціальні мережі – для 53 % батьків; інтернет-ресурси – 72 %, відповідно; засоби масової інформації (телебачення, радіо, газети, журнали) – 50 %; члени сім'ї, друзі, знайомі – 31 %. Таких батьків, які взагалі не цікавляться і не отримують подібної інформації, під час дослідження виявлено лише 3 % опитаних.

Отримані, за результатами анкетування батьків, дані дають змогу стверджувати, що, під час користування мережею інтернет, у дітей виникають проблеми, а саме: дитина стає свідком застосування нецензурної лексики, – про що повідомили більше чверті (28 %) батьків; 15 % опитаних відповіли, що їхня дитина у соціальних мережах стикалася із фото або відео, з ознаками сексуального або фізичного насилля (рис. 2.4.9).

Рисунок 2.4.9. Проблеми, які виникають у дітей під час користування мережею інтернет (відповіді батьків)

При виникненні небезпеки для дитини у мережі інтернет 68 % батьків звертаються за допомогою до поліції; 47 % – сервісного центру та технічної підтримки; 26 % – друзів; 24 % – закладу освіти, де навчається дитина; 16 % – засобів масової інформації.

Поінформованість учасників освітнього процесу в галузі кібербезпеки досить висока. Пильність і систематичне дотримання правил безпечної поведінки в мережі інтернет вчителів, учнів, їхніх батьків є потужним засобом для виявлення та пом'якшення кіберзагроз, що виникають. Але, зважаючи на те, що в Україні діє воєнний стан, кіберзагрози набувають нових форм, тому усім, долученим до освітнього процесу, необхідно постійно оновлювати та систематизувати знання у галузі кібербезпеки.

Висновки

1. За період дії воєнного стану в Україні, кількість часу, що вчителі працюють онлайн, суттєво збільшилась, – так вважають 80 % опитаних учителів. На думку 14 % респондентів, ця константа залишилась без змін, у порівнянні з довоєнним періодом; 6 % учителів зазначили, що кількість часу для роботи онлайн зменшилась.

2. Для обробки інформації, під час роботи, учителі використовують, переважно, ноутбуки (64 %), у той час, як учні 5-6-х класів користуються ноутбуками (27 %) та смартфонами (53 %), учні 10-11-х класів надають перевагу ноутбукам (23 %) та смартфонам (66 %).

3. Учителі оцінюють свій рівень знань та навиків у галузі кібербезпеки як достатній (59 %); 13 % – як високий, 27 % – середній. Лише 1 % респондентів вважає, що має низький рівень знань у галузі кібербезпеки.

4. За період дії воєнного стану в Україні, зросла кількість кіберзагроз, – так вважає більшість (87 %) учителів. Важко відповісти було на це запитання 13 % респондентів.

5. Учителі (29 %) вважають, що молодь є найбільш уразливим сегментом суспільства щодо кібербезпеки; на думку 40 % учителів, молодь повинна відігравати більш активну роль у протидії загрозам, які виникають у кіберпросторі, так як є найбільш активним сегментом суспільства.

6. Учителі часто стикаються з такими загрозами у галузі кібербезпеки, як спам (41 %), віруси (33 %), шахрайство (20 %), кібербулінг (19 %), фінансові крадіжки (18 %), хакерство (14 %), «групи смерті» (12 %); учні 10-11-х класів систематично стикаються у кіберпросторі зі спамом (43 %), вірусами (43 %), шахрайством (24 %), їхні батьки – із вірусами (22 %) та спамом (19 %).

7. Більшість учителів (76 %) вважають доцільним і необхідним введення систематичних (постійних) навчальних занять із безпечного користування мережею інтернет для школярів.

8. Майже всі опитані учителі (99 %) зазначили, що у закладі освіти здійснюються тематичні заходи, класні години, бесіди для учнів на тему кібербезпеки та кіберзагроз під час дії воєнного стану та систематично реалізуються подібні заходи для батьків.

9. Уважають, що анонімність у мережі інтернет не є абсолютною й може бути розкрита у випадках загрози громадському порядку та захисту прав громадян 65 % учителів.

10. Користуються протягом дня мережею інтернет більше 6 годин – 28 % учнів 5-6-х класів, 48 % – учнів 10-11-х класів та 31 % – батьків; користуються мережею інтернет менше години – 5% учнів 5-6-х класів, 1 % – учнів 10-11-х класів, 4 % – батьків.

11. На думку учнів 5-6-х класів (36 %) та учнів 10-11-х (21 %), батьки контролюють час, який вони проводять у мережі інтернет. Разом із цим, 12 % опитаних батьків не вважають за потрібне це робити.

12. Для безпечного користування мережею інтернет, батьки (27 %) установлюють фільтри та програми, що блокують небажаний контент; 38 % опитаних установлюють години перебування в мережі інтернет; 35 % – обговорюють та критично оцінюють разом із дітьми зміст сайтів, деякі пости у соціальних мережах; 49 % – спостерігають за тим, що переглядає їхня дитина.

13. Перебуваючи в мережі інтернет, учні 5-6-х класів (60 %) більшість свого часу витрачають на перегляд відео на ютубі та на гру в онлайн-ігри (55 %). Учні 10-11-х класів (79 %) надають перевагу спілкуванню у соціальних мережах; 75 % – пошуку інформації для навчання. Батьки (73 %), переважно, спілкуються у соціальних мережах, 64 % опитаних – переглядають фільми та серіали.

14. Учні 10-11-х класів, у переважній своїй більшості, розуміють, які ситуації є потенційно небезпечними у мережі інтернет. Так, усі (100 %) надсилання незнайомцям інформацію про себе, місце проживання чи навчання вважають прикладом небезпечного поведіння у мережі інтернет; спілкування з незнайомцями – 90 %; зустрічі з людьми, із якими знайомляться в мережі інтернет – 75 %; перехід за посиланнями та завантаження файлів, що надсилають незнайомі користувачі – 65 %; розміщення на своїх сторінках у соціальних мережах особистих даних (дати народження, адреси проживання тощо) – 55 %.

15. Свою поведінку, у цілому, оцінили як безпечну в мережі інтернет 55 % опитаних учнів 10-11-х класів, проте, 25 % респондентів хочуть отримати більше знань для безпечного поведіння; 10 % опитаних не знають про такі правила; для 10 % учнів у мережі інтернет не існує жодних небезпек.

16. Якщо виникає небезпека у мережі інтернет, то звертаються за допомогою до батьків 67 % учнів 10-11-х класів та 75 % учнів 5-6-х класів; знайомих (46 % і 23 %, відповідно); поліції (45 % і 32 %, відповідно); учителів (25 % і 15 %, відповідно).

17. Без можливості доступу до мережі інтернет почувається нормально більше половини (60 %) учнів 5-6-х класів та 45 % учнів 10-11-х класів, із цим погоджуються 49 % батьків; у 21 % учнів 5-6-х класів та 30 % учнів 10-11-х класів це викликає пригнічене самопочуття.

18. Більшість батьків (76 %) знає, які сайти у мережі інтернет відвідує їхня дитина, 8 % опитаних не володіє цією інформацією, 16 % респондентів не відповіли на це запитання.

19. Постійно розмовляють із дитиною про правила поведінки в мережі інтернет – 62 % батьків; 32 % – іноді, ситуативно; 6 % опитаних не вважають за потрібне вести подібні розмови.

20. Основними джерелами отримання інформації щодо питань безпеки використання мережі інтернет для 63 % батьків є заклад освіти, де навчається їхня дитина; соціальні мережі – для 53 % батьків; інтернет-ресурси – 72 %, відповідно; засоби масової інформації (телебачення, радіо, газети, журнали) – 50 %; члени сім'ї, друзі, знайомі – 31 %. Таких батьків, які взагалі не цікавляться і не отримують подібної інформації, під час дослідження виявлено лише 3 % опитаних.

21. Під час користування мережею інтернет, у дітей виникають проблеми, а саме: дитина стає свідком застосування нецензурної лексики, – про що повідомили більше чверті (28 %) батьків; 15 % опитаних відповіли, що їхня дитина у соціальних мережах стикалася із фото або відео, з ознаками сексуального або фізичного насилля.

2.5 Моніторингове дослідження процесу реалізації компетентнісного навчання у закладах загальної середньої освіти

Компетентнісний підхід – це сучасна парадигма освіти, спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів у навчанні, якими є загальні (ключові, загальнопредметні) і спеціальні (предметні) компетентності тих, хто навчається; опанування здобувачами освіти умінь і навиків, необхідних для успішного життя в суспільстві.

У жовтні 2024 року навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОППО було проведено моніторингове дослідження процесу реалізації компетентнісного навчання у закладах загальної середньої освіти. Мета дослідження полягала в аналізі стану реалізації компетентнісного навчання у закладах загальної середньої освіти.

Для реалізації окресленої мети були поставлені завдання:

- отримати інформацію про стан реалізації компетентнісного навчання у закладах загальної середньої освіти;
- виявити проблеми, що постають перед учителями у процесі реалізації компетентнісного навчання у закладах загальної середньої освіти;
- проаналізувати стан сформованості окремих ключових компетентностей в учнів закладів загальної середньої освіти;
- надати рекомендації щодо підвищення ефективності компетентнісного навчання у закладах загальної середньої освіти.

Дослідження проводилося методом анкетування заступників керівників закладів загальної середньої освіти, учителів, учнів 7-х, 10-х класів.

У моніторинговому дослідженні взяли участь 696 респондентів із десяти закладів загальної середньої освіти Сумської області, із них: 18 заступників керівників (3 %), 245 учителів (35 %), 228 учнів 7-х (33 %) та 205 учнів 10-х класів (29 %) (рис. 2.5.1).

Рисунок 2.5.1. Склад респондентів

Загальновідомо, що розвиток держави значною мірою залежить від якості освіти, що отримують її громадяни. Поняття «якість освіти» є

багатозначним і пов'язане з різними аспектами процесу освіти, зокрема, з поняттям «розвиток», тому зміст його з часом змінюється.

Головним критерієм якості шкільної освіти є рівень компетентісної спроможності випускника закладу освіти успішно самореалізовуватися у житті. Навчальні досягнення учнів мають оцінюватися не за обсягом засвоєних знань, а за набором сформованих ключових компетентностей, що визначають його здатність до самостійного здобуття знань і використання їх у різних ситуаціях, застосування творчого підходу до вирішення життєвих проблем і завдань.

Результати дослідження свідчать, що всі (100 %) заступники керівників закладів освіти та 85 % учителів саме такий критерій якості освіти вважають головним. Більшість опитаних педагогів (80 % заступників керівників закладів освіти та 53 % учителів) важливим критерієм називають також особистісне самовизначення учнів (виявлення та розвиток їхніх інтересів, здібностей, що допоможуть випускникам самореалізовуватися в житті). Близько половини вчителів (46 %) зазначають, що не менш суттєвим критерієм якості освіти є ментальне (психологічне) та фізичне здоров'я учнів (рис. 2.5.2).

Рисунок 2.5.2. Головний критерій якості освіти
(за відповідями заступників керівників, учителів)

Для більшості учнів 10-х класів (63 %) головним критерієм якості освіти є опанування ключових компетентностей, необхідних для життя; менше третини опитаних (26 %) важливим назвали особистісне самовизначення, 11 % – високий рівень знань. Менше половини учнів-респондентів (42 %) зазначили, що освіта робить людину соціально й інтелектуально розвиненою, сприяє реалізації її потенціалу; 37 % сподіваються, що освіта буде запорукою їхньої успішної кар'єри. Однак, кожний п'ятий десятикласник (21 %) вважає, що можна бути успішним і без освіти; 5 % опитаних відповіли, що освіта – це теорія, що не дає практичних знань, умінь, необхідних для успіху, тобто ці учні не відчують саме компетентісної складової в освітньому процесі.

Заклади освіти покликані допомогти дітям у набутті навиків, необхідних у сучасному світі та повсякденному житті. Як показало опитування учнів, в ієрархії шкільних цінностей знання й успішність посідають основне місце – про це повідомили близько половини респондентів-учнів (48 % семикласників та 54 % десятикласників). Також половина (50 %) семикласників та третина (33 %) десятикласників вважають, що в закладі освіти, у якому вони навчаються, цінують індивідуальність, особистісний розвиток учня; здатність до співпраці, вміння працювати в команді – 45 % та 47 %, відповідно. Менший відсоток (від 30 % та 32 %, відповідно) респондентів указують, що вчителі підтримують творчість, креативність. Ініціативність, активна громадянська позиція, згідно з відповідями учнів, поціновується меншою мірою – 20 % та 28 %, відповідно (рис. 2.5.3).

Рисунок 2.5.3. Ієрархія шкільних цінностей (за відповідями учнів)

Слід зазначити, що більшість опитаних здобувачів освіти переконані, що учитель та учень несуть однакову відповідальність за якість освіти (67 % учнів 7-х класів та 52 % учнів 10-х класів). Старшокласники є більш відповідальними: 30 % десятикласників вважають, що за результати навчання несе відповідальність саме учень, серед семикласників таких лише 5 %. Майже третина учнів 7-х класів (31 %) перекладають відповідальність за власні успіхи в навчанні на вчителя.

Ключовим у сучасному освітньому середовищі є компетентісно орієнтоване навчання, спрямоване на формування ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей особистості.

Компетентність – це інтегрована здатність особистості, що складається з пізнавального-діяльнісного (знання, вміння, навиків, досвід) та емоційно-оціночного (потреби, мотивація, цінності, ставлення) компонентів, що реалізуються у певній сфері життєдіяльності людини. Таке розуміння компетентності обумовлює зміщення акцентів із накопичення знань на формування вміння діяти, застосовувати набутий досвід у нових умовах.

Результати анкетування педагогів засвідчили, що саме так і розуміють зміст поняття «компетентність» менше третини респондентів (26 %

заступників керівників закладів освіти та 30 % учителів). Значна частка (60 %) заступників керівників звужують розуміння компетентності до сукупності особистісних якостей учнів, набутих у процесі навчання; майже половина вчителів (46 %) розуміють компетентність, як коло питань, із яких людина гарно обізнана, має практичний досвід. Тобто, в обох випадках респонденти нехтують необхідністю реалізовувати здобуті знання, уміння, ціннісні орієнтації на практиці задля досягнення успіху в певній сфері діяльності та повсякденному житті (рис. 2.5.4).

Рисунок 2.5.4. Зміст поняття «компетентність»
(за відповідями заступників керівників, учителів)

Ознаками навчання учнів на засадах компетентнісного підходу є спрямованість освітнього процесу на формування ключових компетентностей учнів, реалізацію принципів педагогіки партнерства, співпрацю між учнями, активну участь у навчанні (діалогове навчання).

Згідно з відповідями учасників моніторингового дослідження, учителі закладів освіти Сумської області, здебільшого, реалізують принципи компетентнісного навчання. Так, дві третини заступників керівників (66 %) та 54 % учителів вважають, що найбільше їм вдається реалізувати принцип партнерства учасників освітнього процесу; 60 % представників адміністрації та 56 % учителів назвали принцип зв'язку знань із ситуаціями реального життя. У меншій мірі, як показало опитування, вдається забезпечити реалізацію принципів інтегративності, міждисциплінарності в освітньому процесі; особистісно орієнтованого підходу в навчанні. Менше третини (27 %) заступників керівників закладів освіти та майже половина вчителів (42 %) вважають реалізованим принцип диференціації в освітньому процесі (рис. 2.5.5).

Запорукою реалізації компетентнісного підходу до сучасного освітнього процесу є компетентний учитель. Представники адміністрації стверджують, що в закладах освіти створено умови для опанування та реалізації учителями компетентнісного підходу в навчанні: інформаційні (73 %), організаційні (55 %), методичні (53 %), мотиваційні (27 % відповідей).

Рисунок 2.5.5. Реалізація дидактичних принципів навчання (за відповідями заступників керівників, учителів)

Усі заступники керівників (100 %) та 84 % учителів засвідчили, що на педагогічних радах та в педагогічних спільнотах постійно обговорюється стан реалізації у закладах освіти компетентнісного підходу в навчанні; 67 % заступників керівників та 43 % учителів відповіли, що в закладі освіти часто організовуються методичні студії, майстер-класи тими вчителями, які успішно впроваджують компетентнісний підхід в освітній процес. Решта респондентів (33 % заступників керівників та 57 % учителів) обрали відповідь «час від часу».

Успішність упровадження освітніх реформ тісно пов'язана з професійним розвитком учителів. Опитані заступники директорів високо оцінили рівень сформованих компетентностей учителів досліджених закладів освіти. Найвищим, на думку всіх респондентів (100 %), є рівень сформованості загальнокультурної, громадянської та соціальної компетентностей. Переважна більшість представників адміністрації вважають високим рівень сформованості компетентності навчатися впродовж життя (87 % відповідей). Опитані заступники керівників зазначили, що здатність до ініціативності, реалізації нових ідей сформовані в учителів, переважно, на середньому рівні (67 % відповідей). На думку заступників керівників закладів освіти, потребує уваги сформованість інформаційно-цифрової компетентності педагогів (рис. 2.5.6).

Однією з умов упровадження компетентнісного навчання є реалізація нових підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів. За компетентнісної парадигми освіти, метою оцінювання є не лише констатація рівня досягнутого навчального результату учнів на певному етапі, а й аналіз процесу руху дитини до результату, урахування її наполегливості, витрачених зусиль, планування індивідуального темпу навчання дитини.

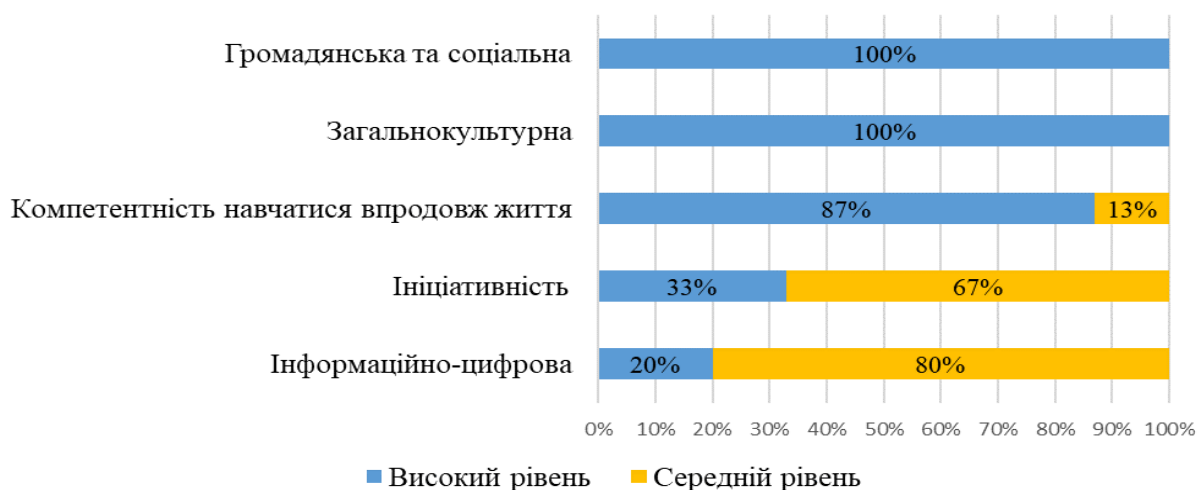

Рисунок 2.5.6. Рівень сформованості ключових компетентностей учителів (за відповідями заступників керівників)

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів в умовах НУШ є формувальне, підсумкове (семестрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, національний мультипредметний тест. Переважна більшість (80 %) представників адміністрації досліджених закладів освіти зазначили, що всі вчителі застосовують формувальне оцінювання, що спрямовано на реалізацію компетентнісного підходу; серед учителів ствердно відповіли 91 % опитаних.

Дослідження показало, що вчителі розуміють мету та критерії, яким має відповідати сучасна система оцінювання. Головним критерієм оцінювання 78 % опитаних назвали позитивний підхід (підтримку учнів, оцінку зусиль дитини, розвиток впевненості в її можливостях, заохочення діяти без ризику отримати негативну оцінку). Більше половини (57 %) респондентів вважають, що основою формувального оцінювання є зворотній зв'язок (аргументація оцінки, мотивація до здобуття більш високих результатів, рекомендації для подальшої роботи). Майже половина (46 %) учителів зазначили, що оцінювання має бути зрозумілим, воно неможливо без інформування учнів про чіткі й зрозумілі критерії оцінювання; третина (34 %) відповіли, що необхідно оцінювати індивідуальний поступ учнів, ураховувати індивідуальні стилі навчання.

На думку учнів (50 % відповідей учнів 7-х класів та 55 % учнів 10-х класів), учителі, традиційно, під час оцінювання першочергово звертають увагу на рівень знань, володіння учнями теоретичним матеріалом та їхні зусилля, індивідуальний прогрес у навчанні (52 % та 51 % відповідей, відповідно). Дещо менша кількість учителів, згідно з відповідями учнів, звертають увагу на здатність учнів застосовувати знання на практиці (45 % та 43 % відповідей, відповідно). Близько третини учнів (31 % та 38 %, відповідно), які брали участь в опитуванні, зазначили, що вчителі оцінюють їхні уміння чітко висловлювати, аргументувати власну думку та творчий підхід до виконання завдань (30 % та 15 %, відповідно) (рис. 2.5.7).

Рисунок 2.5.7. Критерії оцінювання результатів навчання
(за відповідями учнів)

Важливим елементом співпраці учителя та учнів є ефективний зворотній зв'язок. Результати анкетування учнів засвідчили, що вчителі виставляють оцінки за виконану роботу (88 % відповідей учнів 7-х класів та 84 % – учнів 10-х класів), підтримують досягнення учнів, мотивують їх до здобуття максимально можливих результатів (46 % та 58 % відповідей, відповідно). Відповіді учнів 10-х класів (21 %) засвідчили, що вчителі рідко вказують на прогалини у знаннях учнів, допущені помилки; серед учнів 7-х класів ствердно відповіли 58 %. Надають рекомендації, допомагають у формулюванні цілей подальшого навчання, згідно з відповідями десятикласників, 26 % учителів. Водночас, результати опитування семикласників (64 %) свідчать, що вчителі приділяють цьому достатню увагу. Можемо припустити, що така розбіжність є наслідком навчання семикласників за стандартами НУШ, тому вчителі розуміють, що ці дії є вкрай важливими для реалізації компетентнісного підходу в навчанні. Більше половини (63 %) десятикласників відмітили, що вчителі порівнюють їх із іншими учнями класу, що не є неприпустимим.

Невід'ємним складником оцінювальної діяльності є виховання в учнів здатності до самостійної оцінки власного прогресу. Самооцінювання є складовою формувального оцінювання, воно спрямовано на розвиток пізнавальної самостійності, творчої активності учнів, відповідальності за результати власної діяльності. Згідно з відповідями вчителів, більшість із них (78 %) систематично використовують цей інструмент оцінювання. При цьому, є розбіжність між відповідями вчителів та учнів: серед учнів 7-х класів факт застосування такого виду оцінювання підтвердив 51 % респондентів, серед учнів 10-х класів – 55 %.

У ході моніторингового дослідження заступникам керівників, учителям та учням 10-х класів було запропоновано оцінити, якою мірою освітній процес у закладі освіти забезпечує формування в учнів ключових

компетентностей. Переважна більшість респондентів впевнені, що заклад освіти повною мірою забезпечує формування в учнів таких компетентностей, як вільне володіння державною мовою (100 % заступників керівників та 98 % учителів), громадянська та соціальна (100 % та 85 %), екологічна (80 % та 93 %), загальнокультурна (70 % та 73 %) компетентності, компетентність навчатися впродовж життя (77 % та 73 %). Педагоги менш впевнені, що заклади освіти забезпечують формування здатності в учнів спілкуватися іноземною мовою, фінансову грамотність та ініціативність школярів (таблиця 2.5.1).

Таблиця 2.5.1

Оцінка спроможності закладів загальної середньої освіти забезпечити формування в учнів ключових компетентностей

№з /п	Ключові компетентності	Ступінь сформованості компетентностей					
		Повною мірою		Скоріше так, ніж ні		Скоріше ні, ніж так	
		Заступники керівників	Учителі	Заступники керівників	Учителі	Заступники керівників	Учителі
1	Вільне володіння державною мовою	100 %	98 %	—	2 %	—	—
2	Здатність спілкуватись іноземною мовою	27 %	58 %	60 %	38 %	13 %	4 %
3	Математична компетентність	67 %	59 %	33 %	41 %	—	—
4	Компетентність у галузі природничих наук, техніки й технологій	60 %	83 %	40 %	17 %	—	—
5	Навчання впродовж життя	77 %	73 %	23 %	27 %	—	—
6	Інформаційно-цифрова	60 %	80 %	40 %	20 %	—	—
7	Громадянська та соціальна	100 %	85 %	—	15 %	—	—
8	Екологічна компетентність, здоровий спосіб життя	80 %	93 %	20 %	7 %	—	—
9	Загальнокультурна	70 %	73 %	30 %	27 %	—	—
10	Підприємливість і фінансова грамотність	47 %	63 %	53 %	34 %	—	3 %
11	Ініціативність	53 %	57 %	47 %	38 %	—	5 %

Як свідчить порівняльний аналіз, оцінка учнями 10-х класів спроможності закладу освіти, у якому вони навчаються, повною мірою забезпечити сформованість їхніх ключових компетентностей, у цілому, близька до оцінки цієї спроможності вчителями. Дещо нижче старшокласники оцінюють їхню здатність у закладі освіти оволодівати компетентністю навчатися впродовж життя та фінансовою грамотністю (рис. 2.5.8). Слід зазначити, що кожен п'ятий опитаний учень (20 %) вважає, що така компетентність, як підприємливість та фінансова грамотність, в закладі освіти майже не формується.

Рисунок 2.5.8. Оцінка спроможності закладів загальної середньої освіти забезпечити формування в учнів ключових компетентностей (за відповідями учнів 10-х класів)

У ході дослідження учителям було запропоновано оцінити рівень власних здібностей щодо формування в учнів ключових компетентностей. Як свідчать результати анкетування, достатню оцінку вчителі (100 %) дали своїм здібностям щодо формування в учнів розвитку вільного володіння державною мовою, громадянської та соціальної, загальнокультурної, екологічної компетентностей, компетентності навчатися впродовж життя. Низьким рівнем респонденти (29 %) оцінили власні здібності щодо формування в учнів здатності спілкуватися іноземною мовою. Зрозуміло, що такий відсоток отримано за рахунок учителів, які не є вчителями іноземної мови. Незначна частка опитаних (4 %) невпевнені у власній спроможності формувати в учнів інформаційно-цифрову та математичну компетентності. Найбільшу різницю виявлено у відповідях учителів щодо їхньої здатності формувати в учнів підприємливість та фінансову грамотність: більше половини (58 %) опитаних оцінили рівень їхньої готовності забезпечити формування підприємливості та фінансової грамотності в учнів як високий, проте, 5 % уважають його низьким (рис. 2.5.9).

Упровадження інтерактивного, проблемного навчання та проєктної технології, розвитку критичного мислення забезпечують активізацію пізнавальної самостійної діяльності учня, реалізацію навчання через дослідження, сприяють формуванню життєво необхідних навиків і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дають змогу ефективно впроваджувати компетентнісний підхід у навчанні.

Рисунок 2.5.9. Самооцінка готовності вчителів до формування в учнів ключових компетентностей

Як показало опитування, переважна більшість учителів (80 %) використовують в освітньому процесі технології інтерактивного навчання, дві третини (67 %) – особистісно-орієнтовного навчання. Проте, менш ніж половина опитаних застосовують технології критичного мислення (44 %), розвивального (40 %), проблемного (39 %), проєктного навчання (31 %). Слід звернути увагу на те, що лише 5 % учителів зазначили, що використовують технологію кооперативного навчання, бо таке навчання відкриває для учнів можливості співпраці зі своїми однолітками, дозволяє навчитися взаємодіяти в команді, аргументовано відстоювати власну позицію та узгоджувати її з іншими.

Із метою реалізації компетентнісного підходу в навчанні, із-поміж навчальних завдань, що пропонуються учням, переважають завдання, що потребують формулювання власної думки (73 % відповідей), завдання на самоперевірку, самоконтроль (68 %), індивідуальні, особисто зорієнтовані (68 %). Пошуково-дослідницькі проєкти пропонують до виконання менше половини опитаних учителів (47 %) (рис. 2.5.10).

Однак, аналіз анкет опитаних учнів дає змогу констатувати, що компетентнісно орієнтовані завдання виконуються ними на уроках та при підготовці домашніх завдань час від часу. Майже на кожному уроці учні слухають розповідь учителя (95 % відповідей учнів 7-х класів та 87 % – учнів 10-х класів), опановують тему з підручника (73 % та 60 %, відповідно). Найчастіше для виконання завдань вдома учні отримують завдання на повторення навчального матеріалу, що був опрацьований на уроці (75 % відповідей учнів 7-х класів та 80 % учнів 10-х класів), тобто переважає традиційна навчальна діяльність: учень слухає, запам'ятовує, виконує стандартні завдання.

Рисунок 2.5.10. Завдання, що вчителі використовують в освітньому процесі (за відповідями вчителів)

Звісно, формування компетентностей в учнів зовсім не заперечує необхідності набуття знань із навчальних предметів. Проте, засвоїти окремі знання й набути уміння недостатньо, важливо навчитись їх застосовувати у типових та нестандартних, нових для підлітків ситуаціях. Близько половини учнів зазначили, що часто виконують завдання, що потребують аналізу різних думок, висловлювання власної думки; завдання за змістом, наближені до реальних життєвих ситуацій; беруть участь в обговоренні питань, колективних дискусіях (таблиця 2.5.2).

Важливими для формування навиків партнерської взаємодії, співробітництва є групові форми навчальної роботи. Працюють з однокласниками в парах, групах менше половини (47 % семикласників та 36 % десятикласників) опитаних. Менше третини (30 % та 28 %, відповідно) учнів захищають навчальні проєкти, беруть участь в дослідно-експериментальній діяльності (27 % та 15 %, відповідно); самостійно розв'язують нові, раніше невідомі задачі (11 % та 24 %, відповідно) (таблиця 2.5.2).

Таблиця 2.5.2

Види робіт, що виконують учні на уроках, у %

№ з/п	Твердження	Часто		Ніколи	
		Учні 7-х класів	Учні 10-х класів	Учні 7-х класів	Учні 10-х класів
1	2	3	4	5	6
1	Виконують завдання, що потребують аналізу різних думок, формулювання власної думки	58	55	3	—
2	Беруть участь в обговоренні питань, колективних дискусіях	51	48	8	11
3	Виконують завдання за змістом, наближені до реальних життєвих ситуацій	54	43	3	—
4	Працюють з однокласниками в парах, групах	47	36	3	8

1	2	3	4	5	6
5	Виконують творчі завдання	43	34	—	—
6	Захищають навчальні проєкти	30	28	12	4
7	Беруть участь в експериментах, проводять дослід	27	15	—	—
8	Самостійно розв'язують нові, раніше невідомі задачі	11	24	20	11

Слід звернути увагу на те, що кожен п'ятий учень 7-х класів (20 %) та 11 % учнів 10-х класів ніколи самостійно не розв'язував нові, раніше невідомі задачі.

Серед видів домашніх завдань, що найчастіше отримують учні, респонденти назвали: повторення та закріплення навчального матеріалу, що був вивчений на уроці (75 % відповідей учнів 7-х класів та 80 % – учнів 10-х класів); систематизація матеріалу, складання планів, конспектів із теми (41 % та 47 %, відповідно); підготовку повідомлень, виступів, презентацій (40 % та 53 %, відповідно) (рис.2.5.11).

Рисунок 2.5.11. Види домашніх завдань, що отримують учні (за відповідями учнів)

У ході одного дослідження неможливо з'ясувати, наскільки успішно сформовані ключові компетентності учнів, тому було проаналізовано лише окремі складові ключових компетентностей, таких, як вільне володіння державною мовою, уміння навчатися впродовж життя, соціальної та громадянської компетентностей учнів.

Як показало дослідження, 92 % учнів 7-х та всі учні 10-х класів (100 %) вільно володіють державною мовою, уміють висловлювати власну думку усно чи письмово; переважна більшість (71 % учнів 7-х класів та 84 % учнів 10-х класів) зазначили, що вони легко розуміють зміст прочитаного тексту. Переважна більшість десятикласників (84 %) завжди можуть визначити головну думку тексту (рис. 2.5.12).

Рисунок 2.5.12. Сформованість складових компетентності вільного володіння державною мовою

Проте, проблемним для опитаних учнів виявилось розуміння текстів. Зокрема, третина учнів 7-х класів (33 %) та 16 % учнів 10-х класів повідомили, що їм важко зрозуміти головну думку прочитаного тексту, скласти до нього план чи конспект; така ж кількість учнів 7-х класів (33 %) та кожен п'ятий учень 10-х класів (21 %) важко добирає аргументи для обґрунтування власної позиції.

Майже всі респонденти (92 % семикласників та 100 % десятикласників) повідомили, що вони прагнуть до саморозвитку, самореалізації. Однак, менше ніж половині десятикласників (42 %) та лише 8 % семикласників подобається навчатися самостійно, хоча, як стверджують більшість учителів (73 %), вони формують в учнів самоосвітню компетентність, мотивують до самостійного навчання. При цьому, усі учні 10-х класів (100 %) стверджують, що вміють критично оцінювати власну роботу, визначати мету, планувати власну діяльність. Серед семикласників так вважають 92 % та 83 % респондентів відповідно (рис. 2.5.13).

Рисунок 2.5.13. Сформованість складових компетентності уміння навчатися впродовж життя

Усі учні, які брали участь у дослідженні, розуміють суспільну значущість існування певних норм і правил поведінки; 97 % усвідомлюють відповідальність за свої рішення, вчинки. Переважна більшість (96 % учнів 7-х класів і 94 % учнів 10-х класів) упевнені, що знають, як діяти в нестандартних ситуаціях (ситуаціях конфлікту, агресії, булінгу тощо); уміють працювати в команді (94 % і 90 %, відповідно) (рис. 2.5.14). Проте, 13 % семикласників та 9 % десятикласників не готові співвідносити власні інтереси з інтересами оточуючих.

Рисунок 2.5.14. Сформованість складових соціальної та громадянської компетентностей учнів

Проведене дослідження показало, що упровадження компетентнісного підходу в навчання викликає у педагогів певні труднощі, що обумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Для третини (33 %) заступників керівників закладів освіти – це складність оцінювання сформованості компетентностей учнів; вони також вказують на те, що ідея компетентнісного підходу не втілена у змісті підручників, серед учителів це є проблемою для 14 % опитаних. Учителі (37 %) згодні з представниками адміністрації щодо складності процесу оцінювання сформованості компетентностей учнів, чверть опитаних (25 %) указують на брак науково-методичних та дидактичних матеріалів із компетентнісного навчання. П'ята частина (20 %) заступників керівників закладів освіти відзначають неготовність учителів відмовлятися від традиційних форм і методів навчання, 9 % учителів це підтверджують; 3 % учителів указують на відсутність у них достатніх знань з цього питання (рис. 2.5.15).

Рисунок 2.5.15. Труднощі, що виникають у процесі реалізації завдань компетентнісно орієнтованої моделі освітнього процесу

Отже, аналізуючи результати моніторингового дослідження, можна стверджувати, що в досліджених закладах загальної середньої освіти Сумської області, незважаючи на певні труднощі, створено сприятливі умови для реалізації компетентнісного навчання, а педагогічні працівники працюють над вирішенням завдань реалізації компетентнісного підходу в навчанні.

Висновки

1. У моніторинговому дослідженні взяли участь 696 респондентів із десяти закладів загальної середньої освіти Сумської області, зокрема: 18 заступників керівників (3 %), 245 учителів (35 %), 228 учнів 7-х (33 %) та 205 учнів 10-х класів.

2. Усі (100 %) заступники керівників закладів освіти та 85 % учителів головним критерієм якості освіти вважають рівень компетентної спроможності випускника закладу освіти успішно самореалізовуватися у житті. Для більшості учнів 10-х класів (63 %) головним критерієм якості освіти є опанування ключових компетентностей, необхідних для життя.

3. Більшість опитаних здобувачів освіти (67 % учнів 7-х класів та 52 % учнів 10-х класів) переконані, що учитель та учень несуть однакову відповідальність за якість освіти. Старшокласники є більш відповідальними: 30 % десятикласників вважають, що за результати навчання несе відповідальність саме учень, серед семикласників таких лише 5 %. Майже третина учнів 7-х класів (31 %) перекладають відповідальність за власні успіхи в навчанні на вчителя.

4. Менше третини педагогів (26 % заступників керівників закладів освіти та 30 % учителів) розуміють компетентність як інтегровану здатність особистості, що складається з пізнавального-діяльнісного та емоційно-оціночного компонентів, що реалізуються у певній сфері життєдіяльності людини. Значна частка (60 %) заступників керівників звужують розуміння компетентності до сукупності особистісних якостей учнів, набутих у процесі навчання.

5. Учителі закладів загальної середньої освіти у своїй роботі реалізують компетентнісний підхід у навчанні. Найбільше їм вдається реалізація принципу партнерства учасників освітнього процесу; принципу зв'язку знань із ситуаціями реального життя. У меншій мірі вдається забезпечити реалізацію принципів міждисциплінарності та диференціації в освітньому процесі; особистісно орієнтованого підходу в навчанні.

6. У досліджених закладах освіти створено умови для опанування та реалізації учителями компетентнісного підходу в навчанні: інформаційні (73 % відповідей заступників керівників), організаційні (55 %), методичні (53 %), мотиваційні (27 %). На педагогічних радах, у педагогічних спільнотах постійно обговорюється стан реалізації у закладах освіти компетентнісного підходу в навчанні; часто організовуються методичні студії, майстер-класи тими вчителями, які успішно впроваджують компетентнісний підхід в освітній процес.

7. Заступники керівників закладів освіти високо оцінили рівень набутих компетентностей учителів досліджених закладів освіти. Найвищим, на думку усіх (100 %) респондентів, є рівень сформованості загальнокультурної та громадянської та соціальної компетентностей. Переважна більшість представників адміністрації (87 %) вважають високим рівень сформованості компетентності навчатися впродовж життя. На думку заступників керівників закладів освіти, потребує уваги сформованість інформаційно-цифрової компетентності педагогів.

8. Переважна більшість (80 %) представників адміністрації досліджених закладів освіти зазначили, що всі вчителі застосовують формувальне оцінювання; серед учителів ствердно відповіли 91 % опитаних. Головним критерієм оцінювання 78 % опитаних назвали позитивний підхід до оцінювання. Проте, значно менша кількість респондентів указали на такі важливі характеристики формувального оцінювання, як зворотній зв'язок – 57 %, чіткі й зрозумілі вимоги до результатів навчання – 46 %; оцінка індивідуального поступу учнів, урахування індивідуальних стилів навчання – 34 %.

9. Опитування учнів засвідчило, що близько половини (від 50 % до 55 % відповідей) учителів при оцінюванні першочергово звертають увагу на рівень знань, володіння учнями теоретичним матеріалом; їхні зусилля, індивідуальний прогрес у навчанні. Менша кількість (від 45 % до 15 %) учителів оцінюють здатність учнів застосовувати знання на практиці, уміння чітко висловлювати, аргументувати власну думку, творчий підхід до виконання завдань. Суттєві розбіжності спостерігаються між відповідями

учнів 7-х та 10-х класів щодо підтримки учнів: близько двох третин (64 %) семикласників зазначили, що вчителі підкреслюють їхні досягнення, мотивують до здобуття максимально можливих результатів; серед десятикласників із цим згодні 26 % опитаних.

10. Більшість учителів (78 %) систематично використовують самооцінювання як важливу складову формувального оцінювання. Серед учнів 7-х класів факт застосування такого виду оцінювання підтвердив 51 % респондентів, серед учнів 10-х класів – 55 %.

11. Заклади освіти повною мірою (від 70 % до 100 % відповідей педагогів) забезпечують формування в учнів таких ключових компетентностей, як вільне володіння державною мовою, громадянську та соціальну, інформаційно-цифрову, загальнокультурну, екологічну компетентності, уміння навчатися впродовж життя. Педагоги (27 % до 63 % ствердних відповідей) менш впевнені, що забезпечується формування підприємливості і фінансової грамотності, ініціативності здобувачів освіти, здатності спілкуватися іноземною мовою. Оцінка учнями 10-х класів спроможності закладу освіти забезпечити сформованість їхніх ключових компетентностей, у цілому, близька до оцінки цієї спроможності вчителями.

12. Достатньо високу оцінку вчителі (100 %) дали своїм здібностям щодо формування в учнів компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій, компетентності навчатися впродовж життя, загальнокультурної, екологічної, громадянської та соціальної компетентностей, розвитку вільного володіння державною мовою.

13. Переважна більшість учителів (80 %) використовують в освітньому процесі технології інтерактивного навчання, дві третини (67 %) – особистісно-орієнтовного навчання. Проте, менш ніж половина опитаних застосовують технології критичного мислення (44 %), розвивального (40 %), проблемного (39 %), проєктного навчання (31 %).

14. Згідно з відповідями вчителів, із-поміж навчальних завдань, що пропонуються учням, переважають завдання, що потребують формулювання власної думки (87 % відповідей), практико орієнтовані (81 %), індивідуальні, особисто зорієнтовані (75 %), проблемні (69 %) завдання. Дві третини (66 %) учителів часто пропонують учням завдання на самоперевірку, самоконтроль, узагальнення, систематизацію матеріалу. Пошуково-дослідницькі проєкти пропонують до виконання менше половини опитаних учителів (47 %).

15. Згідно з відповідями учнів, майже на кожному уроці вони слухають розповідь учителя (95 % відповідей семикласників та 87 % – десятикласників), опановують тему з підручника (73 % та 60 %, відповідно). Найчастіше, для виконання завдань вдома, учні отримують завдання на повторення навчального матеріалу, що був опрацьований на уроці (75 % відповідей учнів 7-х класів та 80 % учнів 10-х класів), тобто переважає традиційна навчальна діяльність: учень слухає, запам'ятовує, виконує стандартні завдання.

16. Компетентнісно орієнтовані завдання виконуються учнями на уроках та при підготовці домашніх завдань час від часу. Менше третини

респондентів (30 % семикласників та 28 % десятикласників) захищають навчальні проєкти, беруть участь в дослідно-експериментальній діяльності (27 % та 15 %, відповідно), самостійно розв'язують нові, раніше невідомі задачі (11 % та 24 %, відповідно).

17. Усі учні 10-х класів та переважна більшість учнів 7-х класів (92 %) вільно володіють державною мовою, уміють висловлювати власну думку усно чи письмово; 71 % учнів 7-х класів та 84 % учнів 10-х класів легко розуміють зміст прочитаного тексту. Проте, проблемним для опитаних виявилось розуміння текстів. Зокрема, третині учнів 7-х класів (33 %) та 16 % учнів 10-х класів важко зрозуміти головну думку прочитаного тексту, скласти до нього план чи конспект; 33 % семикласників та 21 % десятикласників важко добирати аргументи для обґрунтування власної позиції.

18. Майже всі респонденти (92 % семикласників та 100 % десятикласників) повідомили, що вони прагнуть до саморозвитку, самореалізації, хоча менше, ніж половині десятикласників (42 %) та лише 8 % семикласників подобається навчатися самостійно. При цьому, усі учні 10-х класів стверджують, що вміють визначати мету, планувати власну діяльність, критично оцінювати отриманий результат.

19. Усі учні розуміють суспільну значущість існування певних норм і правил поведінки; 97 % усвідомлюють відповідальність за свої рішення, вчинки. Переважна більшість (94 % учнів 7-х класів і 96 % учнів 10-х класів) опитаних упевнені, що знають, як діяти в нестандартних ситуаціях (ситуаціях конфлікту, агресії, булінгу тощо); уміють працювати в команді. Проте, 13 % семикласників та 9 % десятикласників не готові співвідносити власні інтереси з інтересами оточуючих.

20. Упровадження компетентнісного підходу в навчання викликає у педагогів певні труднощі. Для третини (33 %) заступників керівників закладів освіти та 37 % учителів – це складність оцінювання сформованості компетентностей учнів. Заступники керівників також вказують на те, що ідея компетентнісного підходу не втілена у змісті підручників, серед учителів це є проблемою для 14 % опитаних. Учителі (25 %) указують на брак науково-методичних та дидактичних матеріалів із компетентнісного навчання. П'ята частина (20 %) заступників керівників закладів освіти відзначають неготовність учителів відмовлятися від традиційних форм і методів навчання, 9 % учителів це підтверджують; 3 % учителів указують на відсутність у них достатніх знань з цього питання.

Проте, незважаючи на певні труднощі, у досліджуваних закладах загальної середньої освіти Сумської області створено сприятливі умови для реалізації компетентнісного навчання, а педагогічні працівники працюють над вирішенням завдань реалізації компетентнісного підходу в навчанні.

2.6. Моніторингове дослідження забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану

Війна, що точиться в Україні, викликала стрес та вплинула на усіх учасників освітнього процесу. Із початком воєнних дій психологічна служба у системі освіти отримала виклик на професійність, а кожен психолог – на здатність підтримувати себе та надавати психологічну допомогу учасникам освітнього процесу. Тому, під час війни мета та завдання навчання не стільки у засвоєнні нових знань, а в реалізації базових потреб людини у безпеці, спілкуванні, психологічній підтримці. Резильєнтність сьогодні полягає не у тому, щоб вчитися не відчувати біль, а навчитися справлятися із цим болем. У даний час всі учасники освітнього процесу більш, ніж будь-коли раніше, потребують психологічної підтримки і допомоги, а роль педагогічних працівників, які можуть надавати першу психологічну допомогу та підтримку учасникам освітнього процесу, відповідно до цілей та завдань функціонування системи освіти, за таких умов, істотно зростає.

У жовтні 2024 року навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОІППО було проведено моніторингове дослідження забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану у закладах освіти.

Головні завдання дослідження полягали у вивченні:

- основних стратегій психологічного супроводу освітнього процесу в умовах воєнного стану;
- соціально-психологічного стану учасників освітнього процесу, спричиненого воєнними діями у країні;
- рівня обізнаності педагогічних працівників з різними психологічними теоріями і практиками індивідуальної та групової роботи;
- шляхів реалізації підтримки психологічного стану учасників освітнього процесу у закладах освіти;
- рівня задоволеності учасників освітнього процесу психологічним супроводом у закладах освіти.

До опитування було залучено психологів закладів загальної середньої освіти (1 %), педагогічних працівників (5 %), учнів 9-11-х класів (56 %) та їхніх батьків (37 %). У ході дослідження респондентам пропонувався ряд запитань, відповіді на які дали змогу оцінити рівень забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану у закладах загальної середньої освіти, що брали участь в опитуванні.

Реалії повномасштабної війни, що триває у країні, вплинули на кожного з нас. Тоді, як дорослі мають достатньо сформовані захисні механізми, то для дітей втрата відчуття безпеки, стабільності, упевненості у завтрашньому дні стали причиною сильного стресу, тривале перебування в якому може призвести до важких наслідків. Саме тому, першочерговим завданням батьків, освітянської спільноти на сьогоднішній день є надання невідкладної допомоги та психологічної підтримки дітям, що дозволить їм впоратися зі

стресом, пов'язаним із війною, а також попередить виникнення більш складних психологічних проблем.

Під час проведення моніторингового дослідження було виявлено, що з початку повномасштабного вторгнення, не дивлячись на стресові та травматичні події сьогодення, свій соціально-психологічний стан більше половини учнів (59 %) оцінили як «задовільний» (рис. 2.6.1). Однак, відповідаючи на запитання опитувальника про те, чи змінився їхній психологічний стан у зв'язку з початком воєнних дій на території України, значна кількість (42 %) опитаних дітей вказали на те, що емоційне навантаження на них зросло, що, у свою чергу, призвело до зниження їхньої резильєнтності, 22 % учнів запевнили, що їхній емоційний стан зовсім не змінився, 36 % респондентів обрали відповідь «частково».

У ході дослідження свій психологічний стан оцінювали не лише учні-респонденти, а й їхні батьки та педагогічні працівники. За результатами опитування, було з'ясовано, що всі категорії опитаних перебувають у задовільному психо-емоційному стані: більше ніж три чверті учителів (81 %), більше половини батьків (61 %) та 59 % дітей вказали, що події, спричинені воєнними діями у країні, суттєво не вплинули на їхнє повсякденне життя. Незначна кількість педагогічних працівників (15 %) та майже однаковий відсоток дітей та батьків (37 % та 36 %, відповідно) зазначили, що перебувають у напруженому, незадовільному психологічному стані (рис. 2.6.1).

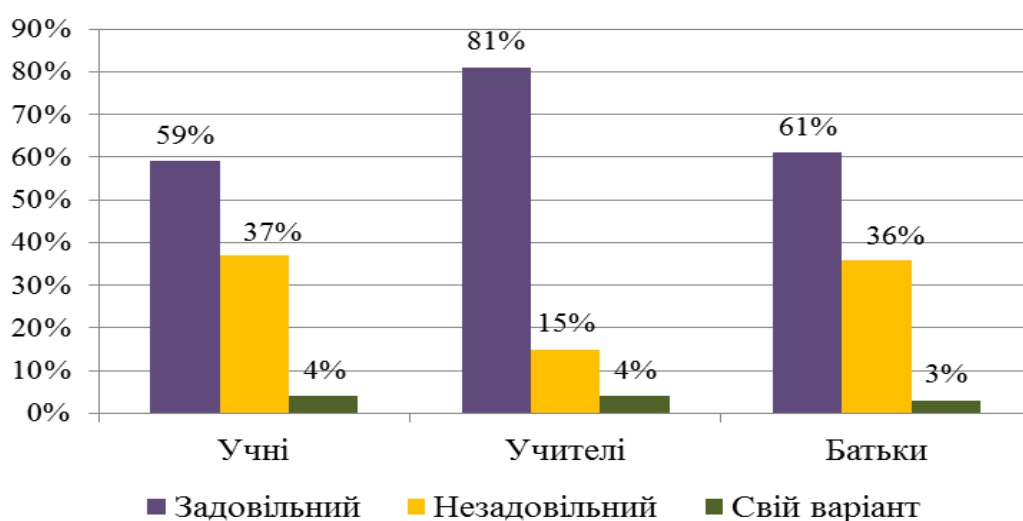

Рисунок 2.6.1. Самооцінка соціально-психологічного стану учасників освітнього процесу

Війна стала особливим викликом і частиною повсякденного життя українців: пожежі після обстрілів, насильство, загроза смерті та соціально-психологічна криза, у якій знаходиться наша країна, – це все є психотравмуючим фактором та несе в собі загрозу соціальної дезадаптації, підвищення ризику суїциду, зростання випадків насильства серед різних верств населення, нервово-психічних та психосоматичних зривів.

Однією із вразливих категорій суспільства, яка підпадає під вплив травмувальних ситуацій нашого сьогодення, є діти, котрі достатньо гостро сприймають події, які змінюють стабільність, надійність, безпечність навколишнього середовища. Діти та підлітки – одна з найуразливіших категорій населення, у яких психологічна травма, викликана надзвичайною подією, може істотно порушити весь подальший хід психологічного та психічного розвитку.

За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що повномасштабне вторгнення вплинуло на психологічний стан та навчальні можливості дітей у громаді, в учнів помітна деяка тривожність та стурбованість через невизначеність майбутнього, що призвела до зниження концентрації та продуктивності учнів. Більше третини респондентів (34 %) відзначили, що вони втратили мотивацію до навчання, стали розгубленими та менш уважними. Серед інших проявів – діти стали дорослішими та відповідальнішими.

Відповідаючи на запитання опитувальника, стосовно того, яким чином батьки допомагають їм у навчанні, 44 % учнів зазначили, що дорослі морально їх підтримують та допомагають долати страх, спричинений обстрілами. Майже чверть (23 %) опитаних дітей відповіли, що їм допомога не потрібна, вони, навпаки, прагнуть самостійно виявляти турботу та допомагають іншим. Цей факт також підтверджується опитуванням батьків, 17 % респондентів стверджують, що діти не мають потреби в їхній допомозі, дорослі лише морально підтримують дітей та допомагають долати почуття страху, спричинене обстрілами (38 %). Також, за словами батьків, у школярів з'явилося відчуття патріотизму, схильність до волонтерства та підтримки збройних сил України (22 %).

Аналіз проведеного опитування педагогічних працівників, стосовно рівня вмотивованості учнів до навчання, показав, що більше половини (56 %) опитаних вважають, що бажання навчатися у дітей з початком воєнних дій значно знизилося; 21 % учителів-респондентів указали, що мотивація учнів до навчання не змінилася, але ситуація у країні пригнічує і дітям важко зосередитися; 23 % – обрали відповідь «частково» (рис. 2.6.2). Значна кількість опитаних батьків (39 %) запевнили, що психо-емоційний стан дітей, за час дії у країні воєнного стану, не змінився; 13 % батьків-респондентів повідомили, що психо-емоційний стан дітей погіршився та 48 % зазначили, що психічне самопочуття у їхніх дітей змінилося, але, наразі, стабілізувалося.

У ситуаціях небезпеки та стресу дорослі є для дітей опорою, а їхній емоційний стан – орієнтиром, індикатором безпеки. За цих умов, учитель є не тільки передавачем інформації, а й джерелом психологічної підтримки та зцілення. Учитель може зробити досить багато для того, щоб заспокоїти учнів, «переключити» їхню увагу, дати відчуття захищеності, зменшити напругу та стрес. Тому, одним із головних напрямів психологічного супроводу учасників освітнього процесу має бути саме підтримка психологічного здоров'я педагогічних працівників.

Рисунок 2.6.2. Мотивація учнів до навчання

За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що, з метою підтримки психологічного стану педагогічних працівників, у закладах загальної середньої освіти громади проводяться систематичні зустрічі-консультації для класних керівників. На цих заняттях обговорюються складні ситуації психологічного характеру та шляхи їх усунення, про що повідомили 24 % опитаних учителів. Педагогічним працівникам пропонуються різні техніки, методики та прийоми: техніка заземлення, тілесного налаштування, керована візуалізація, арт-терапевтичні методики, метою яких є психологічна стабілізація (29 %), розвиток умінь розуміти і підтримувати дитину в умовах воєнного стану (25 %), психологічне розвантаження (21 %) (рис. 2.6.3).

За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що незначна кількість психологічних занять з педагогічними працівниками спрямовані на підвищення психологічної культури педагогів та батьків (9 %), регуляцію соціальної взаємодії «учитель-учні» (9 %) та розвиток умінь розпізнавати стрес у дитини (7 %).

Важливим способом психоедукаційної роботи з вчителями є онлайн група підтримки у мобільному додатку Viber, яка здійснює позитивний вплив на психологічне здоров'я педагогічних працівників. Її учасники можуть висловитися про свій емоційний стан та отримати дружню, професійну підтримку від колег, адміністрації закладу та соціально-психологічної служби. Наявність такої форми взаємодії психологів та педагогів, задля підтримки психологічного стану останніх, підтвердили 25 % респондентів. Нарівні з групою підтримки у месенджері Viber, 8 % опитаних серед інших варіантів підтримки їхнього емоційного стану зазначили групу психологічної допомоги у мобільному додатку Telegram та ранкові зустрічі з психологами закладів освіти, що спрямовані на емоційне налаштування та розвиток внутрішньої техніки педагогічних працівників для ефективної взаємодії з учнями.

Рисунок 2.6.3. Спрямованість психологічних занять з педагогічними працівниками (відповіді учителів)

За визначенням 27 % опитаних учителів, головним чином їхня взаємодія з психологічною службою закладу здійснюється за допомогою ознайомлення з інформаційними матеріалами рекомендаційного характеру, що систематично публікуються на сторінці закладу у соціальній мережі Facebook.

Незначна кількість респондентів-учителів (16 %) зазначили, що сторінки вебсайту закладів освіти, «Блог практичного психолога» постійно поповнюються корисною інформацією для здобувачів освіти, педагогів, батьків (рис. 2.6.4).

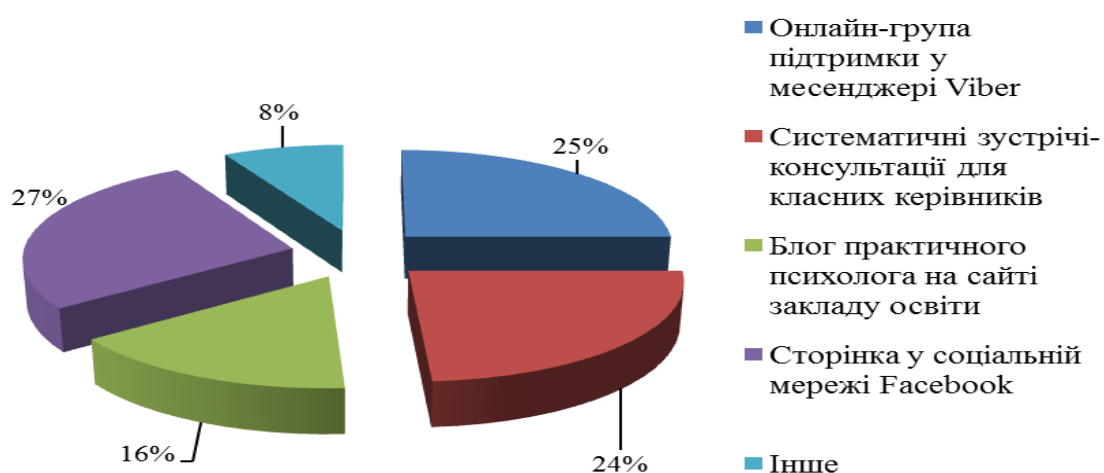

Рисунок 2.6.4. Форми роботи на підтримку психологічного стану педагогічних працівників у закладах освіти (відповіді учителів)

Сьогодні потреба в емоційній стабілізації учасників освітнього процесу надзвичайно важлива, адже всі когнітивні процеси викривлені, уповільнені. Дітям необхідно долати більше перепон і напруження, іноді вони відчують певні труднощі з концентрацією, увагою та поведінкою. З огляду на це, важливим є проведення з учнями психологічних занять, мета яких полягає у пошуку ресурсів та стабілізації емоційного стану.

Під час аналізу проведеного дослідження було з'ясовано, що за психологічною допомогою до шкільного психолога зверталися дещо більше чверті (29 %) учнів-респондентів; 71 % дітей повідомили, що ніколи не шукали підтримки у психологів, при цьому, 33 % опитаних учнів зазначили, що взагалі не потребують такого виду допомоги. Головним чином, взаємодія психологічної служби закладу освіти з учнями задля підтримки їхнього психологічного супроводу здійснюється за допомогою інформування шляхом надання покликань на інформаційні ресурси (39 %).

Серед інших джерел отримання психологічної допомоги респонденти відмітили, що психологічна підтримка забезпечується за допомогою індивідуальних, сімейних онлайн консультацій через відеозв'язок та платформу ZOOM (21 %), а також психологи особисто звертаються до учнів та їхніх батьків з метою виявлення потреби у психологічній допомозі та пропозиції про можливу підтримку засобами мобільного зв'язку, соціальних мереж (21 %).

Невелика кількість учнів (19 %) повідомила про систематичне поповнення корисною інформацією блогів практичних психологів на вебсайтах закладів освіти (рис. 2.6.5).

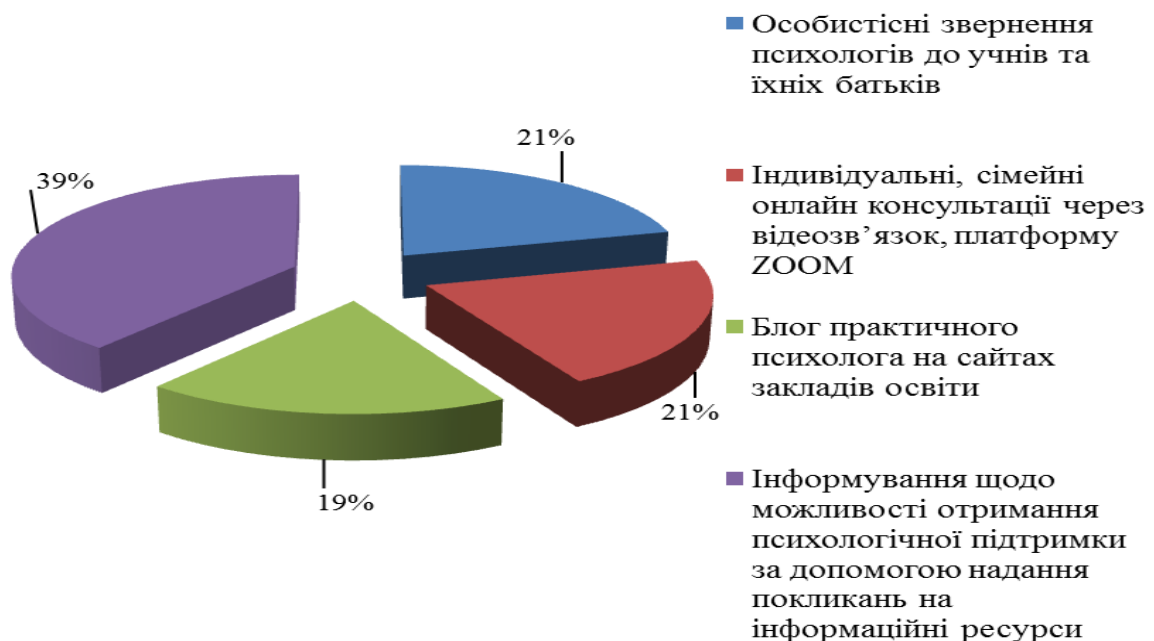

Рисунок 2.6.5. Форми та засоби взаємодії психологічної служби закладу освіти з учнями задля підтримки їхнього психологічного супроводу (відповіді учнів)

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що психологічні заняття з учнями, як і заняття з педагогічними працівниками, головним чином спрямовані на психологічне розвантаження (32 %) та саморегуляцію емоційного стану (20 %). Невеликий відсоток вправ спрямовані на розвиток умінь та навиків спілкування в колективі (17 %), навчання тактовного висловлення своїх емоцій, почуттів (15 %) та розвиток умінь стабілізації свого психологічного стану (14 %).

Сфери життя дитини, що є основними інституціями впливу на її виховання, – це сім'я та система освіти. Переважна більшість проблем дитини вирішується саме внаслідок впливу цих двох інституцій. Найчастіше дитина, що постраждала в ході проведення військових дій, у закладі освіти спілкується з класним керівником. Але, як показали результати моніторингового дослідження, майже половина учнів (48 %) не зверталася за психологічною підтримкою до педагогічних працівників закладу освіти, а, відповідаючи на запитання опитувальника «До кого Ви, зазвичай, звертаєтесь за наданням психологічної допомоги?», більше третини учнів (40 %) зазначила, що шукають підтримки у своїх батьків; 17 % – запитують поради у друзів, 6 % – у брата чи сестри. Відсоток учнів, що звертаються за допомогою у вирішенні проблем емоційного та психологічного характеру до шкільних психологів та класних керівників, становить 20 % та 8 % відповідно (рис. 2.6.6).

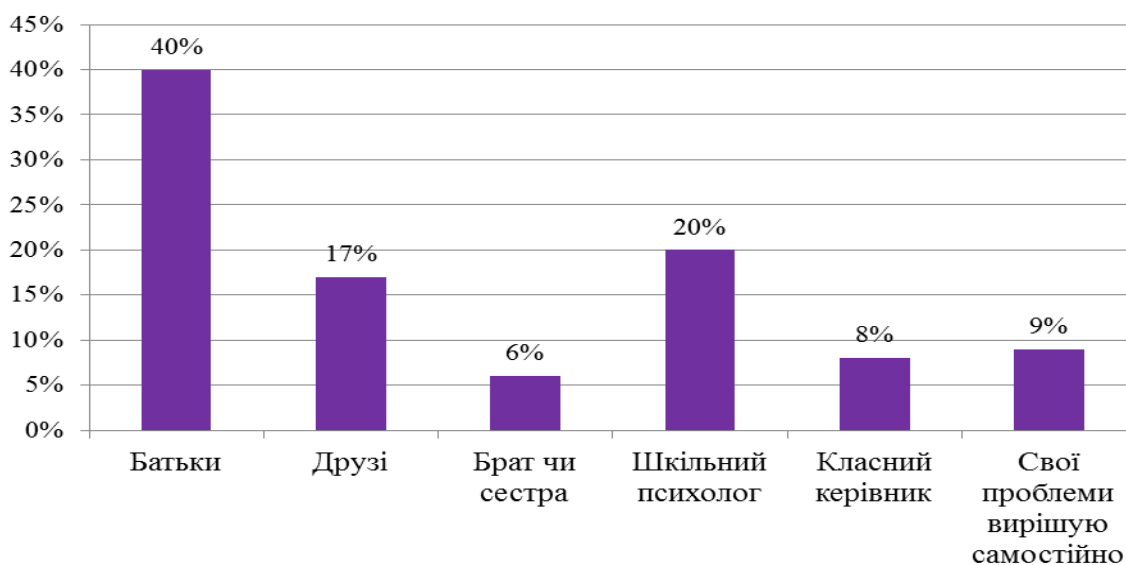

Рисунок 2.6.6. Особи, до яких звертаються учні за допомогою (відповіді учнів)

Існує декілька причин, чому учні можуть не звертатися до класних керівників за психологічною підтримкою. По-перше, це – страх перед стигмою. Учні можуть боятися того, що у разі звернень за допомогою, їх сприймуть як слабодухих і про це дізнаються інші учні, що стане приводом для насмішок. По-друге, це – може бути елементарним нехтуванням проблемами. Деякі учні можуть не вважати свої проблеми серйозними або вірити, що вони самостійно зможуть їх вирішити.

Запроваджений воєнний стан завжди є складним і стресовим часом для будь-якої країни. Це може викликати психологічний дисбаланс у багатьох людей, зокрема у батьків, які несуть відповідальність за своїх дітей. Разом із тим, дуже важливо забезпечити психологічний супровід батьків, адже для надання психологічної допомоги дитині, батьки самі повинні бути у задовільному психічному та фізичному стані.

Опитуючи батьків, стосовно того, чи отримують вони, за потреби, психологічну підтримку у закладі освіти, який відвідує їхня дитина, було з'ясовано, що 53 % – отримують; 17 % респондентів не потребують такої допомоги; 16 % – обрали відповідь «частково»; 14 % – зазначили, що шкільні психологи не надають їм цих послуг. Головним чином, робота психологічної служби у закладах освіти, за результатами опитування батьків, проводиться шляхом інформування щодо можливості отримання психологічної підтримки, надання покликань на ресурси (35 %); 24 % батьків-респондентів зазначили, що на сайті закладу освіти постійно поновлюється корисною інформацією «Блог практичного психолога» та постійно проводяться опитування з метою виявлення потреби у психологічній допомозі через мобільний зв'язок, соціальні мережі (22 %).

Під час аналізу проведеного дослідження було виявлено, що для 2 % батьків-респондентів психологічні заняття взагалі не проводяться. Шкільні ж психологи, даючи відповідь на аналогічне запитання опитувальника, стверджують, що заняття проводяться і головним чином спрямовані на розвиток умінь розуміти і підтримувати дитину в умовах воєнного стану (31 %), психологічне розвантаження (20 %) та стабілізацію емоційного стану батьків (20 %) (рис. 2.6.7).

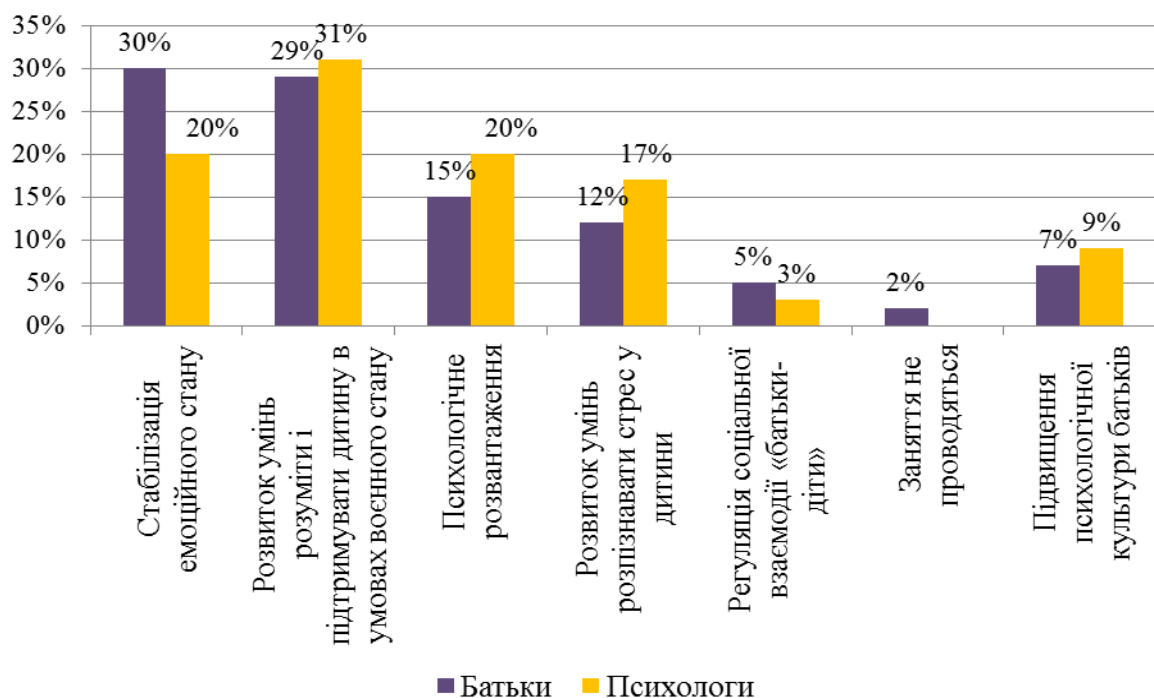

Рисунок 2.6.7. Спрямованість психологічних занять з батьками учнів

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що більше половини батьків (58 %) ніколи не зверталися за психологічною допомогою до шкільного психолога; 15 % опитаних указали на те, що прохали про допомогу у питаннях зниження рівня психосоціального стресу у дитини; 14 % – внутрішніх переживань дитини; 9 % – поведінки; 6 % – питаннях успішності. Більше чверті батьків (29 %) запевнили, що жодних ознак психотравматизації від початку запровадження воєнного стану вони не помічали у поведінці свого сина чи доньки. Невелика кількість опитаних батьків помічали у своїх дітей такі психологічні розлади як підвищений рівень тривожності (22 %), порушення сну (13 %), швидке та безпричинне коливання настрою (11 %).

Під час проведення моніторингового дослідження, батьками зверталася увага на обговорення питань війни з дітьми, що є важливим і складним для них завданням. Їм своєчасно потрібно знайти баланс між розумінням суті конфлікту та збереженням безпеки і психічного комфорту дітей, не перетворюючи це обговорення на джерело тривоги та страху для дітей. За результатами проведеного опитування було з'ясовано, що 76 % батьків обговорювали з дітьми ситуації, пов'язані з воєнними діями у країні, 14 % – ні; 10 % респондентів обговорювали, але намагалися уникнути слово «війна». Для 84 % батьків причиною уникання такого обговорення було бажання захистити дитину від емоційного стресу; 6 % – страх подальших запитань у відповідь; 4 % зазначили, що не знають як правильно розмовляти з дитиною на такі теми.

Під час війни люди стикаються зі стресом, тривогою, тривожністю та іншими емоційними труднощами, пов'язаними зі змінними умовами життя, невизначеністю майбутнього та загрозою безпеки. У таких ситуаціях головним інструментом для забезпечення емоційної підтримки та допомоги в подоланні цих труднощів можуть стати психологічні групи підтримки. Одне із запитань опитувальника мало на меті з'ясувати те, чи користувалися респонденти послугами групи психологічної підтримки «Поруч», що є спільним проектом Міністерства освіти і науки України та Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ). Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновки про те, що 64 % батькам-респондентам не доводилося звертатися до зазначеної вище групи, 25 % опитаних не мали потреби в цьому, 6 % – нічого не знають про неї; лише 5 % – систематично беруть участь в онлайн-зустрічах. Опитування учнів щодо цього питання говорить про те, що відмічається дещо менша кількість дітей, порівняно з батьками (64 %), яким не доводилося (53 %) або, які не мали потреби (21 %), користуватися послугами психологічної служби підтримки, а відсоток дітей, які систематично беруть участь в онлайн-зустрічах виявився більшим за показник батьків (5 % та 14 % відповідно) (рис. 2.6.8).

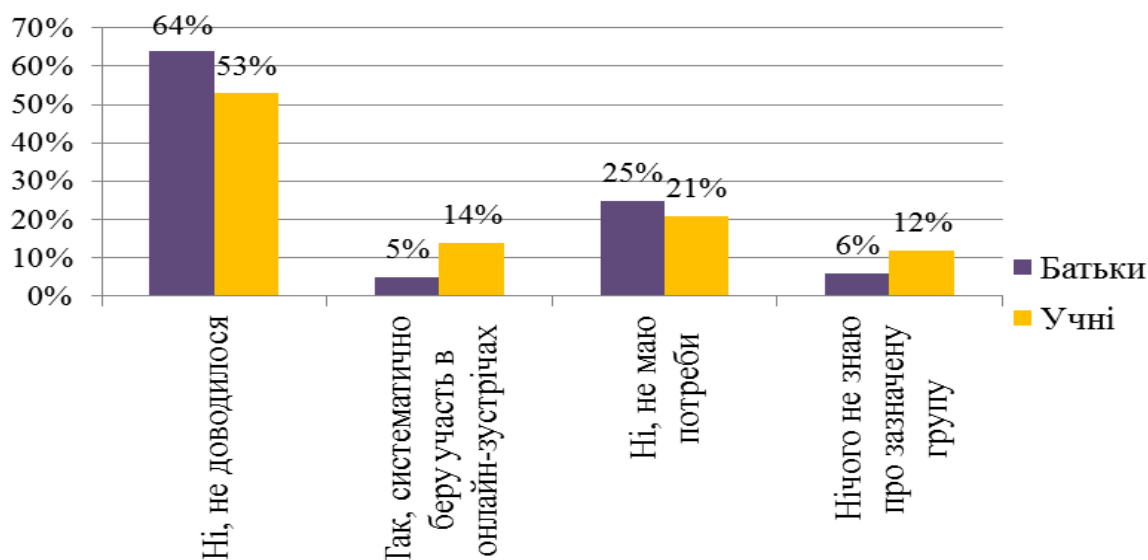

Рисунок 2.6.8. Респонденти, які користувалися послугами психологічної підтримки «Поруч»

Одним із завдань моніторингового дослідження було з'ясувати те, наскільки педагогічні працівники обізнані з сучасними технологіями надання першої психологічної допомоги та чи є вони для учнів джерелом її отримання. У ході аналізу отриманих результатів було виявлено, що вчителі систематично застосовують метод рефлексії з метою відстеження психо-емоційного стану учнів під час проведення навчальних занять; приділяють належну увагу відстеженню емоційних проблем в учнівському колективі. Більше половини (60 %) опитаних педагогів пройшли курс підвищення кваліфікації освітян, організований Міністерством освіти і науки України під назвою «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій», що покликаний допомогти педагогічним працівникам зрозуміти, які проблеми можуть виникати в учнів, як з ними працювати та як надавати їм підтримку.

Результати анкетування учнів, стосовно того, до кого б вони звернулися за психологічною підтримкою, засвідчили, що лише 8 % дітей попросили б про допомогу вчителя, при цьому більше двох третин (48 %) опитаних указали, що ніколи не зверталися за психологічною допомогою до педагогічних працівників. Відповідаючи на запитання опитувальника про інструменти психологічної допомоги, які учні використали б під час виникнення конфлікту, чверть (25 %) респондентів звернулися б до вчителя. На запитання анкети щодо того, яким чином, у процесі навчання, діти відчувають психологічну підтримку закладу освіти, значна частка учнів (45 %) відповіли, що педагогічні працівники постійно відкриті до спілкування та учням систематично надається консультативна підтримка педагогами (17 %).

Згідно з відповідями педагогів, отримуємо майже ідентичні відповіді учителів щодо надання учням своєї допомоги у вирішенні питань психо-емоційного характеру. У своїх анкетах 24 % педагогічних працівників

вказали, що діти систематично звертаються до них за порадою; 33 % указали, що учні інколи шукають у них підтримки.

Психологічний супровід полягає у системній діяльності адміністрації закладу освіти, практичного психолога, класного керівника, спрямованій на створення комплексу умов, які б сприяли засвоєнню знань, умінь і навиків, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню, нормалізації міжособистісних стосунків, інтеграції в соціум учасників освітнього процесу.

Одним із головних завдань адміністрації закладу освіти є створення комфортного психологічного клімату в колективі. За визначенням усіх опитаних педагогічних працівників, у закладах освіти, де вони працюють, адміністрація забезпечує підтримання емоційно-сприятливих умов для роботи. Під час аналізу проведеного дослідження було з'ясовано, що у закладах загальної середньої освіти, які брали участь в опитуванні, проводиться ряд заходів для досягнення комфортного психологічного клімату в колективі, зокрема: адміністрація є доступною для спілкування зі своїми працівниками та готовою вислухати їхні проблеми та пропозиції; забезпечується відкритість у прийнятті рішень; створено систему підтримки працівників, яка допомагає їм у вирішенні проблем та конфліктів, а також у професійному розвитку; встановлено культуру довіри у колективі, де кожен працівник впевнений, що його думка та внесок цінні для команди; визнаються досягнення та успіхи працівників, надаються їм можливості для професійного розвитку та підвищення кваліфікації; забезпечується ефективна комунікація у колективі, де кожен працівник вільно висловлює свої думки та ідеї, а також здійснює конструктивний діалог з колегами і адміністрацією.

Усе це, беззаперечно, сприяє створенню комфортного психологічного клімату в колективі, що, у свою чергу, сприяє підвищенню ефективності роботи та досягненню успіхів у навчанні та вихованні дітей.

Під час опитування освітян щодо ментального стану їхніх колег та чи погіршилася міжособистісна взаємодія в педагогічному колективі з початком воєнних дій на території України, статистичним аналізом було виявлено те, що у педагогічних колективах міжособистісні стосунки залишилися такими, як і в довоєнний час, про що повідомили 54 % респондентів. Однак, 21 % опитаних учителів зазначили, що спостерігається деяке напруження та неспокій (рис. 2.6.9). Незначна кількість (17 %) учителів-респондентів відзначили, що роль взаємодії між педагогами збільшилася, колеги стали більш сприйнятливими до думок та інтересів один одного. Кожен з них став свідком тяжких моментів у житті інших, що посприяло зміцненню дружніх стосунків у колективі. Проте, виявилися й такі опитані (8 %), які стверджують, що у багатьох із них зменшилось коло спілкування, а люди стали емоційно закритішими.

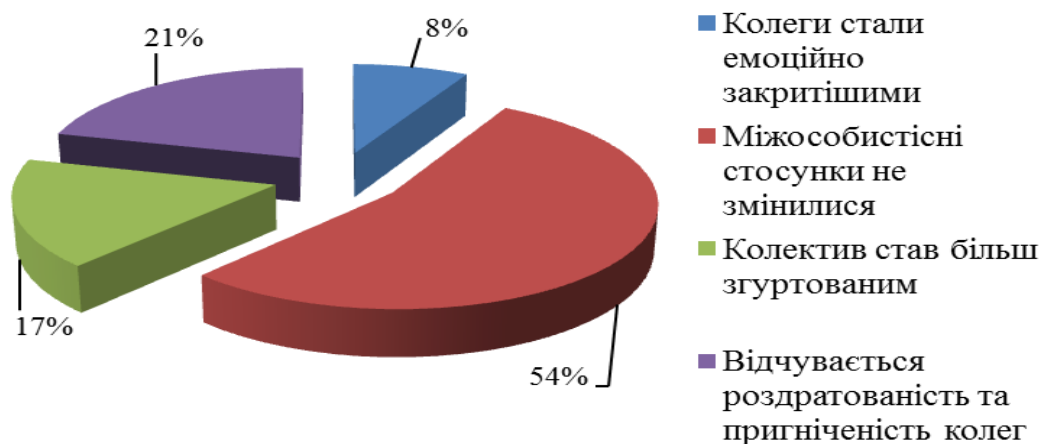

Рисунок 2.6.9. Стан міжособистісної взаємодії у педагогічному колективі з початком воєнних дій (відповіді вчителів)

Одне із запитань опитувальника мало на меті з'ясувати, наскільки респонденти задоволені рівнем забезпечення психологічного супроводу освітнього процесу у закладах, де вони працюють чи навчаються. Порівнюючи результати анкетування педагогічних працівників, учнів та їхніх батьків, можна констатувати, що загалом респонденти всіх груп позитивно оцінили рівень надання психологічної підтримки у закладах освіти. Про задоволення якістю психологічної допомоги висловилися 81 % учителів і 83 % батьків; 66 % учнів влаштовує рівень психологічного супроводу, що надає заклад освіти, де вони навчаються (рис. 2.6.10).

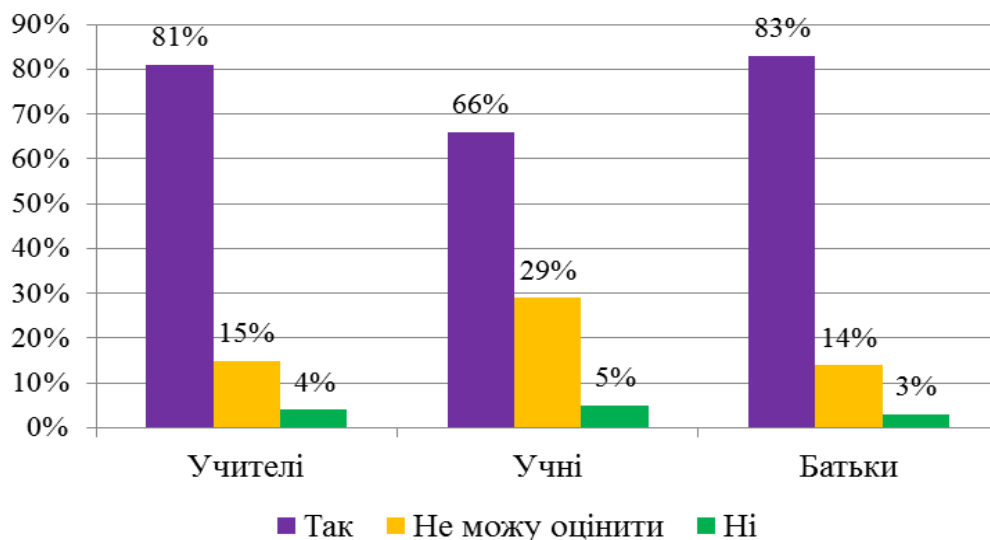

Рисунок 2.6.10. Задоволення респондентів рівнем забезпечення психологічного супроводу освітнього процесу у закладах освіти

Як показало опитування, переважна кількість звернень до працівників психологічної служби закладів освіти надходили від учнів та педагогічних

працівників щодо невпевненості у своїх силах, тривожності та страху за своє майбутнє.

Під час систематизації даних моніторингового дослідження, нами було зроблено висновок про те, що респонденти усіх категорій задоволені рівнем надання психолого-педагогічного супроводу у досліджуваних закладах освіти, хоча потреба в ньому в опитуваних є досить низькою. Респонденти не користуються або взагалі нічого не знають про ряд всеукраїнських проєктів щодо формування спроможності педагогічних працівників та батьків надавати першу психологічну підтримку дітям під час здобуття освіти; психологічної підтримки дорослих, зокрема, виникнення та вплив агресії на стан людини під час війни, рекомендації щодо стабілізації емоційного стану й управління стресом.

Висновки

1. Більше ніж три чверті учителів (81 %), більше половини батьків (61 %) та 59 % дітей вказали, що події, спричинені воєнними діями у країні, суттєво не вплинули на їхнє повсякденне життя. Незначна кількість педагогічних працівників (15 %) та майже однаковий відсоток дітей та батьків (37 % та 36 %, відповідно) зазначили, що перебувають у напруженому, незадовільному психологічному стані.

2. Воєнний стан та повномасштабне вторгнення вплинуло на психологічний стан та навчальні можливості дітей у громаді, в учнів помітна деяка тривожність та стурбованість через невизначеність майбутнього, що призвела до зниження концентрації та продуктивності учнів. Більше третини респондентів (34 %) відзначили, що вони втратили мотивацію до навчання, стали розгубленими та менш уважними.

3. У закладах загальної середньої освіти громади проводяться систематичні зустрічі-консультації для класних керівників. На цих заняттях обговорюються складні ситуації психологічного характеру та шляхи їх усунення, про що повідомили 24 % опитаних учителів. Педагогічним працівникам пропонуються різні техніки, методики та прийоми: техніка заземлення, тілесного налаштування, керована візуалізація, арт-терапевтичні методики, метою яких є психологічна стабілізація (29 %), розвиток умінь розуміти і підтримувати дитину в умовах воєнного стану (25 %), психологічне розвантаження (21 %).

4. За визначенням 27 % опитаних учителів, головним чином їхня взаємодія з психологічною службою закладу здійснюється за допомогою ознайомлення з інформаційними матеріалами рекомендаційного характеру, що систематично публікуються на сторінці закладу у соціальній мережі Facebook. Незначна кількість респондентів-учителів (16 %) зазначили, що сторінки вебсайту закладів освіти, «Блог практичного психолога» постійно поповнюються корисною інформацією для здобувачів освіти, педагогів, батьків.

5. За психологічною допомогою до шкільного психолога зверталися дещо більше чверті (29 %) учнів-респондентів; 71 % дітей повідомили, що

ніколи не шукали підтримки у психологів, при цьому, 33 % опитаних учнів зазначили, що взагалі не потребують такого виду допомоги.

6. Головним чином, взаємодія психологічної служби закладу освіти з учнями задля підтримки їхнього психологічного супроводу здійснюється за допомогою інформування шляхом надання покликань на інформаційні ресурси (39 %). Невелика кількість учнів (19 %) повідомила про систематичне поповнення корисною інформацією блогів практичних психологів на вебсайтах закладів освіти.

7. Психологічні заняття з учнями, як і заняття з педагогічними працівниками, головним чином спрямовані на психологічне розвантаження (32 %) та саморегуляцію емоційного стану (20 %). Невеликий відсоток вправ спрямовані на розвиток умінь та навиків спілкування в колективі (17 %), навчання тактовного висловлення своїх емоцій, почуттів (15 %) та розвиток умінь стабілізації свого психологічного стану (14 %).

8. Учні рідко звертаються за психологічною підтримкою до учителів. майже половина учнів (48 %) зазначили, що не зверталися за психологічною підтримкою до педагогічних працівників закладу освіти. Більше третини учнів (40 %) зазначила, що шукають підтримки у своїх батьків; 17 % – запитують поради у друзів, 6 % – у брата чи сестри. Відсоток учнів, що звертаються за допомогою у вирішенні проблем емоційного та психологічного характеру до шкільних психологів та класних керівників, становить 20 % та 8 % відповідно.

9. Більше половина батьків (53 %) зазначили, що, за потреби, вони отримують психологічну підтримку у закладі освіти, який відвідує їхня дитина; 17 % респондентів не потребують такої допомоги; 16 % – обрали відповідь «частково»; 14 % – зазначили, що шкільні психологи не надають їм цих послуг.

10. Більше половини батьків (58 %) ніколи не зверталися за психологічною допомогою до шкільного психолога; 15 % опитаних указали на те, що прохали про допомогу у питаннях зниження рівня психосоціального стресу у дитини; 14 % – внутрішніх переживань дитини; 9 % – поведінки; 6 % – питаннях успішності.

11. Більше чверті батьків (29 %) запевнили, що жодних ознак психотравматизації від початку запровадження воєнного стану вони не помічали у поведінці свого сина чи доньки. Невелика кількість опитаних батьків помічали у своїх дітей такі психологічні розлади як підвищений рівень тривожності (22 %), порушення сну (13 %), швидке та безпричинне коливання настрою (11 %). Незначна кількість батьків-респондентів (4 % та 3 %) відмітили, що їхні діти втратили апетит, у них зменшилося бажання спілкуватися та їм стали притаманні спалахи агресії.

12. До групи психологічної підтримки не доводилося звертатися 64 % батьків та 53 % дітей; 25 % та 21 % опитаних не мали потреби в цьому, 6 % та 12 % – нічого не знають про неї; 5 % батьків та 14 % дітей – систематично беруть участь в онлайн-зустрічах.

13. Курс підвищення кваліфікації освітян, організований Міністерством освіти і науки України під назвою «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій», пройшли більше половини (60 %) опитаних педагогів.

14. У закладах загальної середньої освіти, охоплених дослідженням, проводиться ряд заходів для досягнення комфортного психологічного клімату в колективі, зокрема: адміністрація є доступною для спілкування зі своїми працівниками та готовою вислухати їхні проблеми, пропозиції; забезпечується відкритість у прийнятті рішень; створено систему підтримки працівників, яка допомагає їм у вирішенні проблем та конфліктів, а також у професійному розвитку.

15. У педагогічних колективах міжособистісні стосунки залишилися такими, як і в довоєнний час, про що повідомили 54 % респондентів. Однак, 21 % опитаних учителів зазначили, що спостерігається деяке напруження та неспокій. Незначна кількість (17 %) учителів-респондентів відзначили, що роль взаємодії між педагогами збільшилася, колеги стали більш сприйнятливими до думок та інтересів один одного. Кожен з них став свідком тяжких моментів у житті інших, що посприяло зміцненню дружніх стосунків у колективі. Проте, виявилися й такі опитані (8 %), які стверджують, що у багатьох із них зменшилось коло спілкування, а люди стали емоційно закритішими.

16. Про задоволення якістю психологічної допомоги висловилися 81 % учителів і 83 % батьків; 66 % учнів влаштовує рівень психологічного супроводу, що надає заклад освіти, де вони навчаються.

2.7. Дослідження процесу підготовки здобувачів освіти до НМТ у закладах фахової передвищої освіти

Підготовка до вступних випробувань для кожного здобувача освіти є важливим етапом, що має проводитися як у класах старшої школи, так і в закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, де кожен здобувач освіти цілеспрямовано готується до складання національного мультипредметного тесту (далі – НМТ).

У зв'язку зі зміною військово-політичної ситуації та введенням воєнного стану в державі, як альтернативу зовнішньому незалежному оцінюванню, в Україні проводять НМТ. Метою проведення НМТ є конкурсний відбір абітурієнтів та забезпечення рівного доступу вступників до навчання у закладах вищої освіти (далі – ЗВО). Відтак, одним із завдань закладів фахової передвищої освіти, є створення умов для оптимізації підготовки здобувачів освіти, які виявили бажання здобути бакалаврський (магістерський) рівень освіти.

Зважаючи на актуальність зазначеного питання у листопаді 2024 року навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та ЗНО було проведено моніторингове дослідження процесу підготовки здобувачів освіти до НМТ у закладах фахової передвищої освіти.

Дослідження проводилось методом анкетування педагогічних працівників (заступника директора, викладачів навчальних предметів, тестування з яких буде проведено на НМТ) та здобувачів освіти, які виявили бажання скласти мультипредметний тест у 2025 році та навчаються у закладах фахової передвищої освіти Конотопської та Лебединської міських територіальних громад.

Загальна кількість учасників дослідження становила 183 особи, із них: заступники директорів (1 %), викладачів загальноосвітніх навчальних предметів (19 %), з яких буде складатись НМТ, здобувачів освіти 2-4-х курсів (80 %) (рис. 2.7.1).

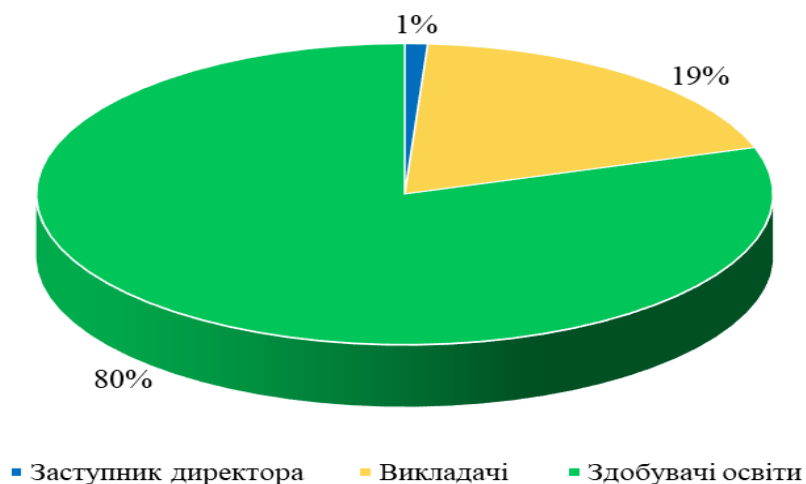

Рисунок 2.7.1.Склад респондентів

У проведеному моніторингу взяли участь 36 педагогічні працівники закладу освіти (2 заступники директорів та 34 викладачів), 92 % із яких мають стаж роботи понад 10 років. Переважна більшість із них (92 %) є викладачами першої (31 %) та вищої (61 %) кваліфікаційних категорій і мають достатній досвід підготовки здобувачів освіти до зовнішніх оцінювань.

Проведення зовнішніх оцінювань у форматі НМТ дало змогу адаптувати систему вступу здобувачів освіти до реалій сьогодення. Відповідно до чинних нормативних документів, у 2025 році НМТ буде організовано за моделлю, що успішно функціонувала у 2024 році.

Як зазначили опитані заступники директорів та викладачі-респонденти, зі згаданими вище нормативними документами ознайомлені всі педагогічні працівники коледжів (89 % – повною мірою; 11 % – частково).

На думку заступників директорів, викладачі дізнаються про новації НМТ та особливості проведення вступної кампанії, здебільшого, централізовано, під час настановних нарад, педагогічних рад та на засіданнях професійних педагогічних спільнот. Більшість педагогів (65 %) повідомили про опрацювання відповідних нормативних документів на педагогічних радах та засіданнях професійних педагогічних спільнот, 40 % – про, переважно, самостійне ознайомлення з цією інформацією.

Як зазначили опитані заступники директорів та 78 % викладачів, у коледжах розроблено плани проведення заходів щодо підготовки здобувачів освіти до НМТ. У закладах освіти організовано курси з підготовки студентів до вступних випробувань, а навчально-виховна робота спрямовується на проведення інформаційної-роз'яснювальної кампанії та профорієнтаційної роботи.

Заступник директора зазначив, що у закладі освіти, де він працює, педагогами активно проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота серед здобувачів освіти та їхніх батьків щодо проведення НМТ. Із необхідною інформацією про організацію та умови проведення зовнішніх оцінювань здобувачі освіти дізнаються здебільшого, самостійно, опрацьовуючи інформацію із соціальних мереж, офіційних сайтів Українського центру оцінювання якості освіти (далі – УЦОЯО), Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти (далі – ХРЦОЯО), Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (далі – СОІППО), закладів вищої освіти, а також сайту коледжу. Як зазначили представники адміністрації досліджуваних закладів освіти, інформація про НМТ на сайтах закладів освіти постійно оновлюється, є актуальною та доступною для всіх учасників освітнього процесу.

Важливою складовою ефективної підготовки здобувачів освіти до НМТ є не лише інформаційна обізнаність, а й змістовна готовність. Зважаючи на специфіку організації навчального процесу в коледжі, є необхідність у додатковому обсязі знань із навчальних предметів, що будуть складати здобувачі освіти на НМТ. Таким чином, виникає потреба використання варіативної складової навчальних планів для організації підготовки

майбутніх вступників до НМТ, що й впроваджується в навчальний процес досліджуваного закладу фахової передвищої освіти.

Близько половини викладачів (51 %) зазначили, що, на їхній погляд, запорукою змістовної готовності здобувачів освіти до НМТ є відвідування ними предметних консультацій. Як показало опитування, групові консультації з навчального предмету, що викладають, проводять 46 % викладачів, індивідуальні заняття – 26 %. Пропонують для виконання індивідуальні завдання для здобувачів освіти із низьким рівнем успішності 51 % опитаних.

Значну увагу опитані викладачі приділяють проведенню системного повторення раніше вивченого навчального матеріалу (73 %), виконанню здобувачами освіти завдань у тестовій формі (79 %), організації інформаційно-роз'яснювальної роботи (37 %).

Найбільш необхідним, для якісного проходження НМТ, на думку 80 % викладачів, є сформованість у здобувачів освіти таких навчально-пізнавальних навиків, як уміння логічно мислити, проводити аналіз, установлювати причинно-наслідкові зв'язки. Окрім того, викладачі вказали на необхідність обізнаності з процедурою проведення НМТ (21 %), засвоєння здобувачами освіти програмового матеріалу (56%), розвитку уміння правильно розподіляти час для розв'язання завдань різного рівня складності (67 %), відпрацювання навиків виконання завдань у тестовій формі (70 %) (рис.2.7.2).

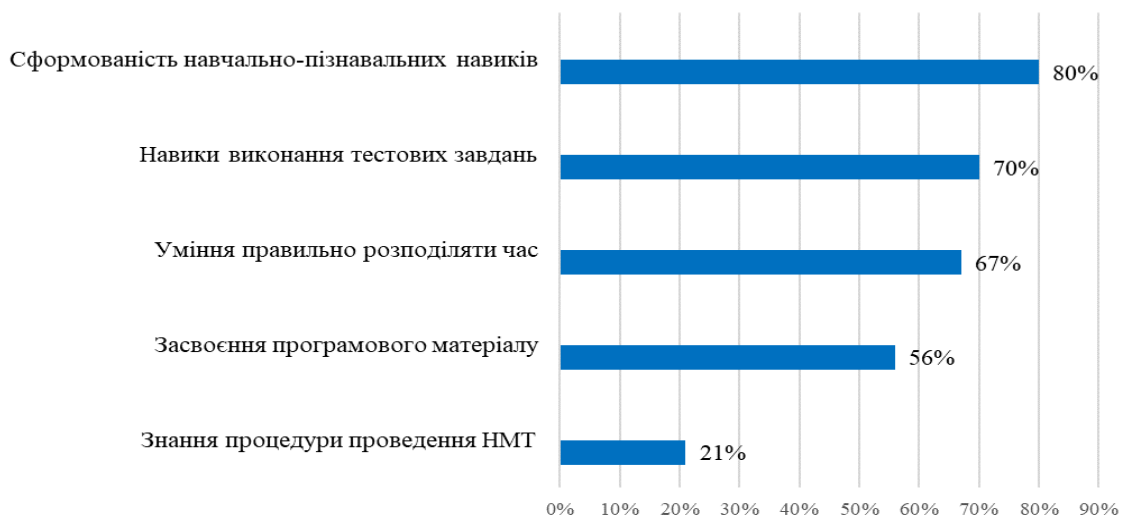

Рисунок 2.7.2. Знання, уміння, навички, необхідні для якісного проходження здобувачами освіти НМТ (за відповідями викладачів)

Усі опитані викладачі наголосили на необхідності систематичного застосування тестового контролю знань здобувачів освіти, що часто використовують у своїй педагогічній практиці. Окрім того, під час проведення практичних занять, викладачі пропонують для розв'язання здобувачами освіти завдання зовнішніх оцінювань попередніх років.

Як зазначили опитані педагогічні працівники, вони регулярно аналізують завдання сертифікаційних робіт із навчальних предметів, що викладають. Так, у день тестування, після завершення сесії, 63 % із них особисто проводять аналіз питань субтесту; 33 % – після оприлюднення правильних відповідей на офіційному сайті УЦОЯО; 4 % опитаних обговорюють завдання НМТ із колегами, але самостійно їх не аналізують.

У своїй роботі викладачі мають систематично взаємодіяти із різними учасниками освітнього процесу, реагуючи на освітні виклики; постійно вдосконалювати свої навички, володіти значним обсягом інформації. Слід зазначити, що більшість (77 %) викладачів не лише намагаються підтримувати власну обізнаність щодо особливостей вступної кампанії, а й вважають, що на ефективність підготовки здобувачів освіти до вступних випробувань значно впливає високий фаховий рівень викладачів.

Як показало дослідження, із метою підготовки здобувачів освіти до вступних випробувань, 70 % викладачів послуговуються інформацією з офіційних сайтів УЦОЯО, ХРЦОЯО, СОППО; 75 % – спеціалізованих освітніх сайтів; 82 % користуються довідниками, посібниками, методичними розробками з предмету викладання. Послуговуються інформацією підручників 44 % опитаних респондентів; близько третини (35 %) – тематичними матеріалами спеціалізованих педагогічних видань (рис.2.7.3).

Рисунок 2.7.3. Джерела інформації для підготовки здобувачів освіти до НМТ (за відповідями викладачів)

З метою поглиблення власної інформаційної обізнаності з питань організації процедури НМТ, 82% педагогів звертаються за методичними порадами до методистів Сумського ОІППО. Отримують консультації з питань підготовки здобувачів освіти до НМТ та регулярно використовують надані рекомендації близько 39% викладачів; частково користуються такими послугами 52% опитаних педагогів. Як показало анкетування, викладачам, здебільшого, необхідна інформаційна та організаційна допомога; проте 54% опитаних респондентів не мають необхідності в методичних рекомендаціях

та настановах методистів Сумського ОІППО щодо підготовки здобувачів освіти до вступних випробувань.

Також викладачі зауважили, що на підвищення результативності складання НМТ, насамперед, впливають фактори, що пов'язані з діяльністю, організованістю та особистою зацікавленістю здобувачів освіти. На їхню думку, запорукою успішного складання вступних випробувань здобувачами освіти є: організована самопідготовка (91 %), сумлінне ставлення до виконання домашніх завдань (90 %), відвідування предметних консультацій (51 %), підготовчих курсів у ЗВО (18 %). Близько половини опитаних (53 %) вважають, що на результативність НМТ суттєво впливають заняття здобувачів освіти з репетиторами (рис. 2.7.4).

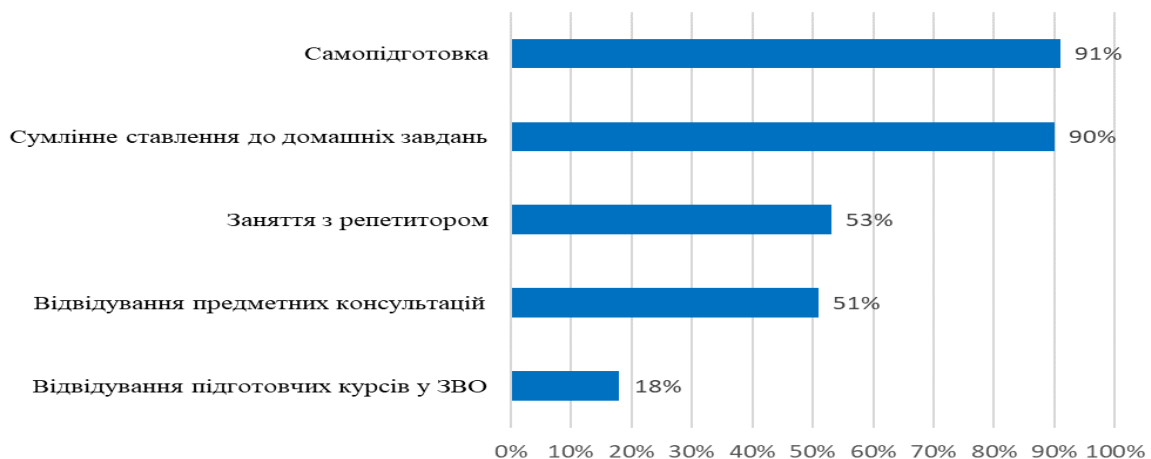

Рисунок 2.7.4. Фактори, що найбільше впливають на результативність НМТ (за відповідями викладачів)

При підготовці студентів до НМТ, викладачі стикаються з певними проблемами, найгострішою з яких, є байдуже ставлення здобувачів освіти до самого процесу такої підготовки, про що повідомили 60 % опитаних.

У ході дослідження викладачам було запропоновано оцінити готовність здобувачів освіти 2-го курсу, які виявили бажання скласти НМТ, до вступних випробувань. Більшість опитаних педагогічних працівників (54 %) вважають, що до складання вступних випробувань здобувачі освіти готові, переважно, на середньому рівні. На думку 42 % опитаних, готовність здобувачів освіти відповідає достатньому та високому рівням.

Як вважають викладачі-респонденти, на готовність здобувачів освіти до НМТ впливають: їх обізнаність із процедурою проведення НМТ (8 %), проведення викладачами роботи у напрямі підготовки здобувачів освіти до вступних випробувань (15 %), наявність у них необхідних знань (15 %), особиста мотивація (62 %). Головними чинниками, що впливають на готовність здобувачів освіти до вступних випробувань, заступники директорів назвали особисту мотивацію, проведення викладачами навчальних дисциплін роботи у напрямі підготовки студентів до НМТ, наявність робочих місць за обраною спеціальністю на ринку праці України.

Педагогічні працівники (заступники директорів та 22 % викладачів) вважають, що за останні роки ставлення здобувачів освіти до НМТ майже не

змінлося; значною є частина респондентів (48 %), які вважають, що за час воєнного стану певна кількість здобувачів освіти відмовилися від вступу до закладів вищої освіти; вагаються із відповіддю 13 % опитаних.

У проведеному моніторингу взяли участь 147 здобувачів освіти, серед яких: 61 % навчаються на 2-му курсі, 18 % – на 3-му, 21 % – на 4-му курсах досліджуваних закладів фахової передвищої освіти. З них, 71 % здобувачів освіти бажають брати участь у НМТ 2025 року; 19 % – остаточно не визначилися; 10 % – не планують у поточному році складати НМТ. При цьому, лише 46% опитаних респондентів планують цього року вступати до закладів вищої освіти.

Як показало дослідження, значна частина здобувачів освіти (42 %) уже визначились із ЗВО, до яких будуть вступати у 2025 році: 18 % з них обирають регіональні заклади освіти; 24 % – заклади вищої освіти інших областей України; не визначилися з вибором 58 % респондентів.

При виборі закладу вищої освіти для вступу 68 % опитаних здобувачів освіти керуються перспективами подальшого працевлаштування; 58 % – власними навчальними досягненнями та прогнозованими результатами НМТ, 35 % – престижністю закладу вищої освіти та обраної спеціальності, 27 % – порадами рідних та друзів, 25 % – міркуваннями безпеки (рис. 2.7.5).

Рисунок 2.7.5. Мотивація вибору здобувачами освіти закладу вищої освіти та спеціальності для подальшого навчання

Звертає на себе увагу той факт, що вибір закладу вищої освіти та спеціальності, з орієнтацією на потреби вітчизняного ринку праці, здійснюють лише 19 % здобувачів освіти (рис. 2.7.5).

Незважаючи на вже обрану в коледжі спеціальність, не визначилися з подальшим напрямом навчання більше половини (52 %) респондентів. Прагнуть радикально змінити напрям свого навчання 20 % здобувачів освіти; планують вступ за своєю ж спеціальністю – 18 %; за спорідненою спеціальністю – 10 % опитаних.

Із вибором навчальних предметів для вступу вже визначилися 69 % опитаних здобувачів освіти. Серед навчальних дисциплін, окрім

обов'язкових навчальних предметів, здобувачі освіти обирають іноземну мову (24 %), українську літературу (23 %), географію (12 %) та біологію (10 %).

Як зазначили 56 % студентів-респондентів, у закладах освіти, де вони навчаються, здійснюється підготовка здобувачів освіти до вступних випробувань із усіх навчальних предметів; указали на те, що підготовка до НМТ проводиться лише з окремих дисциплін, – 30 % опитаних; про бажання додаткової підготовки до НМТ повідомили 14 % студентів.

Відповіді респондентів свідчать, що 6 % з них не вистачає здобутих знань для успішного вступу; 30 % необхідна додаткова підготовка з більшості навчальних предметів НМТ; повністю підготовленими з усіх предметів НМТ себе вважають 15 % здобувачів освіти; 22 % – підготовленими лише з окремих дисциплін. Не визначилися з оцінкою якості власної підготовки до складання НМТ 27 % респондентів (рис. 2.7.6).

Рисунок 2.7.6. Самооцінка здобувачами освіти якості власної підготовленості до складання НМТ

На думку опитаних здобувачів освіти, найбільше, при підготовці до вступних випробувань, їм можуть допомогти виконання завдань у тестовій формі (58 %), самоосвіта (41 %), заняття з репетитором (36 %), відвідування підготовчих курсів у ЗВО (24 %), психологічні тренінги (16 %).

Серед знань, умінь та навиків, що найбільше впливають на якість складання НМТ, студенти вказали на уміння логічно мислити, аналізувати, установлювати причинно-наслідкові зв'язки (73 %), уміння правильно розподіляти час для виконання завдань (62 %); засвоєння програмового матеріалу (52 %); наявність навиків виконання завдань у тестовій формі (50 %); обізнаність із процедурою проведення НМТ (44 %) (рис. 2.7.7).

Відповіді здобувачів освіти із зазначеного вище питання, у цілому, збігаються з відповідями опитаних викладачів (рис. 2.7.2). Так, обидві категорії респондентів найголовнішим вважають набуття здобувачами освіти навчально-пізнавальних навиків, навиків правильного розподілу часу між завданнями різного ступеню складності та досвід виконання тестових завдань.

Рисунок 2.7.7. Знання, уміння, навички, необхідні для якісного проходження студентами НМТ (за відповідями здобувачів освіти)

У ході опитування здобувачі освіти відповідали на запитання щодо реалізації у закладі освіти, де вони навчаються, заходів, спрямованих на підготовку та ознайомлення із процедурою, організацією та особливостями проведення НМТ 2025 року. Найчастіше, на думку 49 % респондентів, у досліджених закладах освіти проводяться групові консультації; 20 % повідомили про наявність індивідуальних бесід із викладачами; 13 % – про онлайн-зустрічі з викладачами ЗВО; 11 % – про проведені психологічні тренінги. Близько третини студентів (35 %) зазначили, що заходів за таким напрямом в закладі освіти не проводилось.

Більшість (84 %) опитаних здобувачів освіти зазначили, що готуються до НМТ самостійно; 14 % респондентів користуються послугами репетитора; 10 % – відвідують (онлайн) підготовчі курси при ЗВО.

Самоосвітній діяльності, у напрямі підготовки до НМТ, 48 % із них приділяють по кілька годин на тиждень; 16 % – декілька годин на місяць; для 27 % студентів підготовка до НМТ носить несистемний характер.

Із метою вдосконалення власної предметної підготовки, 76 % респондентів дослідження опрацьовують інформацію з інтернет-джерел; 58 % – зі збірників тестових завдань, 57 % – конспектів уроків, 38 % – підручників, 31 % – довідників, спеціально не готуються до вступу лише 7 % опитаних (рис. 2.7.8).

Окрім зазначеного вище, здобувачі освіти користуються спеціалізованими інтернет-ресурсами для дистанційної підготовки до вступних випробувань, що пропонуються Міністерством освіти і науки України, УЦОЯО, закладами вищої освіти, онлайн-платформами, онлайн-курсами, онлайн-тренажерами. Моніторинг показав, що найчастіше здобувачі освіти використовують ресурси Освіта-онлайн (64 %), ZNOUA (43 %). Не користуються зазначеними вище інтернет-ресурсами для підготовки до НМТ 9 %, не знають про їхнє існування 16 % опитаних.

Як свідчать результати анкетування, із метою отримання інформації щодо НМТ, 49 % здобувачів освіти регулярно відвідують офіційні сайти

УЦОЯО та 10 % – ХРЦОЯО, 9 % – СОППО. Не користуються інформацією вказаних вище офіційних сайтів 37 % респондентів.

Рисунок 2.7.8. Джерела інформації, які використовують здобувачі освіти для підготовки до НМТ

Про наявність інформації щодо правил проходження НМТ у поточному навчальному році, зразків завдань та рекомендацій вчителів, що розміщені на сайтах коледжу, повідомили 53 % здобувачів освіти. Із них: 25 % ознайомлюються з цією інформацією регулярно; не використовують викладену на сайті інформацію щодо НМТ 28 % здобувачів освіти. Не відвідують сайт закладу освіти, у якому навчаються, 46 % опитаних.

Респонденти вказали, що із процедурою, організацією, особливостями проведення НМТ вони ознайомлюються, переважно, на групових консультаціях у коледжі (50 %), індивідуальних бесідах (20 %), онлайн-зустрічах із викладачами закладів вищої освіти (13 %), психологічних тренінгах (11 %). Про відсутність таких заходів повідомили близько третини (35 %) здобувачів освіти.

Близько чверті (23 %) респондентів дослідження вказали, що для проведення ефективної підготовки до НМТ їм вистачає організованого повторення на навчальних заняттях у коледжі, ще 9 % зазначили, що вони регулярно відвідують предметні консультації в закладі освіти, у якому навчаються.

Як зазначили здобувачі освіти, 31 % з них регулярно отримували індивідуальні консультації від викладачів з питань підготовки до НМТ; 22 % – 1-2 рази на рік; указали, що не мають потреби в консультаціях викладачів коледжу, 37 % респондентів.

Здобувачі освіти повідомили, що викладачі надають їм допомогу з різних напрямів підготовки до НМТ: інформують про корисні інтернет-ресурси (63 %), рекомендують навчальну та довідкову літературу (58 %), організовують повторення раніше вивченого матеріалу під час проведення

навчальних занять (52 %), опрацьовують зі здобувачами освіти складний навчальний матеріал на предметних консультаціях (42 %) (рис. 2.7.9).

Рисунок 2.7.9. Консультативна допомога, що надається викладачами, в напрямі підготовки здобувачів освіти до НМТ (за відповідями студентів)

Також, за відповідями 76 % здобувачів освіти, викладачі коледжу опрацьовують на заняттях завдання НМТ минулих вступних кампаній (рис. 2.7.9), зокрема, 25 % опитаних вказали, що це відбувається постійно; 51 % – періодично. Близько чверті опитаних (24 %) зазначили, що ніколи не розв'язували з викладачами завдань НМТ попередніх років.

Вступні випробування, особливо під час воєнного стану, викликають у здобувачів освіти певні труднощі ще на підготовчому етапі, – про що повідомили 76 % респондентів. Причинами хвилювань здобувачів освіти можуть бути сумніви у власних здібностях, повноті знань, можливостях пам'яті, логічного мислення; наявність несприятливих зовнішніх факторів. Так, респонденти зазначили, що отримати бажаний результат тестування їм можуть завадити: психологічні чинники (40 %), відсутність мотивації (32 %), нестача часу на підготовку через велику кількість домашніх обов'язків (29 %), надмірне навчальне навантаження (28 %), дистанційна форма навчання (27 %), недостатня власна наполегливість та організованість (27 % відповідей).

Для покращення власної підготовки, здобувачі освіти потребують більше знань із певних навчальних предметів (61 %), інформації про корисні джерела для самопідготовки (42 %), інформації щодо програм навчання для українських абітурієнтів у закордонних закладах вищої освіти (21 %), роз'яснень особливостей вступної кампанії 2025 року (30 %), роз'яснень процедури реєстрації (25 %) та психологічних тренінгів (13 %). Указали, що не потребують жодної інформаційної допомоги 16 % здобувачів освіти (рис. 2.7.10).

Рисунок 2.7.10 Допомога (інформація), якої потребують здобувачі освіти для підготовки до НМТ

У ході проведеного моніторингу було досліджено, якою є самооцінка знань здобувачів освіти із тих навчальних предметів, що у 2025 році винесені для складання НМТ. Отже, за даними самооцінки (за шкалою від 1 до 5 балів), рівень підготовки здобувачів освіти до проходження процедури НМТ є середнім та нижчим за середній (таблиця 2.7.1).

Таблиця 2.7.1

Рівень підготовки студентів до НМТ за середнім балом (результати самооцінки)

№ з/п	Навчальний предмет	Середній бал	Рівень підготовки
1	Українська мова	3,3	середній
2	Математика	2,8	нижче за середній
3	Історія України	3,0	середній
4	Навчальний предмет за вибором	3,4	середній

Найбільша кількість респондентів (46 %) оцінила свої знання достатнім рівнем з навчального предмету на вибір; з української мови – 36 %. Найгірше, за результатами самооцінки, підготовлені здобувачі освіти з математики: більше третини (35 %) указали на низький та нижчий за середній рівень своїх знань із цього навчального предмету. Звертає на себе увагу й той факт, що лише 2 % із опитаних здобувачів освіти вказали на високий рівень своєї підготовленості з навчального предмету, що він планує скласти за власним вибором.

За результатами опитування, тільки 25 % здобувачів освіти зазначили, що повністю впевнені в успішному складанні ними НМТ, у той час, як близько чверті (23 %) респондентів висловили невпевненість у своїй готовності, а 52 % не змогли визначитися з відповіддю на запитання: «Чи впевнені Ви в успішному складанні НМТ?».

Як показало дослідження, зважаючи на складність військово-політичної та економічної ситуації в Україні, тільки 25 % здобувачів освіти не відмовилися від планів свого подальшого навчання в закладах вищої освіти.

Близько 12 % опитаних можуть відмовитись від вступу до університету; 18 % респондентів вважають, що, за сучасних умов, проведення НМТ є недоцільним.

Висновки

1. У досліджених закладах фахової передвищої освіти здійснюється організована робота з підготовки до НМТ.

2. Ознайомлені з особливостями проведення НМТ у 2025 році всі опитані викладачі (повною мірою – 89 %, частково – 11 %).

3. У досліджених закладах освіти розроблено план проведення заходів щодо підготовки здобувачів освіти до НМТ. Навчально-виховна робота спрямовується на проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії з питань НМТ та профорієнтаційну роботу.

4. Про організацію та умови проведення зовнішніх оцінювань здобувачів освіти дізнаються, здебільшого, самостійно, опрацьовуючи інформацію із соціальних груп, офіційних сайтів УЦОЯО, ХРЦОЯО, СОПППО, закладів вищої освіти, сайту коледжу.

5. Групові консультації з навчального предмету, що викладається, проводять 46 % викладачів, індивідуальні заняття – 26 %. Пропонують для виконання індивідуальні завдання для здобувачів освіти з низьким рівнем успішності 51 % респондентів.

6. Значну увагу опитані викладачі приділяють виконанню здобувачами освіти завдань у тестовій формі (79 %), проведенню системного повторення раніше вивченого матеріалу (73 %), організації інформаційно-роз'яснювальної роботи (37 %).

7. Опитані педагогічні працівники регулярно аналізують завдання субтестів із навчальних предметів, що викладають.

8. Більшість (77 %) педагогічних працівників вважають, що на ефективність підготовки здобувачів освіти до вступних випробувань значно впливає високий фаховий рівень викладачів.

9. Із метою підготовки здобувачів освіти до вступних випробувань, 70 % викладачів послуговуються інформацією офіційних сайтів УЦОЯО, ХРЦОЯО, СОПППО; довідниками, посібниками, методичними розробками; матеріалами спеціалізованих освітніх сайтів.

10. Із метою поглиблення власної інформаційної обізнаності з питань організації процедури НМТ, 82 % педагогів звертаються за методичними порадами до методистів Сумського ОІППО. Отримують консультації з питань підготовки здобувачів освіти до НМТ та регулярно використовують надані рекомендації близько 39 % викладачів; частково користуються такими послугами 52 % опитаних педагогів.

11. На думку викладачів-респондентів, запорукою успішного складання вступних випробувань здобувачами освіти є організована самопідготовка (91 %), сумлінне ставлення до виконання домашніх завдань (90 %),

відвідування предметних консультацій (69 %), заняття із репетиторами (53 %).

12. Більшість опитаних педагогічних працівників (54 %) вважають, що до складання вступних випробувань здобувачі освіти готові, переважно, на середньому рівні. На думку 42 % опитаних, готовність здобувачів освіти відповідає достатньому та високому рівням.

13. Планують складати НМТ у 2025 році 71 % здобувачів освіти 2-4-х курсів. Вступати цього року до закладів вищої освіти планують 46% респондентів.

14. При виборі ЗВО для вступу 68 % опитаних здобувачів освіти керуються перспективами подальшого працевлаштування; 58 % – власними навчальними досягненнями та прогнозованими результатами НМТ.

15. Зазначили, що підготовка здобувачів освіти до вступних випробувань проводиться з усіх навчальних предметів, 56 % респондентів; із окремих дисциплін – 30 % опитаних.

16. Здобувачі освіти вказали, що серед заходів, спрямованих на підготовку до НМТ, у закладі освіти найчастіше проводяться групові консультації (49 %), індивідуальні бесіди з викладачами (20 %), онлайн-зустрічі з викладачами ЗВО (13 %). Близько третини (35 %) опитаних зазначили, що заходів, за напрямом підготовки до НМТ, у закладі освіти, де вони навчаються, не проводилось.

17. Підготовці до НМТ 48 % здобувачів освіти приділяють увагу по кілька годин на тиждень; 16 % – декілька годин на місяць.

18. Для дистанційної підготовки до вступних випробувань здобувачі освіти коледжу користуються спеціалізованими інтернет-ресурсами: Освіта-онлайн (64 %), ZNOUA (43 %).

19. Менше чверті (23 %) здобувачів освіти вказали, що для ефективної підготовки до НМТ їм вистачає організованого повторення на навчальних заняттях у коледжі.

20. Регулярно отримували індивідуальні консультації від викладачів з питань підготовки до НМТ 31 % здобувачів освіти. Указали, що не мають потреби в консультаціях викладачів коледжу, 37 % респондентів.

21. Викладачі надають допомогу здобувачам освіти з різних напрямів підготовки до НМТ: інформують про корисні інтернет-ресурси (63 %), рекомендують навчальну та довідкову літературу (58 %), організовують повторення раніше вивченого матеріалу під час проведення навчальних занять (52 %), опрацьовують зі здобувачами освіти складний навчальний матеріал на предметних консультаціях (42 %).

22. За відповідями 76 % здобувачів освіти, викладачі коледжу опрацьовують на навчальних заняттях завдання НМТ минулих вступних кампаній; 24 % зазначили, що ніколи не розв'язували з викладачами завдань НМТ попередніх років.

23. Повністю впевнені в успішному складанні НМТ 25 % опитаних здобувачів освіти. За даними самооцінки, найкраще здобувачі освіти підготовлені до НМТ з предмету на вибір; найгірше – з математики.

ВИСНОВКИ

Моніторинг – це системний процес, в основі якого лежить збір інформації (діагностування), аналіз отриманих даних та коригування тієї чи іншої частини роботи закладу освіти.

Результати моніторингу є найкращим індикатором якості освітньої діяльності, адже це дає змогу вивчити ситуацію та переконатися в тому, що освітній процес у закладі освіти позитивно впливає на успішність здобувачів освіти. Це своєрідний маркер для керівника закладу освіти, який показує ефективність витрачених зусиль та ресурсів.

Моніторинг відрізняється системністю та подальшим коригуванням результатів і корисний в умовах упровадження змін для вивчення їх впливу. Завдяки моніторингу керівник закладу освіти може відстежувати динаміку та вживати дії для покращення результатів у майбутньому.

Під час проведення моніторингових досліджень керівнику закладу освіти необхідно правильно розставляти акценти, маючи на увазі, що:

- 1) моніторинг не є засобом контролю та збору інформації, спрямованим на подальші адміністративні висновки (заохочення, стягнення, покарання);
- 2) результати моніторингових досліджень спрямовані на виявлення досягнень та недоліків, визначення стратегії змін, забезпечення конкурентноздатності закладу освіти;
- 3) отримана у процесі моніторингового дослідження інформація не має абсолютного характеру, а є оперативною у певному часовому проміжку;
- 4) моніторинг є одним із інструментів удосконалення основних та важливих складових об'єкту чи суб'єкту дослідження.

Напрямами для реалізації внутрішнього моніторингу можуть бути: якість навченості учнів й процесу навчання; стан сформованості ключових та предметних компетентностей в учнів; рівень навчальних досягнень учнів із навчального предмету або предметного циклу; професіоналізм педагогічних працівників; ефективність виховної роботи в закладі освіти; психологічний клімат учнівського або педагогічного колективу тощо.

Метою моніторингу має бути не пошук проблем, а навпаки – винайдення рішень. Тому завдання керівника закладу освіти – ефективно використати результати моніторингових досліджень, зробити правильні висновки та на їхній основі розробити і зреалізувати план розвитку тієї чи іншої сфери діяльності закладу освіти, та, як результат, покращити результати навчання учнів, а також професійну діяльність педагогічних працівників.

Таким чином, для забезпечення ефективності реалізації моніторингів у закладі освіти у керівника обов'язково повинна бути система отримання інформації і контролю за результатами і наслідками прийнятих рішень в цілому. Відсутність цієї важливої ланки дуже знижує ефективність всієї моніторингової діяльності, більше того, без оцінки будь-якої роботи керівнику закладу освіти вкрай складно буде розробити стратегію своєї професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананко Т. Теоретичні аспекти професійної орієнтації в загальноосвітніх навчальних закладах України / Тетяна Ананко // Вища школа. – 2014. – № 11/12. – С. 91-99.
2. Безпека дитини в школі. Пам'ятка для дітей та батьків. URL: <https://ohholding.kr.ua/uk/stock/bezopasnost-rebenka-v-shkole-napominalka-dlja-detej-i-roditelej>.
3. Богданович О. І. Компетентнісний підхід в управлінні як основа забезпечення ефективності освітнього процесу. Педагогічний пошук. 2023. № 3 (119). С. 41-45. URL: https://znayshov.com/FR/23985/Pedposhuk_3_2023-43-47.pdf.
4. Бочкор Н. П. та ін. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: метод, рек. – К.: МЖПЦ «Ла Стада-Україна», 2014. – 84 с.
5. Буйдіна О. О. Особливості організації освітнього процесу в новій українській школі. URL: <https://cutt.ly/aXwRSU0>.
6. Всеукраїнський проект з профорієнтації та побудови кар'єри. URL: <https://hryoutest.in.ua/>.
7. Горбенко А. А. Кібербезпека освітнього середовища в умовах карантину. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/94.pdf>.
8. Данько Г. Як боротися з мобінгом і булінгом / Ганна Данько // Охорона праці: Науково-виробничий журнал. – 2016. – № 4. – С. 18-20.
9. Довгань О. Д., Тарасюк А. В. Глобальна культура кібербезпеки в системі запобігання кіберзлочинності в Україні / О. Д. Довгань // Інформація і право. – 2018. – № 3 (26). – С. 94-103.
10. Допрофільна підготовка учнів у сучасній гімназії: стан, проблеми, перспективи: збірник тез Всеукраїнського науково-практичного семінару. – Київ: Педагогічна думка, 2021. – 72 с.
11. Закон України від 24 березня 2022 року № 2157-IX (зі змінами) «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-20#Text>.
12. Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII (зі змінами) «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.
13. Закон України від 16 листопада 2022 року № 2759-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2759-20#Text>.
14. Закон Верховної Ради України від 1 грудня 2022 року № 2806-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо протидії порушенню прав у сфері праці». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-20#Text>.
15. Каліман О. Пошук резервів, або психологічний супровід дітей-переселенців із зони проведення АТО та членів їхніх сімей / О. Каліман // Психолог дошкілля. – 2015. – № 11 (76).

16. Калінська А. В. Змістова структура готовності старшокласників до професійного вибору /А. В. Калінська // Педагогіка і психологія. – 2011. – № 4. – С. 20-28.

17. Компетентнісно орієнтоване навчання: сутність, форми і методи: практичний посібник. [Електронне видання] / О. М. Горошкіна, В. І. Доротюк та ін. – К.: Педагогічна думка, 2022. – 221 с.

18. Кравець І. М. Управління трудовим потенціалом : навч. посіб. / І. М. Кравець. - Хмельницький : Цюпак, 2015. - 421 с. - Бібліогр.: с. 388-399.

19. Лагутіна І. Моббінг на робочому місці: правовий аспект // Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 57. С. 133-138.

20. Липова Л. Шкільний центр допрофільної підготовки, профільного навчання і профорієнтації: зміст і завдання діяльності / Людмила Липова, Поліна Замаскіна // Рідна школа. – 2010. – № 3. – С. 43-46.

21. Лист Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 30.09.2022 № 22.1/10-1418 «Про реалізацію Всеукраїнський проєкт з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії»».

22. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0154-20#Text>.

23. Наказ Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 16.06.2021 № 56 «Про проведення дослідження стану розвитку позашкільної освіти». URL: <https://drive.google.com/file/d/1Nue9GwOiD35BbGDsIEKG9R6IthjAEHYJ/view>.

24. Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2021 № 1336 «Про підготовку та проведення основного етапу дослідження якості освіти PISA-2022». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/85195/.

25. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.05.2022 № 400 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

26. Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2023 № 1581 «Деякі питання проведення у 2024 році національного мультипредметного тесту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0078-24#T>.

27. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.09.2022 № 815 «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства освіти і науки України щодо підготовки та проведення у 2022 році основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 в Україні». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/87450/.

28. Напрями самооцінювання якості освітньої діяльності. Управлінські процеси закладу освіти / Державна служба якості освіти України // Директор школи. – 2022. – № 1-2. – С. 22-77.

29. Овадюк О. Система оцінювання здобувачів освіти: компоненти, вимоги, самооцінювання / О. Овадюк // Заступник директора школи. – 2021. – № 1. – С. 19-22.

30. Основні правила захисту даних – кібергігієна для активного Інтернет-користувача URL: <https://eset.ua/ua/blog/view/38/osnovnyye-pravilazashchity-dannykh-kibergigiyena-dlya-aktivnogo-Internet-polzovatelya>.

31. Павловська О. В. Кроки до майбутньої нової профільної школи / О. В. Павловська // Теорія і практика моделювання інноваційного розвитку профільного закладу загальної середньої освіти технічної спрямованості для академічно здібних учнів: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Київ : Педагогічна думка, 2020. – С. 39-40.

32. Педагогічна діагностика: завдання, методи, інструменти / [упоряд. Т. О. Лукіна]. – К.: Проект «Рівний доступ до якісної освіти», 2008. – 59 с.

33. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.11.2021 № 1232 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року № 1095». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1232-2021-%D0%BF#Text>.

34. Приходько В. М. Парадигми моніторингу якості освіти і педагогічного процесу (у запитаннях і відповідях) / В. М. Приходько. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 192 с.

35. Приходько В. М. Моніторинг якості освіти: тезаурус термінів і понять / В. М. Приходько. – Х. : Вид. група «Основа», 2017. – 96 с.

36. Прокопенко Н. Основні результати порівняльного дослідження якості природничо-математичної освіти TIMSS 2011. URL: [http:// education-ua.org/ua/analytics/68 – osnovni – rezultati/](http://education-ua.org/ua/analytics/68-osnovni-rezultati/).

37. Професійна орієнтація в сучасній школі: кращі методичні розробки практичних психологів і соціальних педагогів малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів, навчально-виховних об'єднань, навчально-виховних комплексів : методичні рекомендації [Електронні дані] / авт. кол. за наук. ред. І. І. Ткачук. - К.: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. - 115 с.

38. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу : монографія /Л. А. Гуцан, О. Л. Морін, З. В. Охріменко, О. М. Пархоменко, Л. І. Гриценко ; І. І. Ткачук, за ред. О. Л. Моріна. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. – 220 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/704718/1>.

39. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 30.05.2019 № 4/4-20 «Про Стратегію розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року». URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/190523_Strategiya-osvitnih-otsinyuvan_UTSOYAO.pdf.

40. Романовська Д. Д. Стратегії психологічного супроводу освітнього процесу на етапі розбудови нової української школи / Д. Д. Романовська, М. Г. Ящук // Збірник тез за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 11-12.10.2018 «Сучасна освіта в контексті нової української школи». – Чернівці : М-во освіти і науки України, ІППОЧО, 2018. – С. 183-186.

41. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері загальної середньої освіти

«Нова українська школа». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2017-%D1%80#Text>.

42. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 584-р «Деякі питання участі України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2022». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-2018-%D1%80#Text>.

43. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1141-р «Деякі питання участі України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2025». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1141-2022-%D1%80#Text>.

44. Томич І., Колесник І. Моніторинг як інноваційний інструмент забезпечення якості освіти / І. Томич, І. Колесник // Директор школи. – 2012. – № 10. – С. 43-52.

45. Трюхан О. Щодо захисту працівників від морального переслідування на робочому місці // Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. 2014. № 2 (6-2). - С. 118-120.

46. Указ Президента України від 04.07.2005 № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005#Text>.

47. Указ Президента України від 30 вересня 2010 року № 926 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926/2010#Text>.

48. Школа компетентностей XXI століття /Автор-укладач Н. В. Василенко. Харків: Основа. 2019. 142 с.

49. Що таке компетентнісний підхід у навчанні – відповідає Державна служба якості освіти, 28 січня 2022. URL: <https://nus.org.ua/questions/zo-takekompetentnisnyj-pidhid-u-navchanni-vidpovidaye-derzhavna-sluzhba-yakosti-osvit>.

50. Яланська С. Система профорієнтаційної роботи у навчальному закладі / Світлана Яланська // Психолог. – 2013. – № 11/12. – С. 80-83.

51. Янковський О. Україні потрібна нова кіберстратегія. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/09/14/7226291/>.

52. Ярошук Л. Г. Основи педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти: навчальний посібник / Л. Г. Ярошук – Бердянськ : 2010. – 248 с.

За загальною редакцією: І. В. Удовиченко

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2024 РОЦІ

Інформаційно-аналітичний бюлетень

Випуск 9

Комп'ютерне макетування: О. І. Остапенко, Г. М. Браткова

Здано в набір 14.01.2025
Підписано до друку 03.02.2025
Формат 60х84/16
Гарнітура Times New Roman
Папір офсетний
Друк офсетний
Ум.др.арк. 4,92

НВВ КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
40007, м. Суми, вул. Миколи Сумцова, 5.
тел.: 8(0542)33-40-67
e-mail: osvita.soippo@sm.gov.ua